

Náhradní výživné

Souhrnná výzkumná zpráva

Sylva Höhne

Naděžda Křečková Tůmová

Jana Paloncyová

VÚPSV, v. v. i., Praha

2022

Tato publikace je výstupem projektu „Okolnosti nároku na náhradní výživné a sociálně ekonomická situace jeho příjemců (2022)“, který je řešen v rámci Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace na období 2018–2022 schválené MPSV na základě Rozhodnutí č. 7-RVO/2018 o poskytnutí institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence.
(<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12, Praha 7, 170 00
Vyšlo v roce 2022, 1. vydání, počet stran 84
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

<https://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Náhradní výživné je nová sociální dávka, o kterou mohou od července 2021 žádat nezaopatřené děti, potažmo jejich rodiče, pokud od druhého (povinného) rodiče nedostávají řádné výživné, tj. vůbec žádné, příp. v nižších částkách. Tato souhrnná výzkumná zpráva přináší především výsledky dotazníkového šetření mezi žadateli o náhradní výživné, které bylo realizováno na přelomu dubna a května 2022 u příležitosti zhodnocení ročního fungování této dávky. Zpráva popisuje aktuální životní podmínky žadatelů o dávku, ale i okolnosti týkající se neplacení výživného a jeho vymáhání. Zabývá se rovněž podmínkami pro vyplácení dávky a jejich hodnocením ze strany žadatelů.

Převažujícími žadateli a příjemci náhradního výživného jsou ženy, nejčastěji matky dětí ve věku povinné školní docházky. S neplacením výživného souvisí velmi často napjaté či narušené vztahy mezi oběma rodiči oprávněného dítěte, chybějící kontakt povinného rodiče s dítětem a s tím související jeho nízká až nulová ochota platit výživné. Dalším motivem pro podání žádosti o dávku je špatná finanční situace domácnosti žadatelů, zvláště pak rodičů, kteří bydlí jen se svými dětmi, rodičů bez pracovních příjmů a rodičů s nižším vzděláním, kteří pocítují větší problémy již při úhradě běžných výdajů domácnosti. Nutnou podmínkou pro podání žádosti o náhradní výživné je vymáhání dlužného výživného prostřednictvím exekuce nebo soudního výkonu rozhodnutí, přičemž k prvnímu způsobu se přiklonila naprostá většina žadatelů. Nastavení dávky a jejích parametrů je hodnoceno převážně kladně, s výjimkou stanovené 24měsíční maximální délky pro vyplácení dávky. Jedním z doporučení plynoucích z výzkumu je zvýšení informovanosti potenciálních žadatelů o náhradní výživné o podmínkách žádosti a vyplácení dávky i o možnostech vymáhání dlužného výživného.

Klíčová slova: náhradní výživné; vymáhání výživného; neplacení výživného; žadatelé o dávku náhradní výživné; samoživitelé

Abstract

Advance of maintenance payment comprises a recently-introduced social benefit that has been available for parents for the support of dependent children since July 2021 provided they do not receive adequate maintenance payments from the other parent (liable person), i.e. they receive low amounts or no payments at all. This summary research report presents principally the results of a questionnaire survey of applicants for the advance of maintenance payment conducted at the end of April/beginning of May 2022 for the purposes of the evaluation of the benefit after the first year of availability. The report describes the current living conditions of claimants of the benefit, as well as the various circumstances surrounding the non-payment of maintenance and the enforcement thereof. It also addresses the conditions in place for the payment of the benefit and the assessment of the benefit by claimants themselves.

Applicants for and recipients of the advance of maintenance payment comprise predominantly women, most often mothers of children of compulsory school age. The non-payment of maintenance is frequently related to strained or non-functioning relations between the parents of the child entitled to the maintenance and a lack of contact between the payment-responsible parent and the child, accompanied by the associated overall low to zero willingness to pay maintenance. A further motive for applying for the benefit concerns the poor financial situation of the household of the applicant, especially for parents who live alone with their children, parents without income from work and parents with lower levels of education who

experience more serious problems even when faced with paying for everyday household expenses. One of the conditions for the entitlement to advance of maintenance payment comprises the recovery of alimony owed via the ongoing execution proceedings or proceedings on the judicial enforcement of a decision on maintenance, with the vast majority of applicants opting for the first method. The setting of the benefit and its parameters were evaluated mostly positively by respondents, with the exception of the set 24-month maximum length of the payment of the benefit. The various recommendations resulting from the research include increasing the overall awareness of potential applicants of the advance of maintenance payment, the conditions of application and the payment of the benefit, as well as approaches to collecting non-paid maintenance contributions.

Keywords: advance of maintenance payment; enforcement of maintenance; failure to pay maintenance; applicants for the advance of maintenance payment; single parents

Obsah

1. Základní informace o projektu	7
1.1 Cíl projektu.....	7
1.2 Popis realizace projektu.....	8
2. Příjemci náhradního výživného podle statistik MPSV	12
3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné	17
3.1 Děti v rodinách žadatelů o náhradní výživné.....	17
3.2 Socioekonomická situace žadatelů o náhradní výživné.....	19
3.2.1 Postavení na trhu práce.....	19
3.2.2 Příjmová situace.....	20
3.2.3 Bydlení.....	23
3.2.4 Výdaje domácností a jejich hrazení.....	24
3.2.5 Schopnost ušetřit.....	28
4. Výživné	31
4.1 Okolnosti vymáhání dlužného výživného.....	31
4.2 Výše výživného.....	32
4.3 Způsoby vymáhání výživného.....	36
4.3.1 Exekuce jako podmínka nároku na náhradní výživné.....	37
4.3.2 Soudní výkon rozhodnutí jako podmínka nároku na náhradní výživné.....	38
4.3.3 Trestní oznámení z důvodu neplacení výživného.....	39
5. Nastavení dávky náhradní výživné z pohledu žadatelů	45
5.1 Zdroje informací o dávce náhradní výživné.....	45
5.2 Zhodnocení parametrů dávky náhradní výživné.....	46
5.3 Hodnocení žádosti o dávku náhradní výživné.....	48
5.4 Návrhy na opatření vedoucí k placení výživného povinnými osobami.....	52
5.5 Vliv dávky náhradní výživné na příjmovou situaci domácností.....	56
5.6 Očekávání budoucího vývoje v souvislosti s neplacením výživného povinnou osobou.....	58
Závěry a doporučení	61
Literatura a zdroje	66
Přílohy	
Příloha č. 1: Průvodní dopis posílaný e-mailem 19. dubna 2022 žadatelům o náhradní výživné.....	67
Příloha č. 2: Informační leták k distribuci na úřadech práce.....	68

Příloha č. 3: Děkovný/upomínací dopis posílaný e-mailem 29. dubna 2022 žadatelům o náhradní výživné.....	69
Příloha č. 4: Dotazník	70

1. Základní informace o projektu

1.1 Cíl projektu

Tato souhrnná výzkumná zpráva je základním výstupem projektu *Okolnosti nároku na náhradní výživné a sociálně ekonomická situace jeho příjemců*, který je od ledna 2022 do prosince 2022 řešen výzkumnou skupinou rodinné politiky Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (dále též „VÚPSV“). Dalším plánovaným výstupem je článek v odborném periodiku, který se tematikou náhradního výživného zabývá v širších souvislostech (termín k odevzdání do recenzního řízení – prosinec 2022).

Řešitelský tým je tvořen třemi výzkumnými pracovníky s odpovídající expertízou – Ing. Sylvou Höhne, Mgr. Naděždou Křečkovou Tůmovou, Ph.D. a Mgr. Janou Paloncyovou, Ph.D. Projekt je financován z institucionální podpory na rok 2022. Zadavatelem projektu byla sekce 7 MPSV (k prosinci 2021), odbornou garantkou, se kterou je postup projektu pravidelně konzultován, je Mgr. Lucie Malá. V rámci sběru dat byla nezbytná spolupráce s Úřadem práce ČR, generálním ředitelstvím. Technická podpora sběru dat byla zajištěna Petrem Hráským (VÚPSV).

Dávka náhradní výživné byla po dlouhých debatách v široké odborné a politické veřejnosti zavedena k 1. červenci 2021 jako reakce na neuspokojivou situaci v oblasti placení výživného na nezaopatřené děti povinnou osobou a nízkou úspěšnost jeho vymáhání. Podle v době nastavení projektu poslední dostupné publikace zabývající se mimo jiné i problematikou výživného – *Neúplné rodiny* z roku 2019 (Paloncyová et al., 2019) – nedostává výživné přibližně každé páté dítě, každé desáté jej dostává nepravidelně. Nejčastějším důvodem neplacení bývá fakt, že druhý rodič platit výživné odmítá, poměrně často ale pramení neplacení výživného ze samotné dohody rodičů. Nejčastěji dostávají výživné děti rozvedených rodičů, nejméně děti, jejichž rodiče spolu nikdy nežili ve společné domácnosti. Pokud bylo výživné určeno na základě dohody rodičů, častěji bývá placeno v pravidelných intervalech a ve stanovené výši. Vymoci dlužné výživné se podle uvedené publikace snaží zhruba třetina rodičů, jejichž dítěti není výživné povinným rodičem hrazeno. Náhradní výživné, které nebylo v době daného výzkumu ještě zavedeno, mělo podporu až tří čtvrtin dotázaných samoživitelů, více mezi ženami a u rodičů s nižším socioekonomickým statusem. Poměrně jednoznačná podpora tomuto nástroji však slábla v komparaci se zlepšením podmínek, které by přiměly přímo povinného rodiče, aby výživné platil.

Pro nárok na dávku náhradní výživné musí být soudem stanovené výživné nebo soudem schválená dohoda o výživném. Dítě, pro které je žádost podána, musí být nezaopatřené, tj. dítě do skončení povinné školní docházky a poté dítě studující nebo soustavně se připravující na budoucí povolání, nejdéle však do 26. roku věku. Dítě musí mít trvalý pobyt i bydliště v České republice.

Významnou podmínkou pro nárok na tuto dávku je zahájení procesu vymáhání dlužného výživného. Pokud druhý rodič neplatí na své dítě výživné, musí oprávněný rodič (žadatel) podat návrh na exekuci nebo návrh na soudní výkon rozhodnutí. Pokud byl v posledních čtyřech měsících před podáním žádosti nebo v průběhu řízení o náhradní výživné soudní výkon rozhodnutí nebo exekuce zastavena, protože rodič, který neplatí výživné, nemá žádný majetek, nárok na náhradní výživné trvá.

Výše náhradního výživného odpovídá soudem stanovené výši, maximálně však 3 000 Kč měsíčně. Pokud žadatel dostává jen část soudem stanoveného výživného, dorovná se nezaplacená

část, rovněž maximálně do 3 000 Kč měsíčně. Pokud povinný rodič platí výživné nepravidelně v různých částkách, vypočítá se průměr neplaceného výživného za poslední čtyři měsíce. Po schválení žádosti je nutné každé čtyři měsíce dokládat, jak bylo povinným rodičem hrazeno výživné v daném období a že jsou nadále splněny podmínky nároku na náhradní výživné (probíhá exekuční řízení nebo řízení o soudním výkonu rozhodnutí). Jakoukoli změnu situace (např. byla zastavena exekuce nebo výkon soudního rozhodnutí, dítě přestalo být nezaopatřené), musí žadatel nahlásit na úřadu práce nejpozději do osmi dnů. Pokud povinná osoba nadále výživné neplatí, má žadatel nárok na náhradní výživné po maximální dobu 24 měsíců. Do té se počítá skutečná doba neplacení. Když například žadatel pobírá čtyři měsíce náhradní výživné, pak druhý rodič po šest měsíců výživné platí a potom opět přestane, je možné výživné pobírat dalších až 20 měsíců (<https://www.mpsv.cz/web/cz/nahradnivyzivne>).

Cílem projektu byla identifikace širších souvislostí a životních okolností příjemců dávků náhradní výživné. O okolnostech nároku na náhradní výživné a o sociální a ekonomické situaci a souvislostech života rodin příjemců jsou údaje dostupné v rezortní evidenci MPSV omezené. Proto bylo v rámci projektu realizováno kvantitativní šetření, jehož cílovou populací byli žadatelé o zmíněnou dávku.

Kvantitativní šetření mělo za cíl získat podrobnější informace o rodinných poměrech a okolnostech rozchodu či rozvodu rodičů (tj. zda byli např. manželé, nesezdaní, jak byla upravena péče o děti, zda se na péči a výživě rodiče dohodli, kolikrát se v této souvislosti obrátili na soud apod.). Výzkum se rovněž zaměřil na počet dětí, na které je v dané rodině uplatňován nárok na náhradní výživné, na počet povinných osob (zpravidla otců) s vazbou na děti v rodině, na které je uplatňován nárok na tuto dávku, na složení domácnosti žadatele a na její ekonomickou situaci včetně příjmů (pracovních, sociálních). Výzkum má za cíl dále poskytnout informace o okolnostech a důvodech neplnění vyživovací povinnosti, informace týkající se návrhu na soudní výkon rozhodnutí, exekuci či podání trestního oznámení pro neplnění vyživovací povinnosti povinnou osobou. Součástí jsou i otázky ohledně míry úspěšnosti uvedených opatření ve vymáhání výživného. Přidanou hodnotou je zhodnocení nastavení dávky náhradní výživné jejími příjemci.

1.2 Popis realizace projektu

Projekt je plánován na 12 měsíců od 1. ledna 2022 do 31. prosince 2022. Hlavní aktivity, o které se opírá tato souhrnná výzkumná zpráva, proběhly v 1. pololetí roku 2022. V prvních týdnech byla navázána spolupráce s odbornou garantkou projektu a vedoucím oddělení statistiky a centrálního reportingu MPSV (Odbor programového financování a statistiky) Ing. Alešem Králem. Ten poskytl řešitelskému týmu dostupná souhrnná data o dávkách náhradní výživné, která jsou z příslušného provozního informačního systému pořizována pro statistické účely MPSV a Generálního ředitelství Úřadu práce ČR. Jedná se o informace o vyplacených dávkách náhradní výživné od července 2021 do května 2022 (počty podaných žádostí, počty vyplacených dávek v měsíci, výše vyplacených dávek, regionální struktura vyplacených dávek, důvody zamítnutí žádosti), dále o pohlaví povinné osoby a počtu a věku dětí, na které bylo vyplaceno náhradní výživné. Uvedená data byla částečně oporou pro tvorbu dotazníku určeného k rozeslání žadatelům o náhradní výživné v další fázi projektu. O těchto datech pojednává kapitola 2.

Podobně byla navázána spolupráce s pracovníky Generálního ředitelství Úřadu práce ČR. Cílem bylo získat informace o možnostech emailového kontaktu na žadatele o dávku náhradní výživné, aby jim mohl být touto cestou rozeslán dotazník.

Souběžně s tím probíhala tvorba dotazníku. Jeho obsah reflektoval potřeby zadavatele (MPSV), dostupnost jiných statistických dat a expertizu řešitelského týmu majícího bohatou aktuální zkušenost s výzkumy zaměřenými na sólo rodiče. Dalším významným kritériem při tvorbě dotazníku byla metoda sběru dat (online vyplňování samotným respondentem). Vyplňování dotazníku tak muselo být pro respondenta časově únosné. Dotazník byl k rozeslání žadatelům o dávku náhradní výživné ze strany řešitelského týmu včetně průvodních dopisů připraven v půlce března, vzhledem k uprchlické krizi v souvislosti s válkou na Ukrajině a s tím spojeným vyčerpáním Úřadu práce však musel být odložen.

Sběr dat byl spuštěn 19. dubna 2022. K danému datu (tedy od 1. července 2021) bylo evidováno 7 974 žádostí o náhradní výživné. Po dohodě s odborným garantem byli pro účast ve výzkumu osloveni pouze ti žadatelé, kteří byli zákonným zástupcem nezletilého dítěte¹. Vyloučeny tedy byly ty žádosti, které podalo zletilé, ale stále nezaopatřené dítě. Jejich podíl v celkovém počtu žadatelů byl nízký (719, tj. 9 %). Vzhledem k jejich specifické situaci by pro tuto skupinu musel být vytvořen jiný dotazník. Celkem bylo v databázi Úřadu práce 5 060 zákonných zástupců (někteří podali žádost na více dětí), z toho u 2 902 byl uveden v systému i kontaktní e-mail. Na ten odešel prostřednictvím Úřadu práce e-mail s prosbou o účast ve výzkumu spolu s průvodním dopisem vysvětlujícím cíl výzkumu a s odkazem na online vyplnění dotazníku (viz příloha č. 1). Zároveň odešel podobný e-mail na všechny pobočky Úřadu práce, které byly požádány, aby byl novým žadatelům předán informační leták o výzkumu, opět včetně odkazu na online dotazník (viz příloha č. 2). Informace o výzkumu byla rovněž vyvěšena na webových stránkách VÚPSV a sociálních sítích MPSV. O deset dnů později, 29. dubna 2022 byl rozeslán opět na všechny dostupné e-maily dopis, který měl těm, kteří již dotazník vyplnili, poděkovat a těm, kteří tak ještě neučinili, jeho vyplnění připomenout (viz příloha č. 3). Sběr dat byl ukončen 8. května 2022. Poté následovala kontrola a čištění dat. Finální soubor čítá **899 respondentů**, response rate činí 30 %. Datový soubor je dále citován jako *Náhradní výživné 2022*.

Analýza dat začala vzhledem k výše uvedenému posunu sběru dat přibližně o měsíc později, než bylo původně plánováno. Data byla zpracována v programu SPSS a analyzována pomocí obvyklých statistických metod, deskriptivních i explorativně explanačních tak, aby prezentované výstupy co nejlépe odpovídaly zejména potřebám MPSV jako zadavatele. Nedílnou součástí výstupů je i analýza odpovědí na otevřené otázky. Pro dokreslení jsou tak v textu uváděny doslovné citace výpovědí respondentů (s případným doplněním diakritiky, avšak bez jazykových korektur).

Většina respondentů (874) se o výzkumu dověděla prostřednictvím e-mailu od Úřadu práce. Účast byla dobrovolná, nicméně struktura výsledného souboru je v základních charakteristikách velmi dobrá (viz tabulka č. 1.1). Podle posledních dostupných dat ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011² (dále též SLDB 2011) stojí v čele neúplné rodiny (neboli rodiny sólo rodiče) většinou žena. Mezi dosavadními žadateli o náhradní výživné jsou podle statistik MPSV ženy zastoupeny o něco více a byly to také častěji ony, kdo se zúčastnil našeho výzkumu. Podle SLDB 2011 je ve většině neúplných

¹ Případy, kdy je zákonným zástupcem a žadatelem jiná osoba než rodič, jsou ojedinělé. Výzkum měl mimo jiné zjišťovat i další okolnosti rozpadu rodiny. Z těchto důvodů byli jiní zákonní zástupci než rodiče (např. jiní příbuzní dítěte) z výzkumu, resp. vyplnění dotazníku vyloučeni (4 % z celkového počtu vyplněných dotazníků).

² Výsledky ze sčítání lidu, domů a bytů z roku 2021 budou dostupné až na podzim 2022, tato zpráva vznikala v červnu 2022.

1. Základní informace o projektu

rodin pouze jedno nezaopatřené dítě, podobná struktura je i v rodinách žadatelů podle statistik MPSV. Mezi respondenty byli oproti jiným statistikám o rodinách sólo rodičů relativně více zastoupení ti, kteří měli dvě a více dětí. Lze usuzovat, že pro ně byla motivace zúčastnit se výzkumu větší než pro sólo rodiče s jedním dítětem, u kterých není situace související s neplacením výživného tak závažná jako v případě výpadku výživného na více dětí. Ohledně vzdělání žadatele nejsou informace v databázi MPSV k dispozici. Z dat výběrového souboru vyplývá, že jsou více než ve všech neúplných rodinách dle SLDB 2011 zastoupeni respondenti bez maturitního vzdělání, naopak o něco méně s maturitním a výrazně méně s vyšším vzděláním. Žadatelé, kteří se ocitli v situaci, kdy povinný rodič neplatí výživné na dítě/děti, tak mohou být do jisté míry specifickou skupinou. Z hlediska velikosti obce se výzkumu v porovnání s výsledky SLDB 2011 zúčastnil vyšší podíl respondentů z nejmenších obcí. Rozložení souboru *Náhradní výživné 2022* dle krajů je v porovnání s ostatními zdroji dat velmi podobné, což je i s přihlédnutím ke skutečnosti, že účast ve výzkumu byla dobrovolná, velmi dobrý výsledek, zaručující výpovědi respondentů z celé republiky, včetně akcentace krajových specifíků.

Vzhledem k výše uvedenému (např. počtu vyplněných dotazníků, složení výběrového souboru a zaměření dotazníku konzultovanému podrobně s odbornou garantkou) lze konstatovat, že cíl projektu byl naplněn a přináší zpětnou vazbu a doporučení pro případnou revizi nastavení dávky náhradní výživné ze strany MPSV.

Tabulka č. 1.1 **Struktura výzkumného souboru v porovnání s výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 a dostupnými daty MPSV (v %)**

	SLDB 2011 – rodiny sólo rodičů	Náhradní výživné 2022	Statistiky MPSV – databáze OKsystemu (květen 2022) *
Muž	17	8	11
Žena	83	92	86
počet nezaopatřených dětí v domácnosti			
Jedno	70	54	65
Dvě	26	35	27
Tři a více	4	11	8
vzdělání sólo rodiče			
Bez vzdělání/se základním vzděláním/bez maturity	38	49	-
S maturitou	42	39	-
Vyšší	19	13	-
velikost obce			
Méně než 1 000 obyvatel	12	18	-
1 000 – 4 999 obyvatel	18	20	-
5 000 – 99 999 obyvatel	45	42	-
Nad 100 000 obyvatel	25	21	-
kraj			
Hlavní město Praha	13	11	6
Středočeský kraj	12	14	13
Jihočeský kraj	6	4	6
Plzeňský kraj	5	8	5

pokračování tabulky

	SLDB 2011 – rodiny sólo rodičů	Náhradní výživné 2022	Statistiky MPSV – databáze OKsystemu (květen 2022) *
kraj			
Karlovarský kraj	4	3	4
Ústecký kraj	10	8	12
Liberecký kraj	5	6	6
Královéhradecký kraj	5	5	4
Pardubický kraj	4	4	4
Kraj Vysočina	4	6	5
Jihomoravský kraj	10	6	8
Olomoucký kraj	6	7	6
Zlínský kraj	5	4	4
Moravskoslezský kraj	12	14	17

*Pozn.: * pohlaví povinné osoby (dopočet do 100 % představují cizinci, u nichž není k dispozici rodné číslo, podle kterého lze určit pohlaví povinné osoby); počet dětí, na které bylo za jednu povinnou osobu vyplaceno náhradní výživné; regionální struktura vyplacených dávek, nikoli neúplných rodin žádajících o náhradní výživné (oprávněný rodič podává žádost pro každé dítě zvlášť)*

Zdroj: ČSÚ, 2013; Náhradní výživné 2022; databáze OKsystemu

2. Příjemci náhradního výživného podle statistik MPSV

První žádosti o náhradní výživné byly přijímány počátkem července 2021, první dávky tak začaly být vyplaceny od srpna 2021. Jak ukazují data získaná z databáze OKsystemu za období od července 2021 do května 2022, prvotní zájem žadatelů byl poměrně vysoký, postupem času však mírně opadal, resp. počet nově podaných žádostí se meziměsíčně (spíše) snižoval (viz tabulka č. 2.1). **Ke konci roku 2021 tak bylo celkově podáno sedm tisíc žádostí, ke květnu 2022 v souhrnu přes 10 tisíc žádostí.** Z regionálního hlediska připadalo nejvíce žádostí na pobočky úřadu práce spadající pod krajskou pobočku v Ostravě (v průměru 16 % všech žádostí za sledovaných 11 měsíců), na druhém místě se od 4. čtvrtletí 2021 drží Ústecký kraj (14 %), třetí příčka patří kraji Středočeskému (12 %). Naproti tomu nejméně žádostí přijaly pobočky úřadu práce na území Zlínského a Královéhradeckého kraje (po méně než 4 % ze všech).

Tabulka č. 2.1 **Počet podaných nových žádostí o náhradní výživné v daném měsíci (červenec 2021 až květen 2022)**

	2021						2022				
	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec	leden	únor	březen	duben	květen
Počet nových žádostí	2 148	1 396	1 184	958	886	471	746	623	652	519	618

Zdroj: databáze OKsystemu

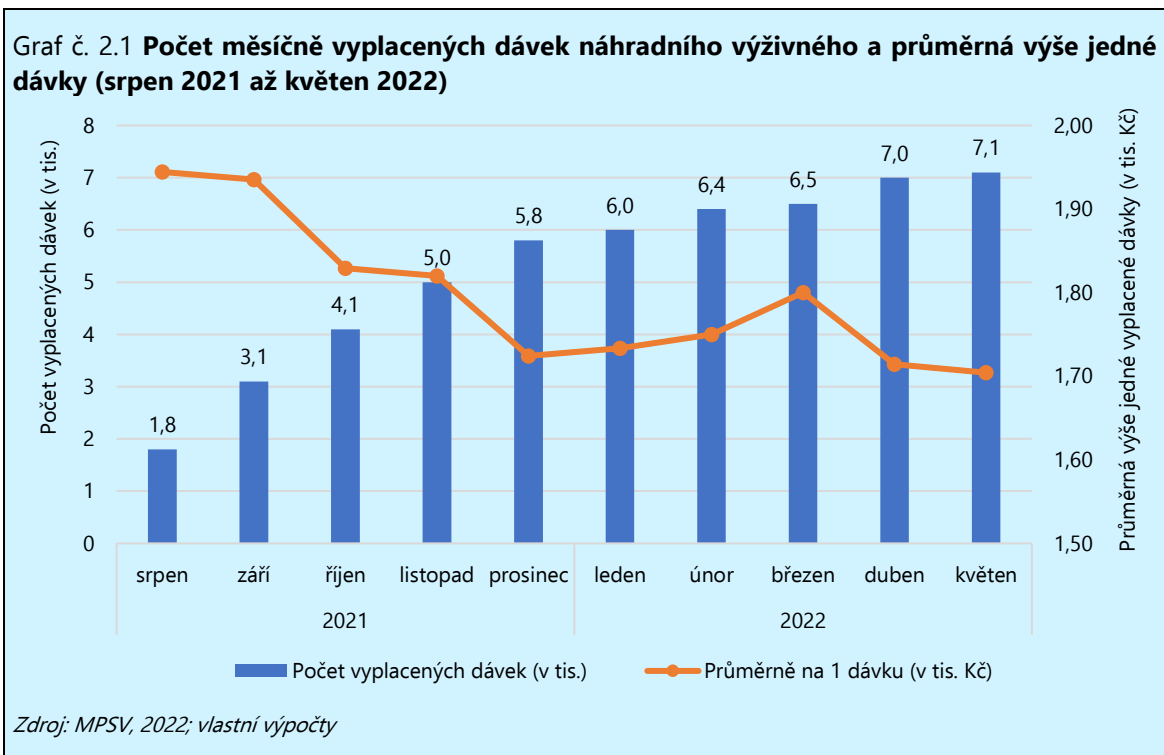
Naprostá většina žádostí o náhradní výživné byla schválena, neboť za období července 2021 až května 2022 bylo **zamítnuto pouze 170 žádostí**. Nejčastějším důvodem pro zamítnutí (105 žádostí) bylo neprobíhající exekuční řízení či soudní výkon rozhodnutí, ostatní okolnosti³ se týkaly jednotek až nižších desítek případů.

V návaznosti na počet žádostí rostl v jednotlivých měsících roku 2021 také počet vyplacených dávek, i když zpomalujícím se tempem (viz graf č. 2.1). V lednu 2022 pak byla patrná určitá stagnace, významnější navýšení počtu vyplacených dávek přinesl únor a následně duben 2022. **Průměrná částka**, která byla v rámci jedné dávky vyplacena, se s výjimkou prvních měsíců vyplácení pohybovala na úrovni **1,7 až 1,8 tisíc Kč**, což je zdaleka pod úroveň maximální možné částky 3 tisíce Kč. Roli zde samozřejmě hraje výše soudem přiznaného a výše skutečně placeného výživného. Porovnání těchto údajů však zatím dostupné statistiky nenabízejí. Známé jsou pouze průměrné částky výživného, o kterých v daném kalendářním roce při určování vyživovací povinnosti rozhodly opatrovnické soudy. Například v roce 2019 přesahovala průměrná výše soudem stanoveného výživného 3 300 Kč (medián byl 3 000 Kč), přičemž s věkem dítěte se průměrné výživné zvyšovalo (u dětí do pěti let věku dosahovalo 3 000 Kč, u dětí 16letých a starších zhruba 4 300 Kč).⁴

³ Podle dostupných dat z OKsystemu se jednalo o: nesplnění podmínky nezaopatřenosti dítěte (7), nesplnění podmínky trvalého pobytu (11), nesplnění povinnosti výzvy (31), dítě pobírající příspěvek na úhradu potřeb dítěte (13) a dítě, které je v plném přímém zaopatření ústavního zařízení (3).

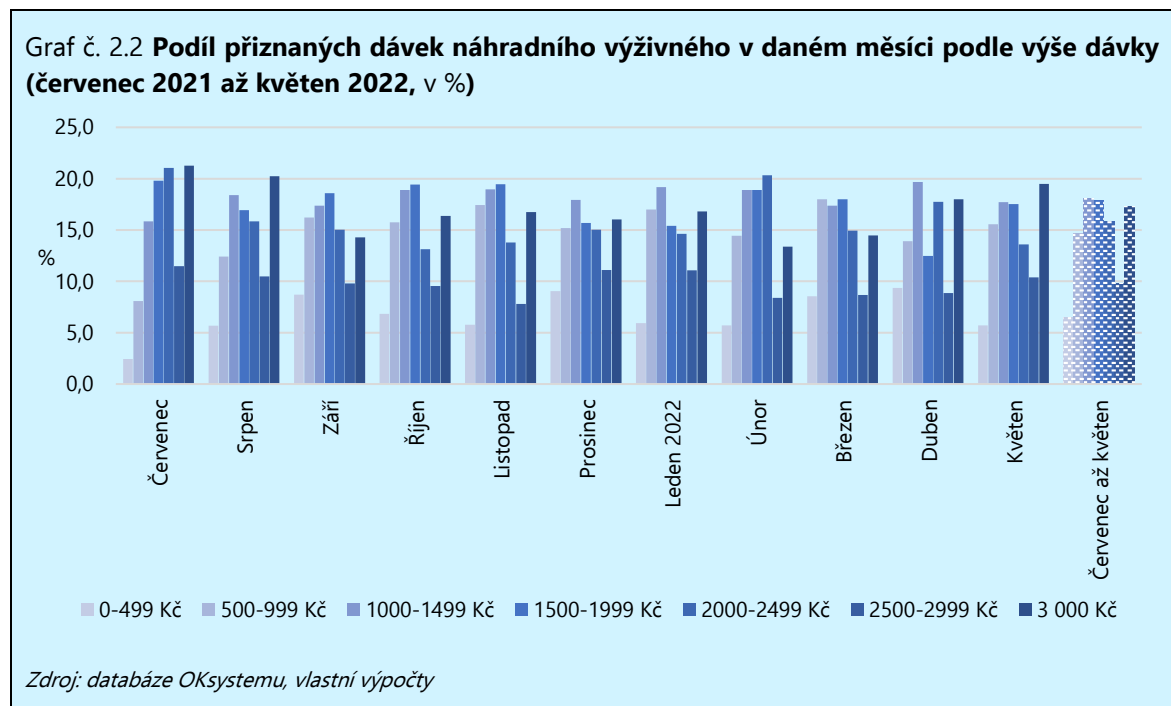
⁴ Bližší viz studie „Určování výživného dětem – analýza a doporučení pro veřejnost“ a doprovodné tabulky (dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/opatrovnicka-agenda>).

Výdaje státu na náhradní výživné činily na konci roku 2021 zhruba 36 mil. Kč, za prvních pět měsíců roku 2022 přesáhly 57 mil. Kč (MPSV, 2022). Zájem o čerpání této dávky tak zatím zůstává za očekáváním, jak z hlediska počtu podaných žádostí (předpokládalo se 24 tisíc ročně), tak z pohledu celkových nákladů (na rok 2021 bylo rozpočtováno 65 mil. Kč, pro celý rok 2022 pak 181 mil. Kč).⁵

Data poskytnutá z OKsystemu z hlediska výše vyplacené dávky v členění do šesti intervalů po pětisetkorunových částkách tak alespoň částečně přibližují, v jaké výši bylo náhradní výživné poskytováno. Výše přiznaného náhradního výživného se v jednotlivých měsících lišila, nicméně lze říci, že relativně **nejčastěji bylo za sledovaných 11 měsíců náhradní výživné vypláceno ve výši 1 500 až 1 999 Kč** (viz graf č. 2.2), která představuje i mediánovou (a průměrnou) hodnotu. Poměrně časté bylo rovněž přiznání dávky v okolních intervalech, tzn. ve výši 1 000 až 1 499 Kč, resp. 2 000 až 2 499 Kč. **Maximální částka 3 000 Kč** byla v prvních dvou měsících nároku přiznána každému pátému žadateli, v dalších pěti měsících náležela zhruba **každému šestému**, což odpovídá i průměru za všech 11 měsíců. Za únor a březen je v grafu č. 2.2 patrné méně časté přiznání dávky v této výši, v následujících dvou měsících bylo přiznání náhradního výživného ve výši 3 000 Kč zastoupeno naopak nadprůměrně. Nezanedbatelný však není ani podíl příjemců náhradního výživného v částce nižší než 500 Kč.

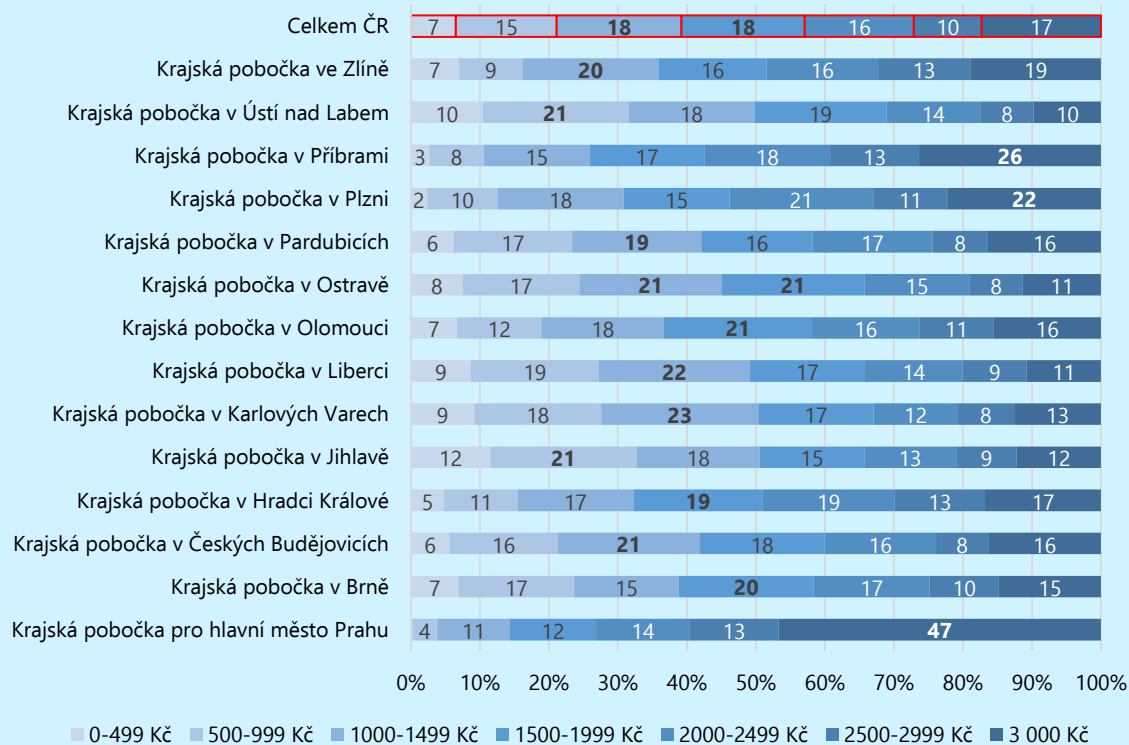
⁵ Více viz https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/01_07_TZ+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9.pdf/e473b84d-35b8-d0ea-549f-48c39524a174; <https://www.mpsv.cz/documents/20142/2783150/%C4%8D.j.+MPSV+2022-80314+Statistick%C3%A9+informace+n%C3%A1hradn%C3%AD+v%C3%BD%C5%BEivn%C3%A9.pdf/8a12b69d-3894-6495-1ac3-ac1a256d9a34>.

Souhrnný pohled na výši přiznaného náhradního výživného od července 2021 do května 2022 můžeme získat nasčítáním jednotlivých případů za sledované měsíce (poslední sloupec v grafu č. 2.2). To mj. umožní sledovat i případné regionální odlišnosti, neboť v některých krajích jsou za dané měsíce pouze jednotky či nízké desítky případů, nebo se v daných intervalech v některých měsících ani žádné nevyskytují. **Regionální diference podle výše přiznaného náhradního výživného jsou značné** (viz graf č. 2.3). Zcela specifická je Praha, kde byla téměř polovina všech dávek přiznána v maximální výši 3 000 Kč, a naopak zastoupení nejnižších částek do 1 000 Kč bylo spíše výjimečné. Jistý vliv zde může mít obecně vyšší příjmová úroveň a pravděpodobně tedy i vyšší soudem vyměřené vyživovací povinnosti, což zřejmě stojí v pozadí nadprůměrného podílu přiznaných dávek v maximální výši také v rámci Středočeského kraje (krajská pobočka Příbram). Relativně vyšší byl současně podíl přiznaných dávek v maximální výši na území Plzeňského kraje. Na opačném pólu stojí žadatelé z kraje Ústeckého a Vysočina (krajská pobočka Jihlava), příp. spadající do Libereckého a Karlovarského kraje, kde výše zhruba tří desetin přiznaných dávek nedosáhla 1 000 Kč. Žadatelé na pobočkách Úřadu práce sídlících v ostatních krajích měli dávku náhradního výživného přiznanou nejčastěji ve středních intervalech.⁶

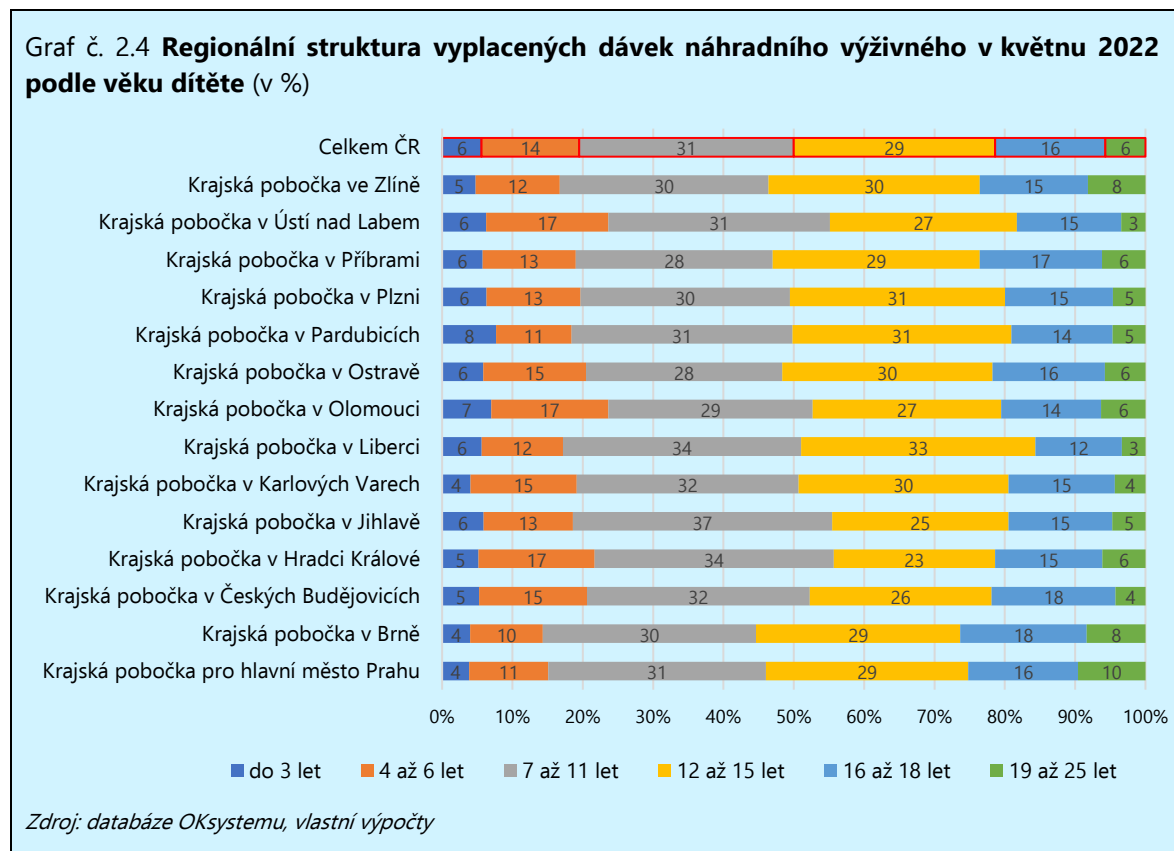
⁶ Podle statistik Ministerstva spravedlnosti je soudem stanovené výživné průměrně nejvyšší v Praze, následované Středočeským krajem, nejnižší částky jsou určovány naopak v Ústeckém kraji (blíže viz studie „*Určování výživného dětem – analýza a doporučení pro veřejnost*“ a doprovodné tabulky dostupné z: <https://www.justice.cz/web/mssp/opatrovnicka-agenda>). Jedná se však o souhrnné statistiky krajských soudů, jejichž územní spádovost není zcela totožná s krajským členěním poboček Úřadu práce.

Graf č. 2.3 Regionální struktura přiznaných dávek náhradního výživného za období července 2021 až května 2022 podle výše dávky (v %)

Zdroj: databáze OKsystemu, vlastní výpočty

Věk dítěte (potažmo oprávněné osoby), jemuž bylo náhradní výživné vyplaceno, je dalším ukazatelem, který lze v rámci diferenciací příjemců této dávky zohledňovat. V jednotlivých měsících se přitom věková struktura příjemců zásadně nemění. **Náhradní výživné je nejčastěji vypláceno na děti školou povinné, tj. ve věku 7 až 15 let** (tři pětiny, viz graf č. 2.4). Pětina dětí je v předškolním věku a zbývající pětinu představují děti 16leté a starší. Určité rozdíly se opět ukazují napříč regiony, nicméně převažující zastoupení dětí školního věku platí pro všechny kraje, nadprůměrně vyšší je v rámci Libereckého kraje, u dětí mladšího školního věku pak na území Vysočiny a Královéhradeckého kraje. Děti v předškolním věku jsou příjemci náhradního výživného relativně častěji v kraji Ústeckém a Olomouckém, a to zejména v porovnání se situací na území kraje Zlínského, Jihomoravského a hlavního města Prahy, kde je naproti tomu relativně větší převaha dětí 16letých a starších.

Podstatným údajem, který je v databázi OKsystemu v případě příjemců náhradního výživného dostupný a pro další analýzy podnětný, je pohlaví povinné osoby a počet jejich vyživovacích povinností, resp. počet dětí, kterým za danou osobu náleží náhradní výživné. Nepřímo tak lze usuzovat na počty rodin, které náhradní výživné dostávají. Podle údajů za leden až květen 2022 byli **dlužníkem výživného na dítě v 86 % muži**. Ženy zaujímaly 11% podíl, u zbývajících 3 % nebyl tento údaj dostupný. Dvě třetiny „povinných“ mužů dostatečně neplatily výživné na jedno dítě, další zhruba čtvrtina na dvě děti. Vyšší počet vyživovacích povinností se týkal přibližně 7 % mužů, ale téměř každé desáté ženy (viz tabulka č. 2.2).

Tabulka č. 2.2 **Povinné osoby podle pohlaví a počtu dětí, na které bylo vyplaceno náhradní výživné v květnu 2022** (absolutně a struktura v %)

	Počet dětí				
	1	2	3	4 a více	celkem
Muž	2 805	1 131	227	81	4 244
	66,1	26,6	5,3	1,9	100,0
Žena	307	159	38	11	515
	59,6	30,9	7,4	2,1	100,0
Případy bez uvedeného rodného čísla (cizinci) *					149

Pozn.: * pohlaví povinné osoby se z dat určuje podle jejího rodného čísla, což v případě cizinců nelze

Zdroj: databáze OKsystemu, vlastní výpočty

3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné

3.1 Děti v rodinách žadatelů o náhradní výživné

Žadatelé o dávku náhradní výživné účastníci se výzkumu jsou nejčastěji rodiči jednoho dítěte (46 %), nebo dvou dětí (38 %, viz tabulka č. 3.1). Jak již bylo zmíněno výše, někteří z nich mají nového partnera, se kterým sdílí společnou domácnost a mají další společné děti. Zaměříme-li se pouze na počet dětí, které má respondent s partnerem (případně partnery), se kterým již v době výzkumu netvořil pár, a na které může případně uplatňovat nárok na dávku náhradní výživné, podíly se změnil. Jedno takové dítě má 54 %, dvě 35 %, ostatní mají dětí více, nejčastěji tři. **Téměř dvě třetiny respondentů podaly žádost o náhradní výživné pouze na jedno dítě, každý přibližně čtvrtý na dvě děti, případy s více žádostmi byly spíše ojedinělé.** Téměř třetina respondentů se dvěma dětmi tak podala pouze jednu žádost, u vícedětných byly případy, kdy respondent žádal o dávku na všechny děti, zastoupeny v necelé polovině (viz tabulka č. 3.2).

Tabulka č. 3.1 Počet dětí žadatele o náhradní výživné

Počet dětí	Celkový počet dětí respondenta		Počet dětí, které mají/ by mohly mít nárok na náhradní výživné		Počet dětí, pro které podal respondent žádost o náhradní výživné	
	Absolutně	Relativně	Absolutně	Relativně	Absolutně	Relativně
Jedno	409	45,5	489	54,4	609	67,7
Dvě	344	38,3	315	35,0	241	26,8
Tři	96	10,7	68	7,6	39	4,3
Více	50	5,5	27	3,0	10	1,1
Celkem	899	100,0	899	100,0	899	100,0

Zdroj: Náhradní výživné 2022

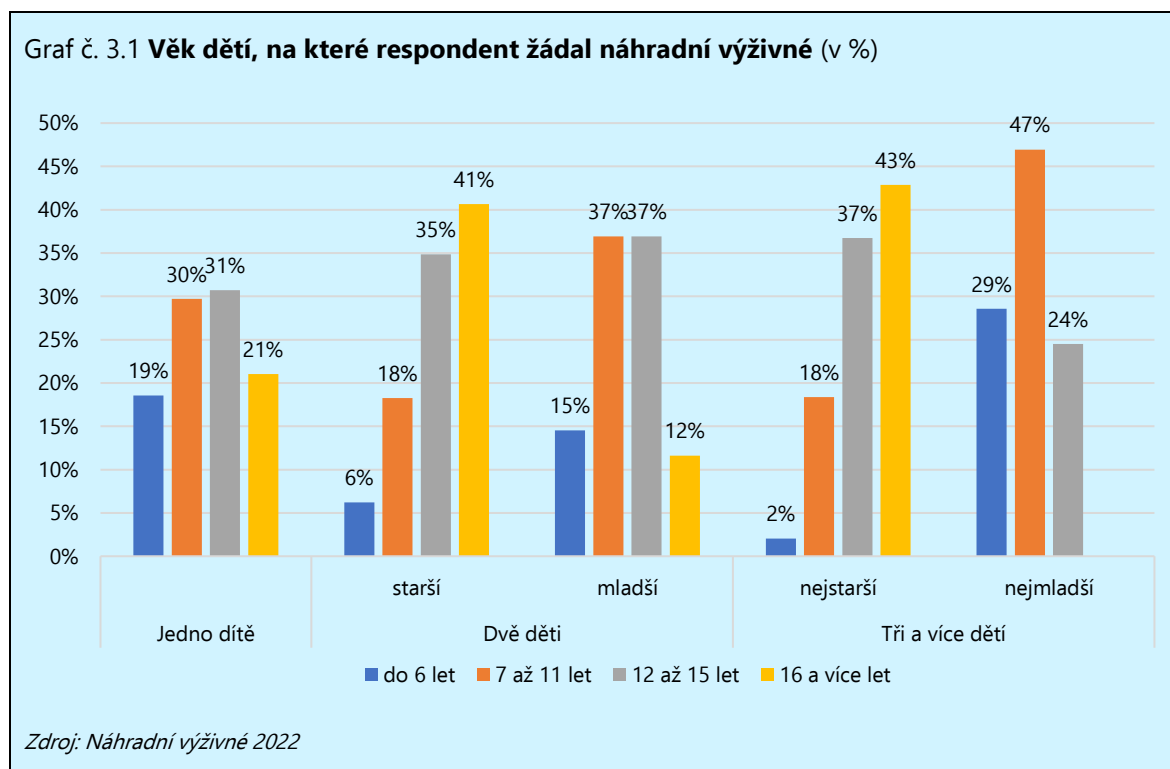
Tabulka č. 3.2 Počet dětí v rodině a počet podaných žádostí o náhradní výživné

Počet nezaopatřených dětí z bývalých vztahů respondenta	Počet dětí, na které podal respondent žádost o náhradní výživné	
	absolutně	relativně
Jedno dítě	489	54,4
Dvě děti – z toho	344	35,0
- žádost na obě děti	215	68,3
- žádost na jedno dítě	100	31,7
Tři a více dětí – z toho	95	10,6
- žádost na všechny děti	45	47,4
- žádost na méně dětí	50	52,6
Celkem	899	100,0

Zdroj: Náhradní výživné 2022

3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné

Další analýza se věnuje právě dětem, na které respondent podal žádost o náhradní výživné. Věk dětí v rodinách žadatelů je ovlivněn několika faktory. Prvním je jeho věk, ve kterém se jeho rodiče rozešli, významný vliv má i to, jaká doba uplynula od rozchodu rodičů před zavedením dávky náhradní výživné, tedy jak moc dítě „zestárlo“. V rodinách s jedním takovým dítětem byly shodně zastoupeny děti ve věku docházky na 1. a 2. stupeň základní školy (viz graf č. 3.1). V rodinách, kde respondent žádal o dávky na dvě děti, bylo starší dítě ve dvou pětinach ve věku po skončení povinné docházky, více než třetina byla ve věku 12 až 15 let. Mladší děti byly podobně jako v případě jednodětných žádajících rodin nejčastěji ve věku 7 až 11 let a 12 až 15 let. V souhrnném pohledu měl každý čtvrtý respondent podávající dvě žádosti jedno dítě ve věku 12 až 15 let a druhé ve věku starším, každý pátý pak měl jedno ve věku 7 až 11 let a druhé 12 až 15 let. Nejmladší děti ve vícedětných rodinách byly logicky oproti ostatním více zastoupeny v nižších věkových kategoriích. **V celkovém pohledu podali respondenti 1 238 žádostí, z toho 15 % se týkalo dětí v předškolním věku, 30 % dětí ve věku 7 až 11 let, 33 % ve věku 12 až 15 let a 23 % dětí starších.**

Respondenti, kteří podali žádost o náhradní výživné na jedno dítě, jej měli v 98 % ve své péči, tj. dítě bydlelo po většinu dnů v měsíci se žadatelem. **V naprosté většině (80 %) se dítě se svým druhým rodičem vůbec nevidalo, pokud ano, byl tento kontakt nepravidelný (12 %).** S výjimkou čtyř případů byl jedinou povinnou osobou, která měla platit výživné na dítě, právě druhý rodič, nejčastěji otec (93 %). Navzdory slabé platební morálce se téměř polovina respondentů na výši výživného s druhým rodičem před nebo během soudního řízení dohodla (48 %), u ostatních rozhodl autoritativně soud.

V rodinách, kde respondent podal žádosti o náhradní výživné na dvě děti, byla situace velmi podobná. **V 97 % bydlely obě děti v domácnosti spolu s respondentem. S druhým rodičem**

(v 90 % s otcem) se ani jedno z dětí většinou (73 %) nestýkalo, ve 12 % rodin byl kontakt obou dětí s otcem nepravidelný. V 8 % se obě děti vídaly s otcem maximálně 9 dnů v měsíci, v ostatních případech byl styk sporadický, nebo byla jeho frekvence různá u každého sourozence. Druhý rodič, tj. v 90 % otec, je jedinou povinnou osobou, která má na děti platit výživné. Jeho výše byla v 52 % určena u obou dětí na základě dohody rodičů, ve 45 % ji stanovil sám soud, v ostatních případech byl postup různý u každého z dětí.

Ve vícedětných rodinách⁷ nebyla situace jiná, tj. všechny děti sdílely domácnost s respondentem, povinnou osobou byl jejich otec. V polovině těchto rodin se s ním ani jedno z dětí nestýkalo, ve 47 % bylo výživné výsledkem dohody obou rodičů.

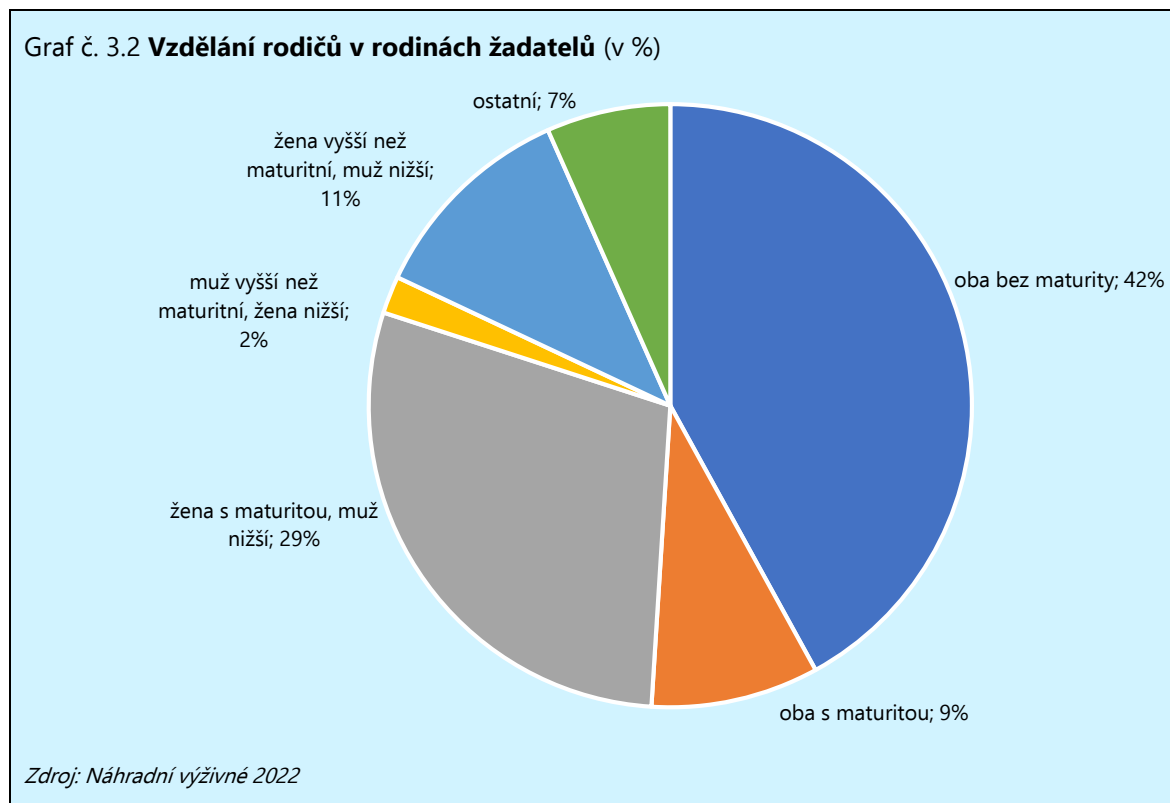
Zaměříme-li se souhrnně na všechny děti, jejichž rodič se zúčastnil našeho šetření (celkem 1 238 dětí), **pak 98 % z nich žilo po většinu dnů v měsíci s rodičem respondentem (v 90 % s matkou). S druhým rodičem se tři čtvrtiny dětí vůbec nestýkají, 13 % pak nepravidelně.** Věk dítěte přitom nemá na frekvenci kontaktu vliv. U každého druhého dítě se rodiče na výši výživného rodiče dohodli, podíl dohod mírně stoupá se vzděláním respondenta (bez maturity 47 %, vyšší než maturitní 54 %).

3.2 Socioekonomická situace žadatelů o náhradní výživné

3.2.1 Postavení na trhu práce

Mezi respondenty jednoznačně převažují ženy (92 %). Z hlediska věku dělí soubor přibližně na polovinu věk 40 let. Téměř polovina žadatelů účastnících se výzkumu neměla maturitní vzdělání, v případě povinné osoby, pokud její vzdělání respondent znal (v 88 % případů), tomu tak bylo v 79 %. **V celkovém pohledu měli rodiče v rodinách, které žádaly o dávku náhradního výživného, ve více než dvou pětinach oba nižší než maturitní vzdělání, v každé téměř třetí měla žena maturitu a muž nižší vzdělání,** v 9 % měli oba maturitu, podobně byly zastoupeny rodiny, kde měla žena vyšší vzdělání a muž maximálně maturitu (viz graf č. 3.2).

⁷ Respondenti vypovídali o maximálně třech dětech, na které podali žádost o náhradní výživné. Takových rodin bylo 49.

Z hlediska postavení na trhu práce bylo 68 % respondentů v době výzkumu pracujících, v naprosté většině zaměstnaných, **22 % bylo na mateřské, nebo rodičovské dovolené, případně v domácnosti**, 8 % bylo nezaměstnaných, 3 % důchodců. Ti, kteří se zařadili mezi pracující a uvedli svůj čistý pracovní příjem, vydělávali v době výzkumu nejčastěji 20 až 30 tisíc Kč měsíčně (44 %), vyšší příjem mělo pouze 16 %, nižší naopak 40 %. Respondenti, kteří za převládající socioekonomický status uvedli mateřskou, nebo rodičovskou dovolenou, či že jsou v domácnosti si ve více než čtvrtině přivydělávali do 10 tisíc Kč měsíčně (28 % z těch, kteří na otázku ohledně příjmu odpověděli), o něco nižší podíl měl příjem od 10 do 20 tisíc Kč měsíčně (23 %).

Pokud měl respondent povědomí o socioekonomickém postavení povinného rodiče (52 %), pak 44 % z nich bylo výdělečně činných (většinou zaměstnaných), 31 % bylo nezaměstnaných, pětina spadala do kategorie „jiné“ (důchodce, ve vězení, nestabilní pozice na trhu práce apod.). Měl-li respondent informace o pracovním příjmu povinné osoby, jeho výše se nejčastěji pohybovala mezi 20 a 30 tisíci Kč měsíčně (34 %), každá čtvrtá povinná osoba měla příjem v rozmezí od 30 do 40 tisíc Kč měsíčně, každá zhruba pátá však nevydělávala více než 20 tisíc Kč měsíčně.

3.2.2 Příjmová situace

Více než polovina rodičů účastnících se výzkumu žila v domácnosti pouze se svými dětmi, 14 % sdílelo domácnost i s dalšími osobami (rodiči, zaopatřenými dětmi apod., viz tabulka č. 3.3). Více než čtvrtina měla nového partnera, s nímž tak vytvořili tzv. rekonstituovanou rodinu, v polovině z nich měli spolu děti, nejčastěji jedno (83 %).

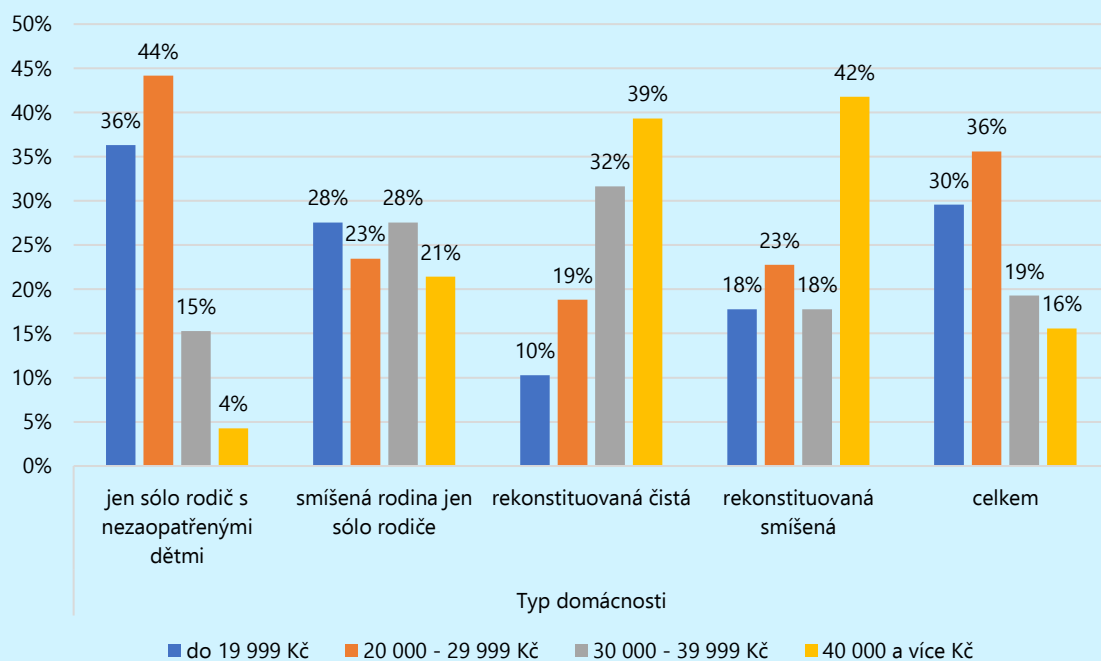
Tabulka č. 3.3 Typ domácnosti respondentů – žadatelů o náhradní výživné

Typ domácnosti	Absolutně	Relativně
pouze sólo rodič s nezaopatřenými dětmi	513	57,1
sólo rodič s nezaopatřenými dětmi a další osoby (nikoliv partner)	127	14,1
rodič s nezaopatřenými dětmi, s partnerem, bez společných dětí a dalších osob	72	8,0
rodič s nezaopatřenými dětmi, s partnerem, se společnými dětmi a bez dalších osob	73	8,1
rodič s nezaopatřenými dětmi, s partnerem a s dalšími osobami	97	10,8
ostatní	17	1,9
celkem	899	100,0

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Složení domácnosti ovlivňuje její celkový příjem. Jedná-li se o smíšenou domácnost, je v ní často více výdělečně činných členů, případně rodiče respondenta pobírající důchod. Respondenti, kteří bydlí pouze se svými nezaopatřenými dětmi, mají v 80 % celkový čistý příjem domácnosti nižší než 30 tisíc Kč měsíčně, 36 % nemá k dispozici dokonce ani 20 tisíc Kč měsíčně (viz graf č. 3.3). Mnohem vyšší čistý příjem mají domácnosti, kde s respondentem žije nový partner/partnerka. Téměř tři čtvrtiny těch, kde kromě nezaopatřených dětí a partnera nežijí žádné další osoby, mají příjem více než 30 tisíc Kč měsíčně. Další osoby zlepšují finanční situaci domácnosti především v případě respondentů nežijících s novým partnerem.

Graf č. 3.3 Celkový příjem domácnosti žadatelů o náhradní výživné podle jejího typu (v %)

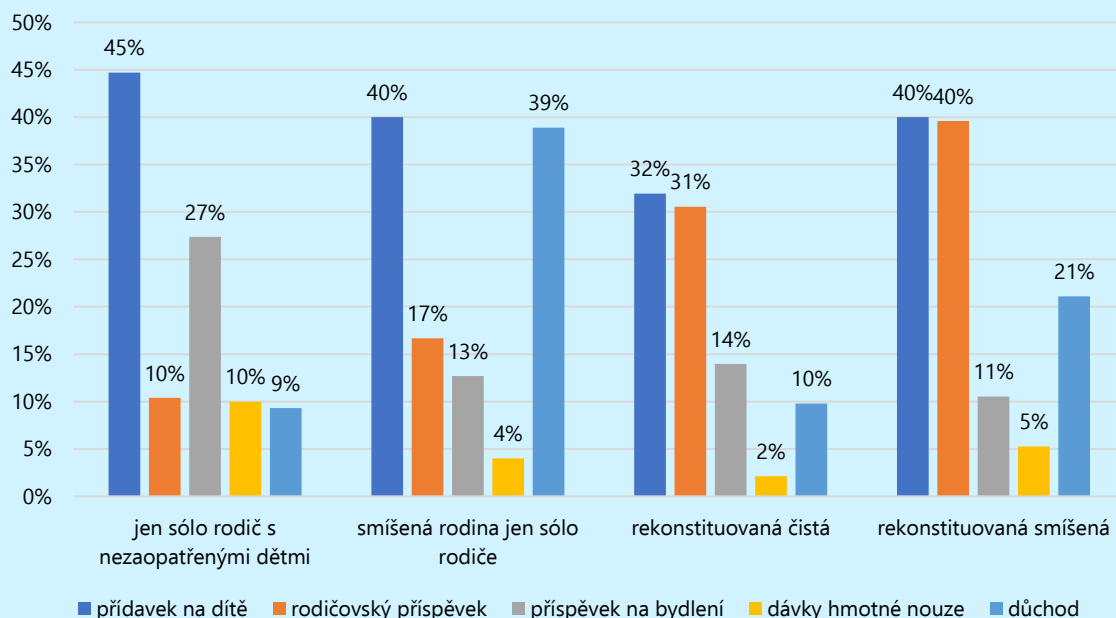

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Řada žadatelů o náhradní výživné, účastnících se našeho výzkumu, má finanční potíže zajistit své rodině základní potřeby (více viz podkap. 3.2.4). Někteří respondenti tak mají kromě příjmu ze svého hlavního zaměstnání či podnikání i další příjmy, různé brigády apod. V době výzkumu bylo v takové situaci 17 % respondentů, z toho naprostá většina by se dle svého vyjádření bez tohoto doplňkového příjmu neobešla (16 %). Na druhé straně 65 % uvedlo, že žádný takový příjem nemají, ale potřebovali by ho, jako zbytečné vnímalo další příjmy 9 % respondentů, podobný podíl se k této otázce odmítl vyjádřit. Potřeba příjmu je naléhavější mezi sólo rodiči, kteří žijí pouze se svými nezaopatřenými dětmi. Tři čtvrtiny z těch, kteří na danou otázku odpověděli, by další finanční zdroj rádi měli, pouze 6 % uvedlo, že další příjem nemá a ani jej nepotřebuje. Naopak ti, kteří žili s novým partnerem/partnerkou a s nezaopatřenými dětmi jej nepovažovali za nutný v 18 %. Příjmy z další činnosti mají častěji ti, jejichž čistý pracovní příjem je nižší než 10 tisíc Kč měsíčně (37 % z nich), ale také ti, kteří vydělávají více než 30 tisíc Kč (35 % z nich). Lze se domnívat, že v prvním případě je motivací pro příjem nutnost zajistit základní potřeby členů rodiny, ve druhém případě může jít spíše o snahu dopřát rodině i určitý nadstandard. Mezi těmi, jejichž čistý pracovní příjem je vyšší než 30 tisíc Kč měsíčně, je zároveň více těch, kteří další příjem nemají a ani necítí potřebu jej mít (26 %). Zlepšit dalším způsobem svoji finanční situaci by nejčastěji uvítali ti, jejichž čistý pracovní příjem je mezi 10 a 20 tisíci Kč měsíčně (79 %). I ti, kteří mají nějaký příjmy, jsou ve dvou pětinach příjemci sociálních dávek (přídavku na dítě, příspěvku na bydlení, dávek hmotné nouze či podpory v nezaměstnanosti).

V souhrnném pohledu jsou příjemci různých sociálních dávek (s vyloučením náhradního výživného) dvě pětiny rodin respondentů. Rodiče žijící pouze se svými nezaopatřenými dětmi jsou v porovnání s ostatními častějšími příjemci příspěvku na bydlení, smíšené rodiny naopak zahrnují do svých příjmů nějaký typ důchodu (starobní, invalidní, případně pozůstalostní). Mezi sólo rodiči žijícími pouze se svými nezaopatřenými dětmi je také v porovnání s ostatními typy rodin vyšší podíl příjemců dávek hmotné nouze (každý desátý takový respondent). Rekonstituované rodiny pobírají mnohdy rodičovský příspěvek, což souvisí s tím, že respondenti mají s novým partnerem další dítě (viz graf č. 3.4).

Graf č. 3.4 Příjemci sociálních dávek podle typu domácnosti žadatele o náhradní výživné (v %)

Pozn.: Respondenti mohli pobírat více sociálních dávek najednou.

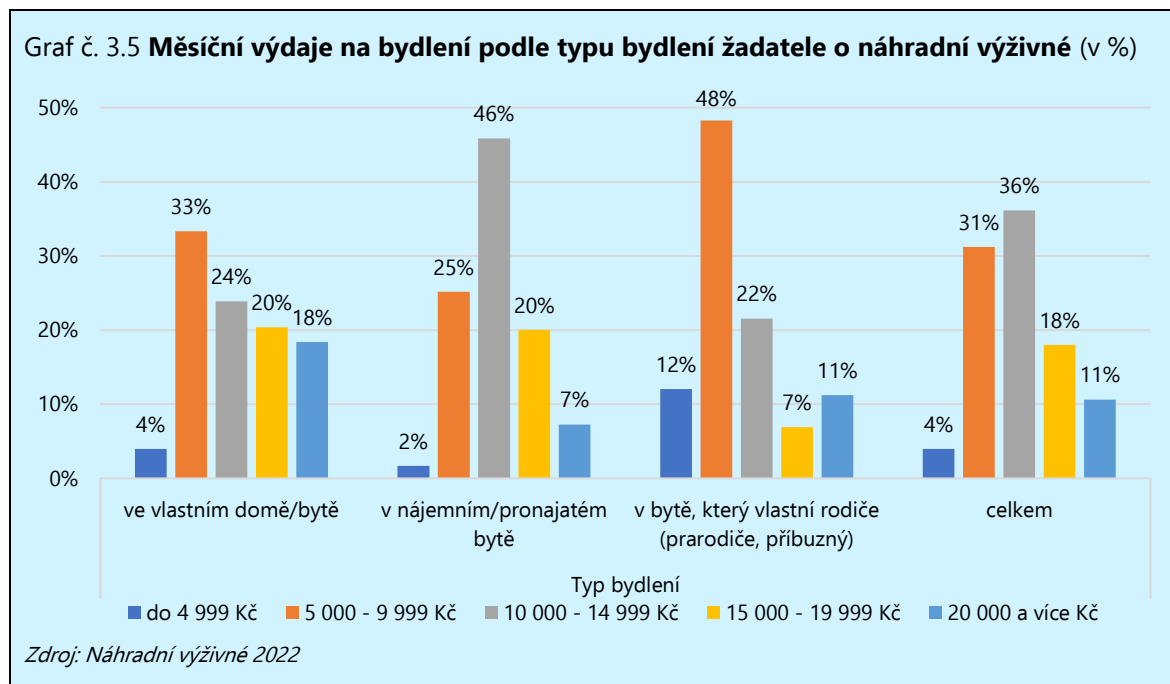
Zdroj: Náhradní výživné 2022

3.2.3 Bydlení

Téměř každý čtvrtý respondent bydlel ve vlastním domě či bytě, **více než polovina (53 %) však bydlela v nájmu**, 14 % v bytě či domě příbuzných, desetina respondentů bydlela jinde (družstevní byt, ubytovna, byt či dům partnera apod.). Vlastní byt/dům či bydlení v nemovitosti širší rodiny je příznačnější pro menší obce do 5 tisíc obyvatel (téměř polovina případů), pro větší obce a města do 100 tisíc obyvatel je naopak typičtější nájemní bydlení (více než tři pětiny případů). Z hlediska složení domácnosti žijí v nájemním bydlení častěji sólo rodiče sdílející domácnost pouze se svými nezaopatřenými dětmi, tj. pouze maximálně s jedním výdělečně činným členem (61 %), tzv. smíšené rodiny sólo rodiče (kromě nezaopatřených dětí s ním žijí i další osoby, např. zaopatřené děti, jiní příbuzní) bydlí častěji než ostatní v bytě či domě člena širší rodiny (31 %). Roli v bytové situaci hraje i věk (nejmladšího) dítěte. Podíl vlastnického bydlení stoupá a nájemního klesá spolu s jeho rostoucím věkem, což je možné dát do souvislosti s delší participací sólo rodiče na pracovním trhu, jež zlepšuje i jeho postavení na bytovém trhu. Ti s (nejmladším) dítětem starším 16 let bydlí ve svém v 41 %, ti, s dítětem v předškolním věku ve 12 %. Vlastnictví bytu či domu je v přímé souvislosti s vyšší vzdělání respondenta, tj. ti, co mají vyšší než maturitní vzdělání, jsou vlastníky v 44 %, ti s nejnižším pouze v 15 %. To je možné dát do přímé souvislosti s vyšší příjmy, kdy vzdělanější osoby pobírají za svou práci signifikantně častěji vyšší příjem a je pro ně tudíž reálnější dosáhnout na vlastnické bydlení. V nejnižší vzdělanostní kategorii jsou měsíční pracovní příjmy celkově nižší a u pětiny respondentů z této skupiny tyto příjmy zcela chybí.

Více než třetina rodin účastnících se našeho výzkumu má výdaje na bydlení v rozmezí od 10 do 15 tisíc Kč měsíčně, o něco nižší podíl má výdaje od 5 do 10 tisíc Kč měsíčně (viz graf

č. 3.5). Z finančního hlediska je nejvýhodnější bydlení v nemovitosti patřící některému členu širší rodiny, naopak **téměř tři čtvrtiny těch, kteří bydlí v nájmu, mají měsíční náklady spojené s bydlením vyšší než 10 tisíc Kč.** V porovnání s nimi mají vlastníci častěji bydlení levnější (37 % versus 27 % do 10 tisíc Kč měsíčně), na druhou stranu řada z nich pravděpodobně splácí hypotéku a náklady na bydlení tak převyšují 20 tisíc Kč měsíčně (18 %).

3.2.4 Výdaje domácností a jejich hrazení

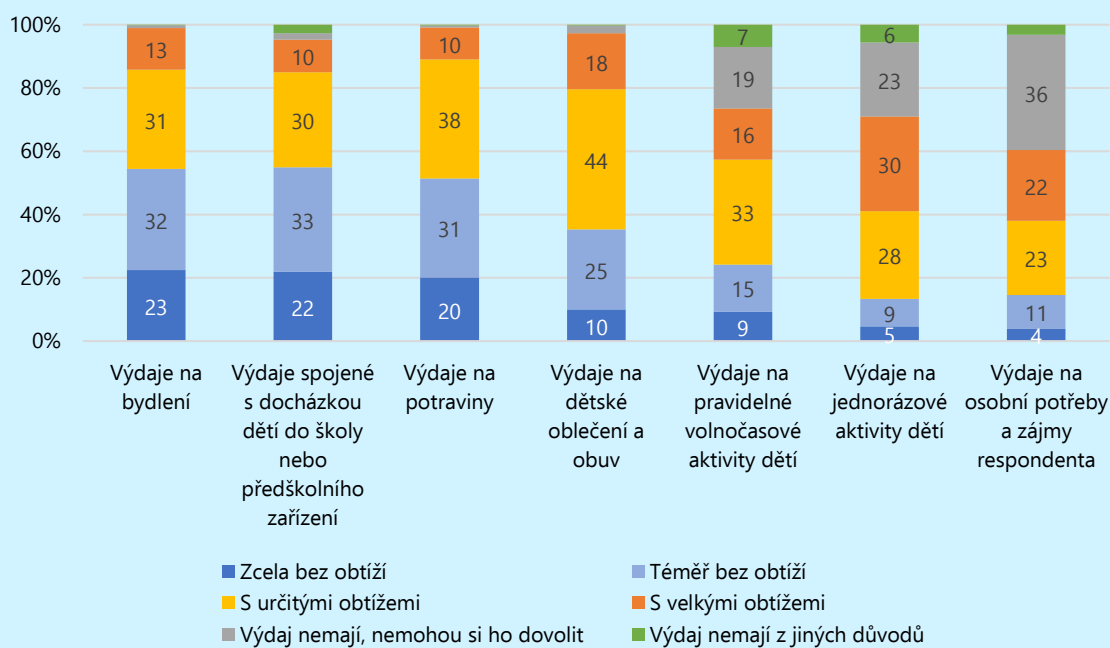
Rodinné rozpočty mají různou strukturu, především v závislosti na složení rodiny co do počtu a věku členů, na zvyklostech a vnějších podmínkách, ve kterých rodina žije. Všechny tyto rozpočty jsou zatíženy nutnými výdaji pro zajištění fungování rodiny. V rodinách s dětmi je řada z těchto nutných výdajů vázána na děti a jejich potřeby. V rodinách, zvláště pak těch s nižšími příjmy, do kterých spadá i značné množství rodin zapojených v tomto výzkumu⁸, mohou u určitých výdajů nastat obtíže tyto hradit.

Jak naznačují data, jsou **rodiny příjemců dávky náhradní výživné**, participující na výzkumu, zcela nebo téměř bez obtíží **schopny hradit jakékoli výdaje** (bez ohledu na určení) **pouze přibližně v polovině případů, a to ještě u výdajů, které jsou existenčně nevyhnutelné** (výdaje na bydlení, na docházku dětí do školy a výdaje na potraviny, ve třetině případů i výdaje na dětské oblečení a obuv). Alarmující je zjištění, že určité či velké obtíže hradit náklady na zajištění živobytí (potraviny, bydlení), má téměř polovina rodin námi dotázaných respondentů, v případě dětského oblečení a obuvi pociťují nedostatek v této oblasti dokonce tři pětiny z nich.

⁸ Dvě třetiny těchto rodin hospodaří s celkovými čistými měsíčními příjmy nižšími než 30 tisíc Kč. Do této příjmové kategorie spadají i více než dvě pětiny čtyř a vícečlenných domácností z tohoto výzkumného souboru.

Výdaje na pravidelné volnočasové aktivity dětí, jako jsou zájmové kroužky, kurzy apod., je zcela nebo téměř bez obtíží schopna hradit pouze každá čtvrtá zkoumaná domácnost. Co se týče výdajů na jednorázové aktivity dětí, jako jsou školy v přírodě, lyžařské výcviky, studijní pobyty či soustředění, a výdajů na osobní zájmy a potřeby respondenta, je situace ještě méně příznivá a tento typ výdajů nepředstavuje problém pouze pro 13 % rodin zapojených do výzkumu. Celkově je u tohoto typu vydání, tedy u položek, které směřují do oblasti volného času a zábavy, na které by mohlo být pohlíženo jako na zbytečné, nezanedbatelný počet domácností, které si daný výdaj nemohou vůbec dovolit a finance tímto směrem tudíž vůbec nevydávají. Tuto zkušenost má v případě pravidelných volnočasových aktivit dětí pětina a v případě nárazových výdajů na volný čas dětí dokonce čtvrtina respondentů. Zcela evidentní je mezi respondenty také tendence upřednostňovat zájmy dětí na úkor osobních potřeb a zájmů rodičů. Více než třetina respondentů si totiž dle svých slov nemůže dovolit vydávat prostředky na své osobní potřeby a zájmy a pro každého pátého respondenta, pokud tyto výdaje má, představují velkou finanční zátěž. Zcela nebo téměř bez obtíží si výdaje na osobní potřeby a zájmy může dovolit pouze každý sedmý účastník tohoto výzkumu (viz graf č. 3.6).

Graf č. 3.6 Výdaje domácností žadatelů o náhradní výživné a obtíže je hradit (v %)

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Schopnost domácností hradit výdaje nutné na živobytí i ty, které se týkají volnočasových aktivit a lze je z určitého hlediska vnímat jako nadstavbu, je signifikantně ovlivněna několika faktory majícími vliv na celkovou ekonomickou kondici domácnosti. Třídění podle vybraných charakteristik spolupodílejících se na celkovém obrazu ekonomické situace rodin příjemců dávky náhradní výživné, zařazených do tohoto výzkumu, ukazuje, že **největší problémy s hrazením jakýchkoli výdajů mají domácnosti, do jejichž rozpočtu neplyne žádný pracovní příjem nebo do něj svým pracovním příjmem přispívá pouze jedna osoba**. Toto platí především pro výdaje tzv. nezbytné, jako jsou potraviny, bydlení, oblečení a obuv pro děti nebo výdaje spojené s docházkou dětí do školního či

3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné

předškolního zařízení, které domácnosti s žádným nebo jedním pracovním příjmem hodnotí častěji jako velmi zatěžující, oproti domácnostem, kde se na příjmech podílí minimálně dvě osoby. U výdajů na volnočasové aktivity dětí, ať již jednorázové nebo pravidelné, a u výdajů na zájmy a osobní potřeby respondentů, se pak ukazuje vliv především zcela absentujícího pracovního příjmu v domácnosti, kdy tyto domácnosti hovoří signifikantně častěji než domácnosti s alespoň jedním pracovním příjmem o nemožnosti daný výdaj vůbec pokrýt, protože si ho nemohou dovolit. To svědčí o velmi špatné finanční situaci domácností bez pracovních příjmů, které ve své situaci zvládají hradit pouze základní životní potřeby. Domácnosti s minimálně jedním pracovním příjmem mají při nadstavbových výdajích sice také obtíže, ale nemusí se jich v tak velké míře zcela zříkat.

Vliv na strukturu výdajů má i celkový čistý měsíční příjem domácnosti, kdy platí úměra, že s rostoucí výší tohoto příjmu ubývá domácností, které mají s hrazením svých výdajů obtíže. Signifikantní vliv ukazuje i skutečnost pobírání minimálně jedné z dávek státní sociální podpory (kromě dávky náhradní výživné). **Rodiny, kde jsou tyto dávky součástí rodinných financí, hodnotí svou situaci po výdajové stránce hůř.** Celkově horší stav s hrazením výdajů je také v domácnostech nezaměstnaných respondentů a rodičů samoživitelů, především pak těch žijících pouze se svým nezaopatřeným dítětem či dětmi bez dalších spolu žijících osob, což zcela evidentně souvisí s množstvím příspěvovatelů do rodinného rozpočtu, a tudíž celkovými měsíčními příjmy domácnosti (více viz tabulka č. 3.4).

Tabulka č. 3.4 **Vybrané výdaje domácností a závažnější obtíže je hradit u vybraných skupin žadatelů o náhradní výživné (v %)**

	Míra zvládnutí výdajů		
	s určitými obtížemi	s velkými obtížemi	daný výdaj si nemůžeme dovolit
Výdaje na potraviny			
Počet výdělečně činných členů domácnosti			
• žádný pracovní příjem v domácnosti	42,2	20,3	-
• jeden pracovní příjem v domácnosti	39,8	10,2	0,7
• dva a více pracovní příjmy v domácnosti	30,0	4,1	0,5
Typ domácnosti (zahrnuti jsou pouze tzv. „čisté typy“ domácností bez dalších spolu žijících osob)			
• pouze sólo rodič s dítětem/děťmi	41,7	12,3	0,6
• rekonstituovaná rodina se společnými dětmi	36,1	4,2	-
• rekonstituovaná rodina bez společných dětí	28,2	7,0	-
Ekonomická aktivita respondenta			
• pracující	35,7	8,2	0,3
• RD, MD, v domácnosti	42,7	12,0	1,0
• nezaměstnaný/á	40,8	21,1	1,4
Do příjmu domácnosti plyne i jakákoli dávka státní sociální podpory (kromě náhradního výživného)			
• ano	39,7	13,1	0,9
• ne	34,7	5,7	-
Celkový čistý měsíční příjem domácnosti			
• do 19 999 Kč	41,0	20,5	2,2
• 20 000 Kč – 29 999 Kč	42,2	8,3	-

3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné

pokračování tabulky

	Míra zvládnání výdajů		
	s určitými obtížemi	s velkými obtížemi	daný výdaj si nemůžeme dovolit
• 30 000 Kč – 39 999 Kč	30,7	4,0	-
• 40 000 Kč a více	29,8	5,0	-
Výdaje na dětské oblečení a obuv			
Počet výdělečně činných členů domácnosti			
• žádný pracovní příjem v domácnosti	34,9	25,6	5,4
• jeden pracovní příjem v domácnosti	47,3	19,4	2,4
• dva a více pracovní příjmy v domácnosti	42,7	9,1	0,9
Typ domácnosti (zahrnuty jsou pouze tzv. „čisté typy“ domácností bez dalších spolu žijících osob)			
• pouze sólo rodič s dítětem/děťmi	45,7	21,7	3,3
• rekonstituovaná rodina se společnými dětmi	42,5	12,3	1,4
• rekonstituovaná rodina bez společných dětí	42,3	9,9	-
Ekonomická aktivita respondenta			
• pracující	47,8	15,7	1,6
• RD, MD, v domácnosti	41,5	17,1	4,1
• nezaměstnaný/á	23,9	39,4	4,2
Do příjmu domácnosti plyne i jakákoli dávka státní sociální podpory (kromě náhradního výživného)			
• ano	43,2	20,2	3,5
• ne	46,3	13,9	0,9
Celkový čistý měsíční příjem domácnosti			
• do 19 999 Kč	38,3	28,3	6,1
• 20 000 Kč – 29 999 Kč	50,0	17,8	1,4
• 30 000 Kč – 39 999 Kč	53,3	11,3	-
• 40 000 Kč a více	40,5	9,9	0,8
Výdaje na jednorázové aktivity dětí (škola v přírodě, lyžař. výcvik, dětský tábor, studijní pobyt, soustředění apod.)			
Počet výdělečně činných členů domácnosti			
• žádný pracovní příjem v domácnosti	20,0	26,4	40,0
• jeden pracovní příjem v domácnosti	26,4	34,7	27,3
• dva a více pracovní příjmy v domácnosti	41,5	26,9	10,4
Typ domácnosti (zahrnuty jsou pouze tzv. „čisté typy“ domácností bez dalších spolu žijících osob)			
• pouze sólo rodič s dítětem/děťmi	23,8	34,0	30,3
• rekonstituovaná rodina se společnými dětmi	33,8	29,4	17,6
• rekonstituovaná rodina bez společných dětí	33,8	27,9	11,8
Ekonomická aktivita respondenta			
• pracující	30,1	34,9	21,7
• RD, MD, v domácnosti	29,1	20,6	31,5
• nezaměstnaný/á	21,7	34,8	34,8
Do příjmu domácnosti plyne i jakákoli dávka státní sociální podpory (kromě náhradního výživného)			
• ano	28,5	30,1	30,1
• ne	30,5	34,0	17,0

3. Sociodemografické charakteristiky žadatelů o náhradní výživné

pokračování tabulky

	Míra zvládnutí výdajů		
	s určitými obtížemi	s velkými obtížemi	daný výdaj si nemůžeme dovolit
Celkový čistý měsíční příjem domácnosti			
• do 19 999 Kč	21,1	28,2	39,7
• 20 000 Kč – 29 999 Kč	21,2	36,9	28,1
• 30 000 Kč – 39 999 Kč	35,9	37,2	15,9
• 40 000 Kč a více	42,0	29,4	9,2
Výdaje na respondentovy osobní potřeby a zájmy			
Počet výdělečně činných členů domácnosti			
• žádný pracovní příjem v domácnosti	18,7	23,6	48,0
• jeden pracovní příjem v domácnosti	23,1	23,5	39,8
• dva a více pracovní příjmy v domácnosti	29,8	22,3	26,0
Typ domácnosti (zahrnuty jsou pouze tzv. „čisté typy“ domácností bez dalších spolu žijících osob)			
• pouze sólo rodič s dítětem/děťmi	23,7	23,1	44,3
• rekonstituovaná rodina se společnými dětmi	24,3	22,9	31,4
• rekonstituovaná rodina bez společných dětí	30,0	21,4	24,3
Ekonomická aktivita respondenta			
• pracující	25,0	23,1	36,3
• RD, MD, v domácnosti	28,3	18,5	38,6
• nezaměstnaný/á	11,6	33,3	46,4
Do příjmu domácnosti plyne i jakákoli dávka státní sociální podpory (kromě náhradního výživného)			
• ano	21,6	22,1	43,3
• ne	28,0	24,9	28,9
Celkový čistý měsíční příjem domácnosti			
• do 19 999 Kč	15,8	23,4	50,0
• 20 000 Kč – 29 999 Kč	23,3	22,2	39,5
• 30 000 Kč – 39 999 Kč	22,6	38,8	33,6
• 40 000 Kč a více	35,0	19,2	24,2

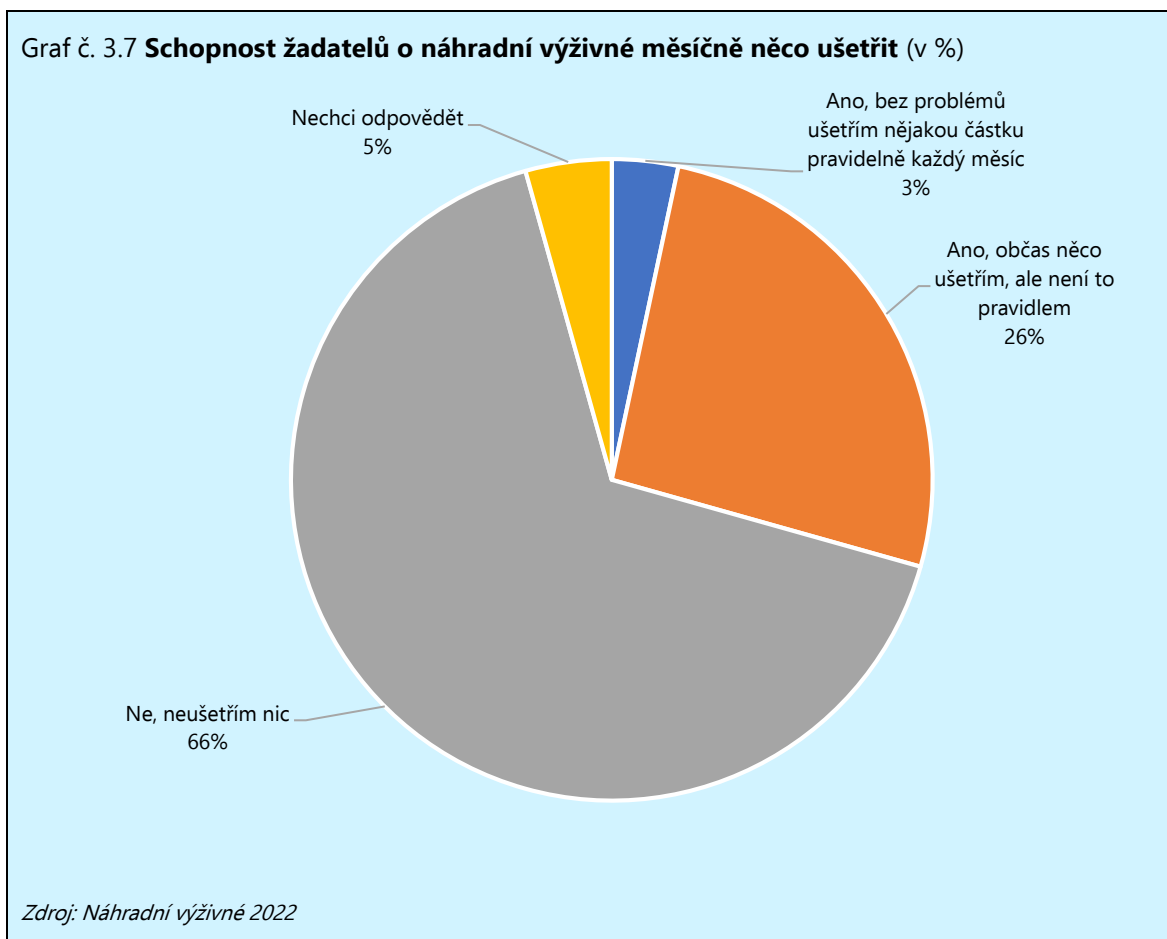
Pozn.: Rozdíly mezi všemi uvedenými kategoriemi respondentů jsou statisticky významné. V tabulce jsou uvedeny pouze odpovědi vypovídající o určité míře obtíží při hrazení vybraných nákladů (bez odpovědí „zcela a téměř bez obtíží“). Součet řádkových procent proto není 100. Odpovědi „daný výdaj nemáme z jiných důvodů“ byly z porovnávání jednotlivých kategorií respondentů vyloučeny. U skupin respondentů jsou uvedeny pouze vybrané kategorie.

Zdroj: Náhradní výživné 2022

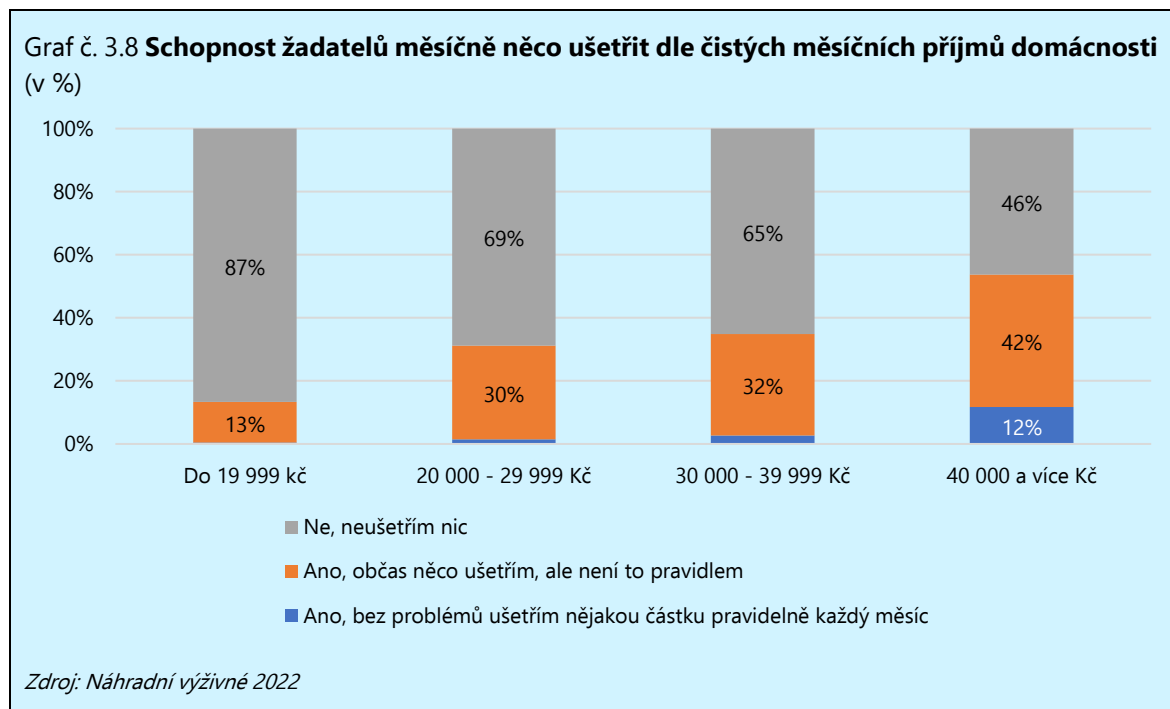
3.2.5 Schopnost ušetřit

O ekonomické situaci domácností hodně vypovídá nejen schopnost hradit výdaje, ale také schopnost tvořit si kontinuálně finanční rezervu, v ideálním případě formou pravidelného měsíčního odkládání určitého obnosu do úspor. Toto se žadatelům o dávku náhradní výživné, kteří se zapojili do výzkumu, bohužel daří pouze minimálně. Bez problémů jsou schopna každý měsíc alespoň nějaký

obnos ušetřit pouze 3 % respondentů. Další čtvrtina naspoří občas alespoň nějakou částku, ale není to pravidlem. Dvě třetiny však nejsou schopny měsíčně ušetřit vůbec nic (viz graf č. 3.7).

Schopnost odkládat si pravidelně každý měsíc určitou finanční částku pro tvorbu finanční rezervy signifikantně roste s výší čistého měsíčního příjmu domácnosti. Zatímco v domácnostech s čistými měsíčními příjmy 40 tisíc Kč a více je alespoň občas schopen ušetřit nadpoloviční podíl účastníků výzkumu, v domácnostech z nejnižší příjmové kategorie, tj. do 20 tisíc Kč měsíčně, je alespoň nárazové tvoření úspor reálné pouze pro každou sedmou až osmou domácnost. Pravidelné spoření v této kategorii je dle vyjádření příslušníků těchto domácností takřka nereálné (viz graf č. 3.8).

Schopnost ušetřit významně koresponduje i s ostatními proměnnými, které mají vliv na finanční situaci rodiny, jako je například ekonomická aktivita respondenta či počet výdělečně činných členů domácnosti. Data ukazují, že schopnost měsíčně něco ušetřit mají častěji osoby pracující. Přesto i v této skupině je dvoutřetinový podíl těch, kteří neušetří nic (u osob na rodičovské či mateřské dovolené nebo v domácnosti je to 81 % a u nezaměstnaných dokonce 90 %). Dále je schopnost generovat úspory, byť nepravidelně, ovlivněna počtem osob přinášejících do rodinného rozpočtu pracovní příjem. V domácnostech žadatelů o dávku náhradní výživné, zapojených do výzkumu, kde žádný ze členů nemá pracovní příjem, je schopnost alespoň něco ušetřit omezena na pouhou desetinu případů, o možnosti pravidelného měsíčního odkládání finančního obnosu nevyověděl nikdo. Disponuje-li však domácnost minimálně dvěma pracovními příjmy, je ve dvou pětinach případů schopna také spořit. Přesto i zde je nutné zmínit, že nemalá část domácností (tři pětiny) i přes ekonomickou aktivitu minimálně dvou svých členů, nenaspoří měsíčně žádnou finanční částku.

Vliv na schopnost alespoň něco měsíčně ušetřit, má i skutečnost, zda některý člen domácnosti pobírá alespoň nějakou z dávek státní sociální podpory (kromě náhradního výživného). V domácnostech příjemců těchto dávek je možnost šetřit (být nepravidelně) oslabena, stejně jako v domácnostech, kde mají respondenti nějaký z vedlejších příjmů (brigády, dohody o provedení práce apod.). Kromě osob, které tyto vedlejší příjmy nemají a ani je dle svého sdělení nepotřebují, je rozdíl mezi lidmi s přivýdělkou a bez nich ve schopnosti či nemožnosti tvořit úspory na úrovni pěti procentních bodů. Z toho vyplývá, že tyto přivýdělky jsou používány především na hrazení nutných výdajů, nikterak jako přilepšení domácnosti či pro tvorbu úspor.⁹

⁹ Celkově je ve zkoumaném souboru pouze desetina osob, které vypovídají, že dodatečné příjmy buď mají, ale obešly by se bez nich nebo nemají, protože je nepotřebují. Ve více než 80 % případů jsou vedlejší příjmy pro domácnost nutností, ať již realizovanou (16 %) nebo zatím neuskutečněnou, ale vyhodnocenou jako nezbytnost (65 %). 10 % se odmítlo k otázce vyjádřit (více viz podkap. 3.2.2).

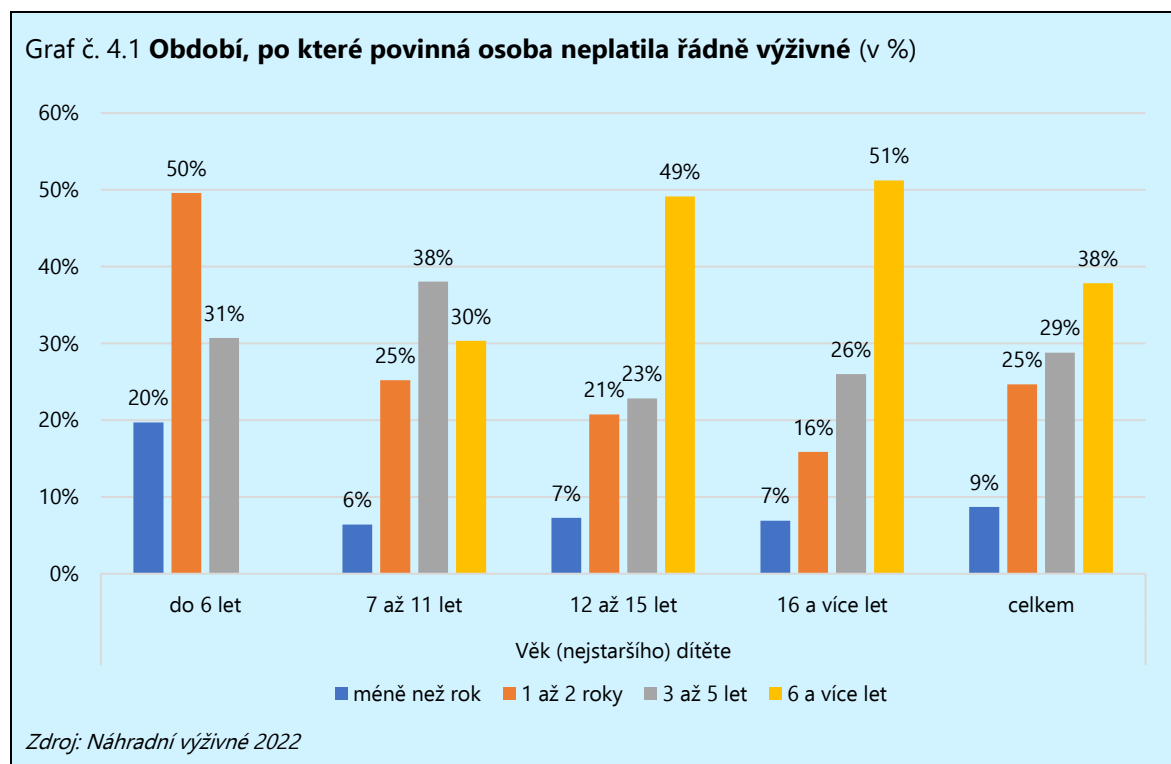
4. Výživné

4.1 Okolnosti vymáhání dlužného výživného

Pro to, aby vznikl žadateli nárok na dávku náhradní výživné, musí být výživné na dítě stanoveno soudem, ať na základě dohody rodičů, či autoritativního rozhodnutí soudu. Ačkoli nesezdané páry nemusí a priori při rozchodu projít podobně jako manželé soudním řízením, respondenti v našem výzkumu tak museli učinit všichni. **Téměř dvě třetiny však nebyly manželi (63 %).** Přibližně každý druhý respondent se na platbě výživného s povinnou osobou (druhým rodičem) dohodl, a to bez výrazného rozdílu mezi bývalými manželi a nesezdanými partnery. V opačném případě rozhodl autoritativně soud. Navzdory tomuto poměrně vysokému podílu dohod o výši výživného, **se téměř více než dvě pětiny respondentů soudily s povinnou osobou více než jednou** (43 %, 21 % dokonce více než dvakrát). Počet soudních řízení je vyšší v těch případech, kdy povinná osoba řádně neplatí výživné po dobu delší než šest let – mezi nimi se více než dvakrát soudil téměř každý třetí respondent. Počet dětí ani vzdělání respondenta nemá na počet soudních řízení významný vliv. Nejčastějším důvodem nového soudního řízení bylo zvýšení výživného (46 %), dále vůbec samotné řízení o tom, že by měla povinná osoba výživné platit (může se jednat např. o případy, kdy došlo ke změně typu péče, 18 %), ve 14 % bylo soudní řízení motivováno snahou o snížení výživného, u pětiny opakovaných řízení byly důvody různé.

Jednoznačnými důvody, proč respondent požádal o dávku náhradní výživné, bylo **v 50 % to, že povinná osoba (v přibližně 90 % otec) neplatila výživné na dítě, respektive děti vůbec, v dalších 45 % jej platila nepravdělně.** Není přitom významné, zda povinná osoba měla platit výživné na jedno či více dětí. Na platební morálku nemá vliv ani to, zda má povinná osoba nějaké další děti, tedy více vyživovacích povinností kromě dětí společných s respondentem.

Období, po které povinná osoba výživné nehradí řádně, tedy nepravdělně či vůbec, případně v nižší než stanovené částce, se počítá v řádu let (viz graf č. 4.1). Více než jedna třetina respondentů se musela obejít bez plateb od povinné osoby déle než šest let, 29 % v intervalu od tří do pěti let, v řádu měsíců mělo tuto zkušenost pouze 9 % respondentů. Zaměříme-li se na tuto otázku z hlediska věku (nejstaršího) dítěte, pak ve značné části rodin nehradila povinná osoba (nejčastěji otec) výživné po většinu života svého dítěte/děti. Například téměř každé třetí (nejstarší) dítě ve věku 7 až 11 let v době výzkumu nedostávalo výživné po dobu delší než šest let, podobně tomu bylo i ve skupině dětí mladších 6 let, kde každý třetí povinný rodič neplatil řádně výživné po dobu tří až pěti let.

Jedním z důvodů, proč respondent nedostává tak, jak by měl, od bývalého partnera výživné na společné dítě/děti, může být to, že povinný rodič založil novou rodinu, na jejíž výdajích se podílí. **Další nezaopatřené dítě/děti, tedy další vyživovací povinnost měl podle informací respondenta každý třetí povinný rodič, mezi nimi měla polovina jedno dítě, téměř třetina dvě děti, ostatní měli dokonce dětí více. Zhruba každý čtvrtý respondent však neměl o dalších dětech povinného rodiče informace.** Ještě nižší bylo jeho povědomí o tom, zda v době výzkumu žila povinná osoba ve společné domácnosti s novým partnerem/partnerkou (52 % tuto informaci mělo, v celkovém pohledu měl každý čtvrtý ex-partner respondenta v době výzkumu nový korezidenční vztah. Nový partner či partnerka povinné osoby měl/a často své děti z předchozích vztahů (39 %, u 17 % případů o tom respondent neměl informace).

4.2 Výše výživného

Jak již bylo zmíněno v kapitole 1, je pro uplatnění nároku na náhradní výživné nezbytné, aby výše výživného na dítě byla stanovena soudem. Tuto podmínku v souboru dotázaných ve výzkumu *Náhradní výživné 2022* splňují všichni, přičemž jedna polovina má výši výživného stanovenou soudem na základě jeho rozhodnutí bez dohody rodičů, druhá polovina ji má podloženou dohodou.

Následující analýza sleduje částky výživného dvojím pohledem. Jednak z pohledu všech dětí, jejichž rodič se zúčastnil našeho výzkumu jako zákonný zástupce žadatele o náhradní výživné (1 238 dětí), a jednak z hlediska rodin, především v návaznosti na počet dětí v rodině pobírající náhradní výživné a sociodemografické charakteristiky rodičů (899 rodin). Oba přístupy budou dále v textu rozlišovány.

Pouze 13 respondentům stanovil soud povinnost platit výživné (v součtu na 20 dětí), a to v rozmezí od 700 do 3 500 Kč. V případě 12 dětí určil soud výši výživného jiným osobám než jejich rodičům v částce od 500 do 3 000 Kč. Za všechny děti (až na pět výjimek, tj. za 1 233 dětí) pak respondenti sdělili **výši výživného, kterou vyměřil soud druhému rodiči**. Částky to byly velmi různorodé, od nejnižších 100 Kč do maxima 25 000 Kč. **Nejčastěji se jednalo o 2 000 Kč (16 %), 3 000 Kč (13 %) a 2 500 Kč (12 %)**, přičemž 2 500 Kč bylo současně mediánovou hodnotou, průměrná částka byla mírně vyšší (2 650 Kč). V rozmezí od 1 000 Kč do 4 000 Kč mělo výživné stanoveno 87 % dětí, extrémně nízké a vysoké hodnoty byly spíše ojedinělé (viz tabulka č. 4.1). **Do 3 000 Kč (včetně) měly soudně stanovené výživné tři čtvrtiny dětí (77 %)**. Pokud bylo určení výživného podloženo dohodou rodičů, stanovené výživné dosahovalo častěji vyšších hodnot, zvláště v rozmezí 3 000 až 4 900 Kč, naopak méně časté bylo stanovené výživné ve výši 1 000 až 1 900 Kč.

Tabulka č. 4.1 **Výše výživného stanovená soudem druhému rodiči dítěte celkem a podle dohody na výživném (v %) a průměrné a mediánové částky (v Kč)**

	Celkem	Určení výživného na základě dohody rodičů	Určení výživného rozhodnutím soudu, bez dohody rodičů
Do 900 Kč	3,8	3,1	4,6
1 000 – 1 900 Kč	24,2	20,6	28,0
2 000 – 2 900 Kč	35,7	36,2	35,1
3 000 – 3 900 Kč	20,8	24,4	17,2
4 000 – 4 900 Kč	9,2	10,7	7,6
5 000 – 9 000 Kč	5,4	4,4	6,5
10 000 a více Kč	0,8	0,6	1,0
Celkem	100,0	100,0	100,0
Průměr v Kč	2 650	2 659	2 641
Medián v Kč	2 500	2 500	2 400

Pozn.: N = 1 233 dětí

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Částky soudem stanoveného výživného na dítě se podle šetření *Náhradní výživné 2022* poměrně překvapivě nelišily podle věku dítěte, i když souhrnné soudní statistiky ukazují, že čím je dítě starší, tím bývá výživné určováno průměrně ve vyšší částce. Statisticky významné diference se nepotvrdily ani dle jednotlivých intervalů výživného, ani podle průměrných částek. Nižší mediánová hodnota (2 300 Kč) byla pouze u dětí do šesti let věku ve srovnání s dětmi staršími (medián 2 500 Kč). Určité rozdíly se projevíly dle počtu dětí v rodině, na které byla podána žádost o náhradní výživné. Diference ve výši výživného stanoveného na nejstarší (jediné) dítě v rodině, ve které rodič žádal o náhradní výživné na jedno dítě, nebo na dvě děti, byly minimální, v případě žádosti na tři a více dětí bylo nejstaršímu dítěti oproti předchozím dvěma typům rodin výživné určeno spíše v nižší částce. V každé třetí rodině se dvěma takovými dětmi měli oba sourozenci výživné určené ve stejné výši. V ostatních rodinách se dvěma dětmi jako oprávněnými žadateli o náhradní výživné mělo starší dítě soudem stanovené výživné převážně vyšší než mladší sourozenec (63 %), a to nejčastěji o 500 nebo 1 000 Kč, spíše jen výjimečně měl starší sourozenec výživné nižší (6 %).

Otcům jako povinným osobám bylo výživné stanoveno zpravidla ve vyšších částkách než matkám (v průměru 2 828 Kč vs. 2 104 Kč na nejstarší (jediné) dítě). **Rozdíly ve výši výživného**

stanoveného soudem se prokázaly v závislosti na vzdělání respondenta i povinné osoby, v čemž se pravděpodobně promítá fakt, kdy **s vyšším vzděláním** bývají spojeny vyšší příjmy, a tedy stanoveno **vyšší výživné**. Zatímco povinné osoby s nejnižším vzděláním bez maturity mají na své (nejstarší) dítě stanovené výživné v průměru ve výši 2 584 Kč, u středoškoláků s maturitou je to v průměru o zhruba tisíc korun více (3 627 Kč), povinní otcové/matky s vyšším vzděláním by měli hradit průměrně 4 171 Kč. V případech, kdy respondenti nevěděli, jakého vzdělání druhý rodič dosáhl, činilo průměrné výživné stanovené soudem 2 400 Kč.

Pokud měli respondenti zhodnotit, jak **v posledních 12 měsících** dostávali od druhého rodiče výživné na dítě, uvedl jen velmi malý podíl z nich (6 %), že výživné dostával pravidelně každý měsíc, ale v nižší než stanovené částce. **Jedna třetina respondentů dostávala výživné nepravidelně a tři pětiny vůbec**. S alespoň nějakou částkou více či méně pravidelně mohli častěji počítat ti, jejichž ex-partner měl problémy s úhradou výživného méně než jeden rok. Pokud řádné neplacení výživného trvá jeden až dva roky, ve vyšší míře jej povinný neplatil v tomto období vůbec.

Dvě pětiny respondentů tedy na své dítě za poslední rok nějaké výživné dostávaly (nepravidelně nebo v nižší částce). Necelá polovina z nich však nedokázala říci, v jaké průměrné výši výživné od druhého rodiče dostala. Většina (80 %) ostatních pak uvedla v průměru o zhruba 2 100 Kč nižší částku, resp. v průměru třetinovou výši, než by měli dostat. Spíše výjimečné bylo, že povinný zaplatit více než měl a pravděpodobně se tak snažil určitým způsobem uhradit dlužné výživné za delší období.

Respondenti velmi často nevěděli, proč druhý rodič neplatí výživné, tak jak má (37 %). Stejně početnou skupinu představovali také ti, podle nichž **druhý rodič výživné na dítě platit odmítá (38 %)**. Z hlediska míry styku rodiče s dítětem se tyto dvě skupiny nijak neliší (přes 80 % z nich se s dítětem vůbec nevidá). Bez pravidelného nebo dostatečného příjmu je dalších 19 % povinných osob, což jim znemožňuje řádně hradit výživné. Ostatní důvody jsou spíše ojedinělé, nicméně za zmínku stojí, že 3 % povinných neplatí řádně proto, že jsou ve vězení. Po 1 % respondenti uvedli, že je to způsobeno patologickým chováním druhého rodiče (závislost na alkoholu, návykových látkách, automatech), že povinný má velké dluhy či exekuce, nebo že je nezvěstný, případně pobývá v zahraničí.

Náhradní výživné náleží oprávněné osobě ve výši rozdílu mezi soudem stanoveným výživným a zaplaceným výživným povinnou osobou, nejvýše však 3 000 Kč. Pomineme-li případy, kdy žádost o náhradní výživné ještě nebyla vyřízena¹⁰, a zaměříme se na ty, kteří uvedli, v jaké (nenulové)¹¹ výši dostali dávku naposledy, získáme údaje za 88 % dětí, resp. 93 % rodin, v nichž alespoň jedno dítě pobíralo náhradní výživné. Všechny děti (až na 14 výjimek) dostaly náhradní výživné do výše 3 000 Kč včetně. Náhradní výživné vyplacené ve vyšší částce mohlo být způsobeno určitou kumulací předchozích nevyplacených dávek. **V maximální výši 3 000 Kč pobíralo náhradní výživné každé čtvrté dítě**. Druhou nejčastěji vyplácenou (a současně mediánovou) částkou bylo 2 000 Kč (12 % dětí). Jak je zřejmé z tabulky č. 4.2, naprostá většina dětí pobírala náhradní výživné v částce 1 000 Kč nebo vyšší, přičemž relativní rozložení v pětisetkorunových intervalech bylo poměrně rovnoměrné. Z hlediska věku dítěte se částky vyplacené dávky statisticky významně nelišily.

¹⁰ V době výzkumu byla žádost o náhradní výživné již schválena téměř všem respondentům, pouze 34 žadatelů (4 %) výsledek zatím neznalo.

¹¹ Nulovou výši náhradního výživného uvedli respondenti za další 2 % dětí.

Tabulka č. 4.2 **Výše náhradního výživného vyplacená na dítě (v %)**

	50–499 Kč	500–999 Kč	1 000–1 499 Kč	1 500–1 999 Kč	2 000–2 499 Kč	2 500–2 999 Kč	3 000 Kč	Nad 3 000 Kč
Celkem	3,0	8,5	14,4	15,5	17,6	13,6	26,1	1,3

Pozn.: N = 1 087 dětí

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Porovnáme-li částky soudem stanoveného výživného a vyplaceného náhradního výživného,¹² ukázalo se, že u **poloviny dětí** (51 %) jsou obě tyto částky stejné, tzn. že **náhradní výživné bylo vyplaceno v hodnotě odpovídající soudem určenému výživnému**. V této situaci se významně častěji nacházely děti, které za poslední rok nedostávaly od druhého rodiče vůbec žádné výživné. **Druhá téměř polovina dětí** (47 %) **pobírala náhradní výživné v nižší částce, než by jim náleželo podle soudního rozhodnutí**.¹³ To se naopak častěji týkalo dětí, které od druhého rodiče v posledních 12 měsících přijímaly výživné v nižší než stanovené částce nebo v nepravidelných intervalech. Náhradní výživné tak bylo v průměru o necelých 1 500 Kč nižší, než by dítě mělo dostat podle soudního rozhodnutí (viz tabulka č. 4.3). V procentuálním vyjádření činilo náhradní výživné 61 % výše soudem stanoveného výživného.

Tabulka č. 4.3 **Rozdíl ve výši soudem stanoveného výživného a náhradního výživného (v Kč) a podíl náhradního výživného na soudem stanovené částce (v %)**

	Průměr	Medián	Modus
O kolik je náhradní výživné nižší vzhledem k soudem stanovené částce	1 454 Kč	1 000 Kč	1 000 Kč
Podíl náhradního výživného na soudem stanovené částce	61 %	66 %	75 %

Pozn.: V tabulce jsou zahrnuty pouze případy, kdy je vyplacené náhradní výživné nižší než soudem stanovené výživné, tj. N=514 dětí (u dalších 549 dětí se vyplacené náhradní výživné rovnalo stanovenému výživnému, u 20 dětí bylo vyšší).

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Přibližně u **9 % dětí byla někdy výplata dávky náhradní výživné přerušena, případně zastavena**. Nejčastější příčinou pro to byl fakt, že povinná osoba začala výživné platit (25 %) nebo že výživné bylo alespoň částečně uhrazeno na základě exekuce (25 %). Skutečnost, že dlužné výživné bylo zčásti nebo zcela uhrazeno na základě soudního výkonu rozhodnutí, byla hlavním důvodem pro přerušeni vyplácení náhradního výživného v 11 % případů (dětí). U každého pátého dítěte, u něhož bylo vyplácení náhradního výživného přerušeno, stálo v pozadí tohoto přerušeni nedoložení všech potřebných dokumentů k žádosti. Ostatní okolnosti jako například zastavení exekuce, ukončení soudního výkonu rozhodnutí či uvěznění povinné osoby byly spíše marginální a vyskytovaly se jen v jednotkách případů. Podobně jako „jiné důvody“ poukazující na specifickou situaci dítěte či rodiny, často související právě se samotným nárokem na dávku, ale i s výší dávky, jak je zřejmé z vybraných citací:

¹² Za 1 083 dětí, u kterých byly uvedeny obě částky.

¹³ U zbývajících 2 % dětí uvedli jejich zákonní zástupci vyšší částku náhradního výživného, než byla ta soudem stanovená.

„Do součtu mi bylo nespravedlivě započítáno i dlužné výživné (splátka).“

„Selhání vyplácení systému.“

„Syn přerušil studium.“

„Špatná informace od pracovnice ÚP sociálního odboru.“

„Vlastní žádost.“

„Vyřizují exekuci, byl jen podanej návrh.“

„Vzhledem k nízkému příjmu a podávání žádosti o příspěvek na bydlení nemá náhradní výživné žádný význam.“

„Nechci si plýtvat měsíce pobírání této dávky na marginální částky.“

4.3 Způsoby vymáhání výživného

Žadatel o dávku náhradní výživné musí doložit, že se aktivně snaží výživné po povinné osobě vymáhat, a to buď exekucí, nebo soudním výkonem rozhodnutí.

Pokud se (sólo) rodič rozhodne vymáhat výživné exekucí, musí spolupracovat s exekutorem, který na základě návrhu na nařízení exekuce žádá soud o pověření k jejímu provedení. Oprávněný rodič nemusí dodávat žádné informace. Exekutor prověřuje majetek a příjmy povinné osoby a může postihnout i více finančních zdrojů současně (příjmy ze zaměstnání, bankovní účty, movitý i nemovitý majetek). Pokud dojde ke ztrátě jednoho možného postižitelného finančního zdroje, jsou exekutorem aktivně vyhledávány další možnosti. Exekutor vyvíjí stálý nátlak na dlužníka, díky čemuž je exekuce efektivním řešením. Veškeré náklady na vedení exekuce i odměna exekutora jsou účtovány dlužníkovi a vymáhány nad rámec dlužného výživného – se zvyšujícím se dluhem poté narůstají i náklady, což může dlužníka motivovat k rychlejší úhradě dluhu. Náklady na vedení exekuce a odměna exekutora mají při vymáhání přednost před samotným dlužným výživným. V běžné praxi je tak nejprve vymáhána odměna, až poté dochází k vymáhání dlužného výživného (<https://www.vasevyzivne.cz/soudni-vykon-rozhodnuti-vs-exekucni-vymahani-vyzivneho/#>).

U soudního výkonu rozhodnutí se oprávněný rodič obrací přímo na soud, který o výživném naposledy rozhodoval. Soud následně určí srážky ze mzdy, nebo zabavení peněz z bankovního účtu. Vždy je však možné zvolit pouze jednu z možností, což může být oproti exekuci méně efektivní. Pokud např. povinná osoba přijde o zaměstnání a srážky ze mzdy nemohou být uplatňovány, není aktivně vyhledáván jiný zdroj pro soudní výkon rozhodnutí. Oprávněný rodič musí sám poskytnout veškeré potřebné informace o zaměstnavateli povinného či o bankovních účtech. V opačném případě může zažádat soud o zaslání výzvy povinnému, který by měl následně chybějící informace doplnit, v praxi však tento postup příliš dobře nefunguje (<https://www.vasevyzivne.cz/soudni-vykon-rozhodnuti-vs-exekucni-vymahani-vyzivneho/#>). Soudní výkon rozhodnutí je pro oprávněného v každém případě bezplatný. Veškeré vymožené peníze jsou předány oprávněnému rodiči.

Soudní výkon rozhodnutí a exekuční vymáhání výživného mohou probíhat i současně. Exekutor v tomto případě postihne jen ty finanční zdroje, které nejsou dotčeny soudně. Pokud tedy

například probíhá soudní výkon rozhodnutí, ale oprávněná osoba není s jeho výsledky spokojena, nic nebrání v zahájení exekučního řízení (<https://www.vasevyzivne.cz/soudni-vykon-rozhodnuti-vs-exekucni-vyma-hani-vyzivneho/#>).

4.3.1 Exekuce jako podmínka nároku na náhradní výživné

Exekuci v souvislosti s novou dávkou uvalilo na povinnou osobu 83 % respondentů, soudní výkon rozhodnutí zvolilo 17 %. Vzdělání respondenta ani počet dětí neměly na to, zda respondent zvolil exekuci či soudní výkon rozhodnutí, vliv. Většina těch respondentů, kteří doložili k žádosti vymáhání výživného exekucí, tento způsob zvolila již někdy v minulosti, nikoli až v okamžiku, kdy se rozhodli využít tuto pomoc státu (70 %). Pro ostatní (30 %) byl příznačný opačný postup, tedy podat návrh na exekuci až v souvislosti s podáním žádosti o náhradní výživné. Zároveň je třeba zdůraznit, že ačkoli zakládalo podání návrhu na exekuci právo na pobírání náhradního výživného, téměř polovina z této skupiny respondentů (47 %) mělo i nějakou zkušenost se soudním výkonem rozhodnutí. Častěji to byly případy, kdy povinná osoba neplatila výživné po dobu delší než 6 let (54 % mělo obě zmíněné zkušenosti s vymáháním výživného).

Situace, kdy povinná osoba neplatí výživné na dítě/děti, je pro danou rodinu nejen finanční zátěží, ale v řadě případů může působit i problémy v psychickém stavu oprávněné osoby, dětí, někdy i povinné osoby, pokud neplatí řádně výživné v kontextu dalších nepříznivých okolností (ztráta zaměstnání, nepříznivý zdravotní stav apod.). Celková atmosféra a vztahy v rodině tak mohou být touto situací výrazně narušeny. Možný negativní dopad podání návrhu na exekuci na povinného rodiče na jeho vztah s dítětem/děti rozhodně zvažoval téměř každý třetí respondent, spíše pak na něj bralo ohled dalších 12 %. Naopak vůbec si tuto otázku nepoložily téměř dvě pětiny respondentů. Výše vzdělání respondenta, počet nezaopatřených dětí ani jejich věk zde nehrály významnou roli.

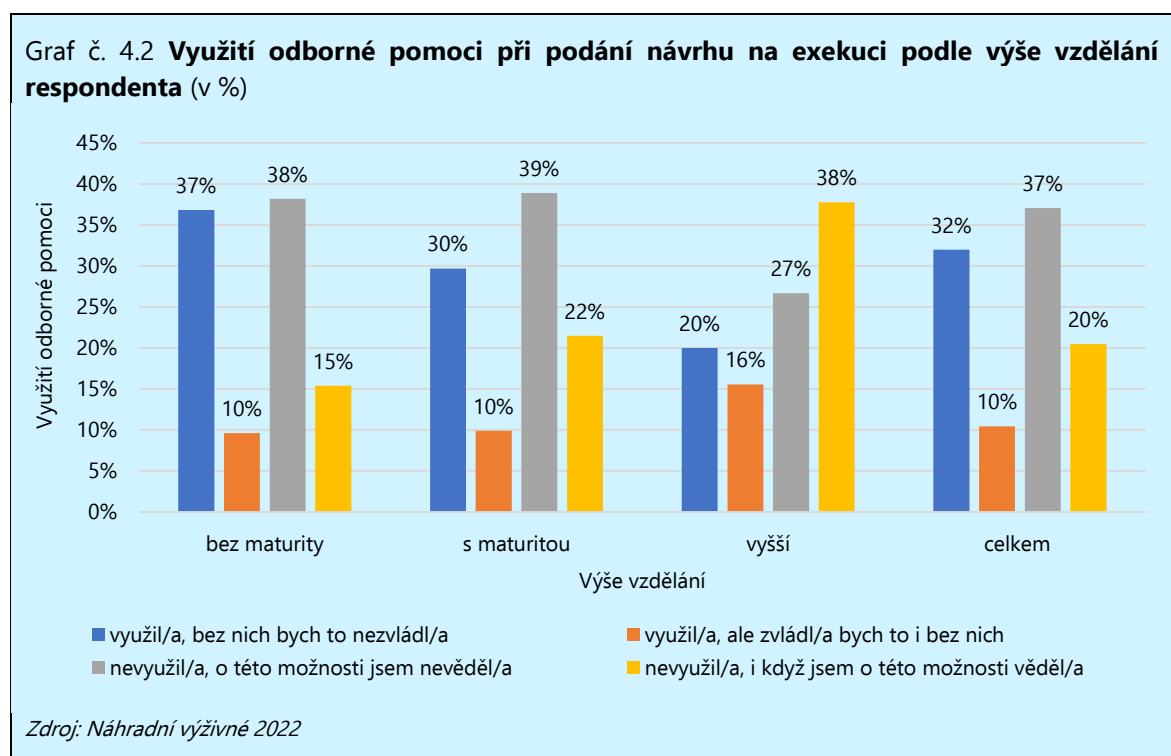
Exekuce s cílem domoci se výživného, které povinná osoba na dítě/děti neplatí, může mít různé formy. Jednou z nich je pozastavení řídičského oprávnění dlužníkovi, dalším způsobem jsou srážky ze mzdy či jiných příjmů nebo zabavení či prodej majetku. Naši respondenti, tj. **žadatelé o dávku náhradní výživné, kteří k žádosti doložili zahájení exekučního řízení vůči povinné osobě, v 55 % případů nevěděli, jakým způsobem exekuce probíhá.** V této skupině byli více zastoupeni ti, kteří zahájili exekuční řízení až v souvislosti s touto dávkou (36 % proti 21 % těch, kteří dokázali odpovědět), častěji neměli maturitní vzdělání (54 %, resp. 45 %). **Ti, kteří o průběhu exekuce měli nějaké informace, zvolili v 55 % srážky ze mzdy či jiných příjmů, 43 % uvedlo, že bylo povinné osobě pozastaveno řídičské oprávnění, 18 % cílilo na zabavení či prodej majetku.**¹⁴ Většina (85 %) z respondentů, kteří měli podrobnější informace o průběhu exekuce a uvedli konkrétní postup, uvedla pouze jeden, a to nejčastěji srážky z příjmů (46 %), pozastavení řídičského oprávnění (34 %), zabavení majetku (11 %). Pokud respondent uvedl více než jeden způsob vymáhání dlužného výživného na dítě/děti pomocí exekuce, jednalo se nejčastěji (78 %) o kombinaci pozastavení řídičského oprávnění a srážek ze mzdy.

Zvolený exekuční postup však nemusí nutně vést k tomu, že oprávněný rodič skutečně touto cestou nějaké výživné získá. **Mezi respondenty, kteří v souvislosti s žádostí o náhradní výživné měli podaný návrh na exekuci, uvedl pouze každý desátý, že se mu touto cestou daří dlužné výživné vymáhat.** Ve dvou pětinach případů sice exekuce probíhá, nicméně pro nemajetnost

¹⁴ Respondenti vybírali více odpovědí, součet proto nedává 100 %.

povinné osoby nevede k úspěchu, v pětině případů se nepodařilo povinnou osobu dohledat, tj. není známo, kde se zdržuje, kde pracuje apod. Podobný podíl respondentů v době výzkumu nevěděli, z jakého důvodu nebyla exekuce (zatím) úspěšná, jiné důvody (např. pobyt povinné osoby ve vězení) byly marginální.

Podání návrhu na exekuci je administrativní úkon, který nemusí být pro každého zcela srozumitelný a v praxi realizovatelný. Z tohoto důvodu některé organizace, zejména z neziskového sektoru, poskytují i v této oblasti pomoc či poradenství. Takovou službu využily dvě pětiny respondentů, třetina dokonce uvedla, že by se bez této pomoci vůbec neobešla. **Další třetina se na žádnou organizaci v souvislosti s podáním návrhu na exekuci neobrátila, protože o takové možnosti nevěděla, pětina respondentů zvládla podat návrh sama, i když o tom, že je možné postup konzultovat, byla obeznámena.** Významný vliv ve využití zmíněných služeb má výše dokončeného vzdělání (viz graf č. 4.2). Podpůrné služby častěji využili respondenti s nízkým vzděláním, zároveň tato skupina byla s možnostmi této pomoci méně často obeznámena. Respondenti s vyšším než maturitním vzděláním naopak o těchto možnostech věděli, ale zvládli vše sami bez cizí pomoci. Je nicméně zajímavé, že i pro každého pátého respondenta z této skupiny byla pomoc některé organizace pro podání návrhu na exekuci nezbytná.

4.3.2 Soudní výkon rozhodnutí jako podmínka nároku na náhradní výživné

Jak již bylo zmíněno výše, způsob **vymáhání dlužného výživného prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí jako součást žádosti o náhradní výživné uvedlo 17 % respondentů.** Pouze každý pátý z nich přitom podal příslušný návrh k soudu až v souvislosti s parametry nové dávky. Ostatní, tedy většina, již tento způsob vymáhání započali dříve, než se rozhodli, nebo bylo

vůbec možné o náhradní výživné požádat. I v těchto případech však nebyl návrh na soudní výkon rozhodnutí jediný – dvě pětiny těchto respondentů někdy podaly i návrh na exekuci na povinnou osobu, a to bez rozdílu z hlediska vzdělání respondenta nebo počtu či věku dětí. **V celkovém pohledu mělo zkušenost s exekucí i se soudním výkonem rozhodnutí 46 % všech respondentů, podíl se logicky zvyšuje s délkou období, po které povinná osoba řádně neplatila výživné (více než šest let – 53 %).**

Podobně jako v případě exekuce třetina respondentů vážně zvažovala případné negativní dopady podání návrhu na soudní výkon rozhodnutí na vztah dítěte s jeho otcem/matkou jako povinnou osobou, 16 % to bralo v úvahu jen částečně, naopak polovina si tuto otázku nekladla, téměř třetina dokonce vůbec.

Jakým způsobem probíhá soudní výkon rozhodnutí, nevěděla většina respondentů (72 %). Postup vymáhat dlužné výživné soudním výkonem rozhodnutí srážkami na mzdě zvolilo 26 %, zabavení peněz z bankovního účtu bylo zcela marginální (3 respondenti).

Úspěšnost vymáhání výživného prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí je velmi nízká – pouze 8 % respondentů uvedlo, že se to daří. Necelých 36 % uvedlo, že povinná osoba nemá příjem nebo bankovní účet, dalším 29 % se nepodařilo získat o jejím pobytu a dalších náležitostech informace. Poměrně velká část (15 %) respondentů neuměla na otázku týkající se úspěšnosti soudního výkonu rozhodnutí odpovědět, dalších 13 % uvedlo jiné důvody (např. povinná osoba je ve vězení, je cizinec).

Většina respondentů podala návrh na vymáhání výživného prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí sama, tj. bez pomoci nějaké (neziskové) organizace (72 %), přičemž téměř polovina vůbec nevěděla, že by mohla takovou službu využít, čtvrtina pak takovou informaci měla, ale zvládla to bez ní. Naopak pětina danou službu využila a podle svých slov by jinak nebyla schopna návrh na soudní výkon rozhodnutí podat, 7 % pak pomoc vyhledala, ale zvládla by to i sama.

4.3.3 Trestní oznámení z důvodu neplacení výživného

Zanedbání povinné výživy může být posuzováno jako trestný čin podle § 196 trestního zákoníku (č. 40/2009 Sb.), pokud neplnění vyživovací povinnosti trvá déle než čtyři měsíce. Za neplnění povinnosti, byť z nedbalosti, vyživovat nebo zaopatřovat jinou osobu hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok, za úmyslné vyhýbání se této povinnosti až na dva roky. Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky může být potrestán rodič, který z výše uvedených důvodů zanedbání povinné výživy vystaví oprávněnou osobu nebezpečí nouze. Podle statistik Ministerstva spravedlnosti odchází většina odsouzených od soudu s podmínkou, trest nepodmíněného odnětí svobody je méně častý (více viz Höhne, Palonciová, 2019).

Sedm z deseti dotázaných v šetření *Náhradní výživné 2022* podalo někdy na druhého rodiče trestní oznámení pro neplacení výživného na dítě. Tři desetiny tak učinily pouze jednou, čtyři desetiny vícekrát (viz tabulka č. 4.4). Zhruba každý pátý však o této možnosti přemýšlel, zbývajících 7 % o tom ani nikdy neuvažovalo. Trestní oznámení podávali většinou ti, kteří od druhého rodiče nedostávali výživné vůbec nebo jen nepravidelně. Roli hrála také délka období, po které povinná osoba výživné řádně neplatila. Čím bylo toto období delší, tím častější bylo opakované podávání trestního oznámení (a méně časté naopak nezvažování takového kroku). V souhrnu trestní oznámení někdy podalo 58 % respondentů, kteří nedostávají řádné výživné na dítě nejvýše dva roky, 69 % těch, kteří se s touto situací potýkají tři až pět let, a až 85 % těch, kteří jsou bez výživného na dítě

šest a více let. V závislosti na formě partnerského soužití bylo mezi nesezdanými relativně vyšší zastoupení těch, kdo trestní oznámení podali již vícekrát, v souhrnu se ale v míře podání trestního oznámení zásadně nelišili od rozvedených respondentů. Z hlediska dosaženého vzdělání podávali trestní oznámení častěji respondenti s maturitou nebo nižším vzděláním (73 %) oproti vysokoškolákům (62 %).

Tabulka č. 4.4 **Podání trestního oznámení podle vybraných charakteristik (v %)**

	Podal/a někdy trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného			
	ano, jednou	ano, vícekrát	ne, i když to zvažoval/a	ne, ani to nezvažoval/a
Celkem (řádkové četnosti)	28,8	42,4	22,1	6,7
<i>Bylo podání (prvního) trestního oznámení úplně prvním způsobem, jakým řešil/a neplacení výživného (sloupcové četnosti)</i>				
ano	63,2	77,4	x	x
ne, až po návrhu na exekuci	21,3	13,9	x	x
ne, až po návrhu na soudní výkon rozhodnutí	6,6	4,2	x	x
ne, až po návrhu na exekuci i na soudní výkon rozhodnutí	8,9	4,5	x	x

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Podání trestní oznámení bylo pro necelé tři čtvrtiny (72 %) respondentů, kteří někdy podali trestní oznámení na druhého rodiče pro neplacení výživného, první volbou, jak tuto situaci řešili. Ostatní se k podání trestního oznámení uchýlili až poté, co dali návrh na exekuci (17 %), na soudní výkon rozhodnutí (5 %) nebo využili oba zmiňované způsoby (6 %). Více než tři čtvrtiny respondentů (77 %) s nižším než maturitním vzděláním podaly nejprve trestní oznámení, z vysokoškoláků takto jednalo 59 % a z lidí s maturitou 68 %. Data naznačují, že pro muže bylo podání trestního oznámení na matku dítěte pro neplacení výživného častěji první volbou než pro ženy (90 % vs. 70 %).¹⁵ Zhruba každého třetího (37 %) z těch, kteří podali trestní oznámení na neplatiče jen jednou, k tomu pravděpodobně přimělo neúspěšné vymáhání výživného skrze exekuci či soudní výkon rozhodnutí, neboť trestní oznámení podali až potom, co dali návrh na exekuci nebo soudní výkon rozhodnutí (viz tabulka č. 4.4). Mezi těmi, kteří učinili již několik trestních oznámení, je ale tato skupina zastoupena ještě mnohem méně (23 %). Jejich první trestní oznámení na druhého rodiče tak výrazně častěji představovalo první způsob, jak se snažili dlužné výživné vymoci.

Konkrétní motivace (oprávněných) rodičů pro podání (prvního) trestního oznámení na neplatiče byla sledována prostřednictvím tří výroků, z nichž respondenti měli vybrat ten, který nejlépe vystihuje jejich pohnutky. Ukázalo se, že **dvě třetiny z nich doufaly, že trestní stíhání se pro neplatiče stane hrozbou a on začne výživné sám platit.** Jedna z respondentek to ještě podložila těmito slovy: „*doufala jsem, že povinný třeba konečně dospěje a uvědomí si, že „ono se to všechno samo nijak nevyřeší“ a že taky může následovat nějaký postih*“. Další **téměř pětina se domnívala, že v rámci trestního stíhání soud donutí povinného rodiče, aby výživné platil, aniž by musel nastoupit do vězení.** K tomu se ještě vyjádřily dvě z dotázaných, z nichž jedna vlastními slovy v podstatě opsala původní výrok a ta druhá uvedla následující: „*Výživné je stanoveno pro dítě, tudíž*

¹⁵ Nutno dodat, že respondentů mužů bylo v této otázce pouze 48.

jsem se domnívala, že bude platit sám, ale nebylo tomu tak. Tak jsem podala trestní oznámení. Milující rodič se o dítě stará bez donucení jakýmkoli prostředky. Otec o dítě bohužel neměl zájem a ani neplatil". Krajní situace, tzn. **nástup neplatíče do vězení** a současně placení výživného na základě rozhodnutí soudu, byla **hlavním motivem pro 13 %** respondentů. Zde svůj pohled otevřeně doplnil jeden z mužů respondentů: „*Že jí prodlouží vězení, nikdy platit nebude a až bude na svobodě, tak půjde zpátky do basy*".

Ani jeden z těchto výroků neodrážel motivaci 15 respondentů (z 638, kteří někdy podali trestní oznámení), kteří zvolili „jiný důvod“. Pět z nich to přitom dávalo do souvislosti s nárokem na sociální dávky, což je však mylná představa, neboť by nic takového nemělo být vyžadováno (např. „*požadavek úřadu hmotné nouze*“; „*nebyly by přiznány rodičovské přídatky*“; „*byla to formalita kvůli vyplacení náhradního výživného, dlužné výživné mi nezaplatí*“), další upozorňovali na zodpovědnost rodičů ohledně finančního zajištění dítěte, jednu z respondentek k tomu vedly obavy o vlastní bezpečnost („*Doufala jsem, že nastoupí do vězení, abychom byli v bezpečí*“).

Výsledkem trestního řízení bylo nejčastěji podmíněčné odsouzení neplatíče výživného (45 %), uložením trestu odnětí svobody bylo uzavřeno 15 % případů. Podobný podíl trestních stíhání však byl zastaven (15 %) nebo (zatím) není znám jeho výsledek (17 %). Jiné výsledky se vyskytovaly v řádu jednotek případů, kdy trestní stíhání vedlo například k tomu, že povinný rodič zaplatil (alespoň část) dluhu na výživném, příp. začal platit, byly mu uloženy veřejně prospěšné práce, případně bylo trestní oznámení staženo, byl odsouzen za jinou trestnou činnost, nebyl dohledán či žije v zahraničí aj. V návaznosti na motivy, které stály v pozadí podání trestního oznámení, se ukázalo, že čím tvrdší postih respondenti očekávali, tím častěji byl výsledkem trest odnětí svobody a méně často bylo trestní stíhání zastaveno.

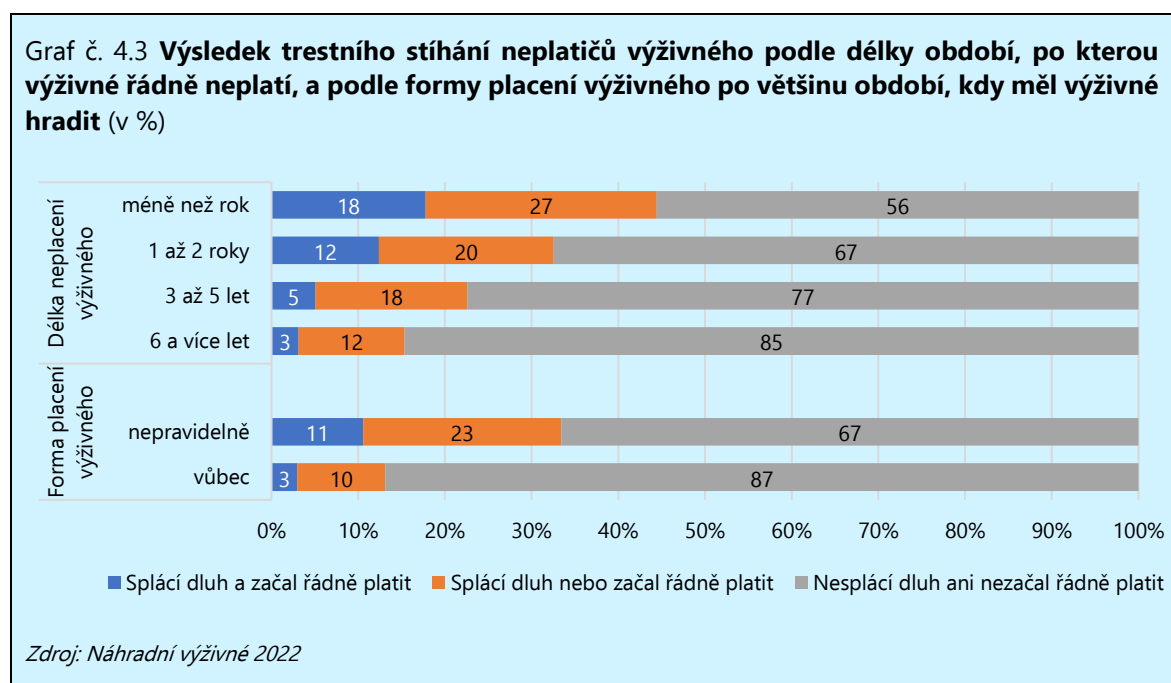
Konkrétně bylo v rámci dotazníkového šetření ještě zjišťováno, zda **trestní stíhání z důvodu neplacení výživného na dítě vedlo k tomu, že povinný začal výživné platit a že začal splácet, příp. splatit dluh na výživném**. Na obě otázky odpovědělo kladně po **15 %** respondentů (viz tabulka č. 4.5). V případě, že bylo trestní stíhání zastaveno, byl tento podíl vyšší (22 %, resp. 24 %), při odsouzení s podmínkou naopak nižší (po 12 %) a při uvěznění neplatíče průměrný. Lze tedy vyslovit domněnku, že pokud bylo trestní stíhání spíše jen hrozbou a došlo k jeho zastavení, snaha platit výživné byla vyšší. Při srovnání, co se týče úspěšnosti vymáhání dlužného výživného na dítě v návaznosti na exekuční řízení, soudní výkon rozhodnutí a trestní oznámení, se zdá, že se to daří nejlépe prostřednictvím trestního stíhání (15 % vs. 10 % v případě exekuce a 8 % skrze soudní výkon rozhodnutí).

Tabulka č. 4.5 **Vedlo (první) trestní stíhání otce/matky dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě k tomu, že...** (celkové četnosti, v %)

		...otec/matka začal/a výživné platit		
		ano	ne	celkem
...otec/matka začal/a splácet dluh na výživném	ano	6,6	8,2	14,7
	ne	8,2	77,1	85,3
	celkem	14,7	85,3	100,0

Zdroj: Náhradní výživné 2022

K ideálnímu výsledku, tzn. **ke splácení či splacení dluhu na výživném a k řádnému placení „běžného“ výživného vedlo trestní stíhání u pouhých 7 %** povinných osob (viz tabulka č. 4.5). U **tří čtvrtin naopak nenastala ani jedna z těchto situací**. Čím déle přitom trvá období, kdy povinný neplatí řádně výživné, tím se šance, že na základě trestního stíhání tak bude činit, příp. že splatí dlužné výživné, výrazně snižuje (viz graf č. 4.3). Jako žádoucí se tak jeví podpořit snahu (oprávněných) rodičů neodkládat řešení neplacení výživného. To souvisí i s tím, jak bylo či spíše nebylo výživné po většinu času na dítě hrazeno. Pokud bylo placeno nepravidelně, u více než třetiny vedlo trestní stíhání k tomu, že povinný následně výživné začal platit a/nebo splatit dlužnou částku. Pokud nebylo výživné po většinu času hrazeno vůbec, nepřimělo k řádnému placení či případnému splacení dlužné částky ani trestní stíhání v téměř 90 % případů (viz graf č. 4.3). Podle pohlaví a vzdělání povinné osoby měl výsledek trestního stíhání v tomto ohledu obdobný dopad na muže i ženy s různou výší vzdělání.

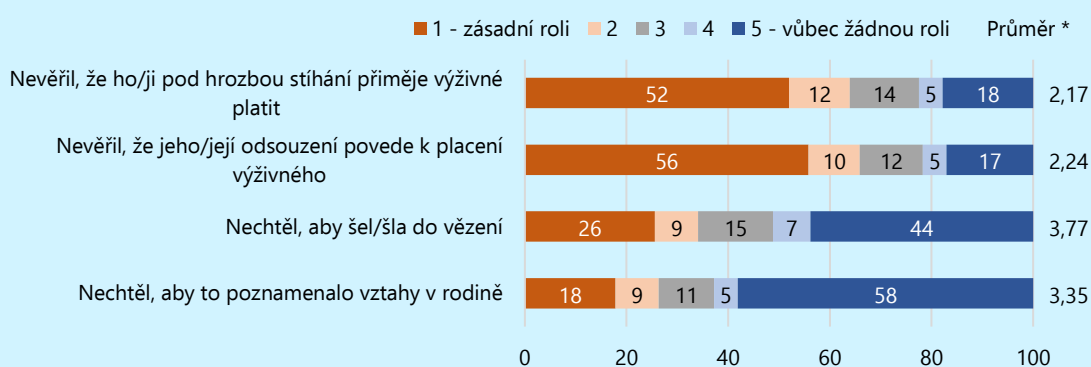

Celkově každý třetí dotázaný uvedl, že v době realizace dotazníkového šetření Náhradní výživné 2022 probíhalo trestní stíhání povinné osoby z důvodu neplacení výživného na dítě, případně bylo podáno trestní oznámení. Pokud bychom tuto situaci vztáhli pouze na ty, kteří někdy podali trestní oznámení, tak trestní stíhání (stále) probíhalo u poloviny z nich. Rozdíly dle sociodemografických charakteristik respondenta, příp. povinné osoby se prokázaly pouze z hlediska počtu dětí, kdy trestní stíhání povinného častěji uváděli rodiče dvou dětí (na které byla současně podána žádost o náhradní výživné). Stíhání je dále častější v případech, kdy řádné výživné nebylo zpravidla placeno vůbec, a to v porovnání se situací, kdy bylo hrazeno nepravidelně.

Jak už bylo uvedeno v tabulce č. 4.4, **tři z deseti dotázaných nepodali na otce/matku dítěte trestní oznámení pro neplacení výživného**, i když velká většina z nich o tom uvažovala. Hlavním důvodem byla nejčastěji jejich **nedůvěra v to, že trestní stíhání či případné odsouzení povede k tomu, že povinný začne výživné platit**. Pro více než polovinu z nich tato okolnost hrála zásadní roli, na druhou stranu necelá pětina tomu žádný význam nepřikládala (viz graf č. 4.4). Pro ty,

kteří podání trestního stíhání zvažovali, i když jej nakonec nepodali, byly tyto důvody mnohem podstatnější než pro ty, kteří o podání trestního oznámení nepřemýšleli (viz tabulka č. 4.6). Fakt, že by trestní stíhání mohlo skončit uvězněním neplatiče, odradil od podání trestního oznámení každého čtvrtého respondenta, který tak (nakonec) neučinil. Naproti tomu zhruba polovina těchto respondentů nepřikládala případnému uvěznění žádný význam, resp. to v jejich rozhodování o ne/podání trestního oznámení nehrálo žádnou roli. Aspekt případného uvěznění druhého rodiče pak brali do úvahy více ti, u nichž bylo výživné stanoveno na základě dohody obou rodičů ve srovnání s těmi, kde o tom rozhodl soud (průměrné hodnoty 3,1, resp. 3,7). Ti, kteří mají soudní rozhodnutí podložené dohodou, více zvažovali rovněž možný dopad trestního stíhání na vztahy v (širší) rodině (průměr 3,5 vs. 4,1). V souhrnu však většina dotázaných spíše neřešila, že by případné trestní stíhání mohlo poznamenat širší rodinné vztahy.

Graf č. 4.4 **Jakou roli hrály následující důvody v tom, že zatím nepodali trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě (v %)**

Pozn.: * průměr na pětistupňové škále vyjadřující jakou roli hrály dané okolnosti, kde 1 = zásadní roli, 5 = vůbec žádnou roli

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Tabulka č. 4.6 **Průměrné hodnocení významu následujících okolností pro nepodání trestního oznámení**

	Podal/a někdy trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného	
	ne, i když to zvažoval/a	ne, ani to nezvažoval/a
Nevěřil, že ho/ji pod hrozbou stíhání přiměje výživné platit	2,13	2,62
Nevěřil, že jeho/její odsouzení povede k placení výživného	2,06	2,55
Nechtěl, aby šel/šla do vězení	3,36	3,33
Nechtěl, aby to poznamenalo vztahy v rodině	3,87	3,42

Pozn.: průměr na pětistupňové škále vyjadřující jakou roli hrály dané okolnosti, kde 1 = zásadní roli, 5 = vůbec žádnou roli

Zdroj: Náhradní výživné 2022

4. Výživné

Sledované okolnosti pro nepodání trestního stíhání byly pro respondenty podstatnější, čím vyšší bylo jejich vzdělání. Jinými slovy čím vyššího vzdělání respondenti dosáhli, tím více zvažovali možné souvislosti podání trestního oznámení. Ti, kteří s druhým rodičem dítěte dříve žili v manželství, si oproti nesezdaným častěji nepřáli, aby ten druhý šel do vězení a aby to poznamenalo vztahy v rodině.

5. Nastavení dávky náhradní výživné z pohledu žadatelů

5.1 Zdroje informací o dávce náhradní výživné

Jakékoli opatření mající za cíl pomoci rodinám v těžké životní situaci je třeba náležitě veřejnosti představit a informovat o něm zejména ty, pro které je určeno. Informační kanály jsou různé povahy a z našich výsledků vyplývá, že nejsilnějším z nich byla v případě nově zavedené dávky náhradní výživné média (TV, rozhlas, tisk, internet) a pobočky Úřadu práce. Dále pak lidé nejčastěji čerpají informace od rodiny, blízkých či známých a na sociálních sítích. Informačním kanálem s nezanedbatelným vlivem jsou i neziskové organizace zaměřené na pomoc samoživitelům.

Zaměříme-li se na pořadí odpovědí, tedy jaký zdroj informací o dávce náhradní výživné byl zmíněn na prvním místě, čtyři z deseti respondentů uvedli média, čtvrtina poté Úřad práce. Každý šestý až sedmý respondent jako první zdroj uvedl rodinu, blízké a známé a zhruba každý desátý sociální síť, jako je např. facebook či webová diskusní fóra. V případě druhého zdroje informací byly uváděny takřka se stejnou intenzitou opět média a Úřady práce, pětina účastníků výzkumu zmínila rodinu včetně okruhu příbuzných a známých. Mezi zdroji informací byly respondenty uváděny také orgány sociálně právní ochrany dětí, se kterými samoživitelé mnohdy spolupracují při řešení své životní situace. Kromě neziskových organizací čerpali respondenti dle svých sdělení informace a rady o dávce náhradní výživné, byť sporadicky, také od právníků, advokátů, soudců, institucí zaměřených na péči o děti nebo od policie (viz tabulka č. 5.1).

Tabulka č. 5.1 **Zdroje informací o dávce náhradní výživné** (v %)

	Zdroj 1	Zdroj 2	Procenta ze všech odpovědí – celkové pořadí
V médiích (TV, rozhlas, tisk, internet)	39,9	23,8	31,9
Na Úřadu práce	23,4	26,8	25,1
Od rodiny, blízkých přátel či známých	15,0	20,9	18,0
Na sociálních sítích (FB, webová fóra)	11,3	17,8	14,6
U neziskových organizací	5,5	7,2	6,3
Osoba, která pomáhá s vyřizováním – právník, advokát, soudce, exekutor	2,2	1,6	1,9
Orgán péče o děti (OSPOD, sociální pracovníce)	1,1	0,7	0,9
Policie	0,7	0,4	0,6
Jiné zdroje	0,9	0,8	0,8
Počet odpovědí (N)	899	899	1 798

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Preferované zdroje informací o dávce náhradní výživné se liší v závislosti na vybraných sociodemografických charakteristikách respondentů, tj. každý informační kanál cílí na určitou skupinu obyvatel. Pro podrobnější analýzu se zaměříme na čtyři nejfrekventovaněji využívané zdroje informací, tj. média, Úřady práce, rodinu či jiné blízké osoby a sociální sítě.

Média jsou častěji využívána ze strany mužů a jejich důležitost jako zdroje informací roste s věkem a se vzděláním respondenta. Naopak na **Úřadech práce** čerpají informace častěji ženy, osoby s nižším vzděláním, respondenti mladší 35 let (pro ty je to jako pro jedinou věkovou kategorii vůbec nejčastěji zmiňovaný zdroj informací o dávce náhradní výživné) a osoby nezaměstnané. **Rodinu, blízké přátele a známé** jako zdroj informací o dávce náhradní výživné využívají dvě pětiny osob do 39 let (s věkem se důležitost tohoto zdroje informací snižuje, u osob starších 45 let už je využíván pouze ze čtvrtiny) a lidé pracující. Informace **na sociálních sítích** čerpaly častěji ženy, zvláště ty na mateřské či rodičovské dovolené a v domácnosti. Využívání tohoto informačního kanálu klesá se vzděláním.

5.2 Zhodnocení parametrů dávky náhradní výživné

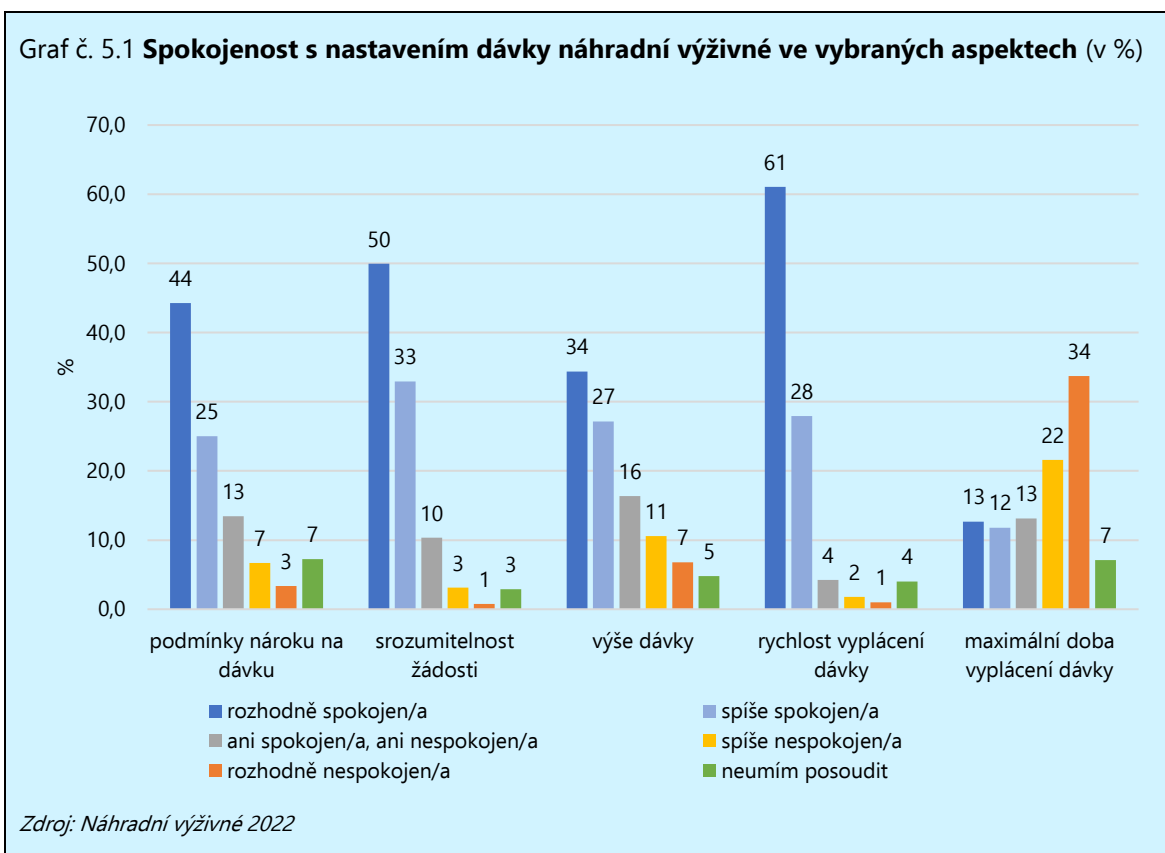
Při nastavení sociálních dávek je třeba brát v potaz i pohled příjemců, tj. jak komplikované je pro ně zjistit, zda mají na dávku nárok, jaké zdroje informací jsou nejčastěji využívány, jak složité je pro ně sepsání a odevzdání žádosti či doložení povinných příloh. Stejně důležité je i poznání, zda nastavení samotné dávky, zde konkrétně náhradního výživného, řeší jejím příjemcům z cílové skupiny jejich životní situaci, tj. zda dávka plní svůj účel a pomáhá jim překlenout složité životní období.

Pro zjištění uživatelsky příznivého nastavení dávky náhradní výživné hodnotili příjemci několik hledisek, a to podmínky nároku, zejména s ohledem na nutnost současné probíhající exekuce či soudního výkonu rozhodnutí, srozumitelnost žádosti, výši dávky (max. 3 000 Kč), rychlost a maximální dobu jejího vyplácení (tj. 24 měsíců).

Nejlépe je příslušníky cílové skupiny hodnocena rychlost vyplácení dávky náhradní výživné. S touto je spokojeno devět z deseti příjemců dávky, tři pětiny dokonce velmi. Ze strany příjemců je oceňována také srozumitelnost žádosti, se kterou jsou spokojené více než čtyři pětiny z nich. S podmínkami nároku na dávku náhradní výživné a s výší dávky jsou spokojeni minimálně tři z pěti dotázaných (69 %, resp. 62 %). U těchto dvou aspektů se ovšem začíná ve vyšší míře profilovat i skupina nespokojených, kterou tvoří každý desátý, resp. šestý respondent, a také skupina těch, kteří volí neutrální hodnocení (u hodnocení výše dávky je to 16 %, u podmínek nároku na dávku 14 % příjemců).

Zcela odlišné je pak hodnocení **maximální doby vyplácení dávky náhradní výživné**, která je v současnosti stanovena na 24 měsíců v celkovém součtu. Při hodnocení tohoto aspektu **převažují nespokojení**, kteří tvoří nadpoloviční většinu, nad spokojenými, kterých je čtvrtina (55 % ku 24 %). Velmi nespokojených s maximální dobou vyplácení dávky náhradní výživné je dokonce třetina respondentů (viz graf č. 5.1).

Graf č. 5.1 Spokojenost s nastavením dávky náhradní výživné ve vybraných aspektech (v %)

Tyto závěry ilustrují i hodnoty průměrů, do jejichž výpočtu nebyly zahrnuty odpovědi „neumím posoudit“, kde čím vyšší je hodnota průměru, tím nižší je spokojenost s daným aspektem, a hodnoty mediánu (středová hodnota) a modu (nejčastěji se vyskytující hodnota). Všechny tyto parametry potvrzují vysokou spokojenost s rychlostí a velmi nízkou spokojenost s maximální dobou vyplácení dávky náhradní výživné (viz tabulka č. 5.2).

Tabulka č. 5.2 Spokojenost s nastavením dávky náhradní výživné ve vybraných aspektech – průměr, modus a medián

	Podmínky nároku na dávku	Srozumitelnost žádosti	Výše dávky	Rychlost vyplácení dávky	Maximální doba vyplácení dávky
Průměr	1,92	1,68	2,25	1,48	3,56
Medián	2,00	1,00	2,00	1,00	4,00
Modus	1	1	1	1	5

Pozn.: Průměry jsou počítány z četností odpovědí respondentů rozložených na pětistupňové škále, kde 1 = rozhodně spokojen/a a 5 = rozhodně nespokojen/a, tj. čím nižší hodnota průměru, tím lepší hodnocení daného aspektu.

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Analýzy podle vybraných sociodemografických charakteristik ukazují na různé hodnocení aspektů žádosti, zejména dle věku a vzdělání. Čím vzdělanější respondenti, tím přísnější jsou ve všech svých hodnoceních (s výjimkou posuzování srozumitelnosti žádosti). Nejpriznivější hodnocení

5. Nastavení dávky náhradní výživné z pohledu žadatelů

ve všech ohledech pocházelo od příslušníků věkové kategorie 35 až 39 let, nejpřísnější naopak od lidí starších 45 let (viz tabulka č. 5.3).

Tabulka č. 5.3 **Spokojenost s nastavením dávky náhradní výživné ve vybraných aspektech dle vzdělání a věkové kategorie** (průměry)

Vzdělání	Podmínky nároku na dávku	Srozumitelnost žádosti	Výše dávky	Rychlost vyplácení dávky	Maximální doba vyplácení dávky
Bez maturity	1,87	1,61	2,19	1,47	3,18
S maturitou	1,94	1,76	2,28	1,46	3,87
VOŠ, VŠ	2,05	1,72	2,34	1,53	3,99
Věková kategorie					
Mladší 35 let	1,87	1,64	2,17	1,53	3,33
35 až 39 let	1,82	1,48	2,05	1,31	3,41
40 až 44 let	1,99	1,73	2,28	1,49	3,74
45 let a starší	1,99	1,84	2,45	1,54	3,75

Zdroj: Náhradní výživné 2022

5.3 Hodnocení žádosti o dávku náhradní výživné

Respondenti dostali prostor vlastními slovy **zhodnotit dávku náhradní výživné ze svého uživatelského pohledu**, tedy očima osoby, která procesem žádosti již minimálně jednou prošla. Přestože obecně ochota respondentů odpovídat na takto volně položené otázky nebývá vysoká, v případě tohoto výzkumu možnosti vlastními slovy popsat svou zkušenost s žádostí využilo sedm s deseti respondentů (získáno bylo 624 slovních odpovědí). Pomineme-li ty, kteří odpověděli sdělením, že nevědí, co zlepšit, aby dávka byla pro žadatele co nejlépe zvládnutelná (196 osob), a těch, kteří se ve své odpovědi nevyjadřovali k tématu (52), získáme 376 uživatelských pohledů hodnotících proces žádosti o dávku náhradní výživné. Odpovědi respondentů byly sloučeny do širších tematických celků, jak ukazuje tabulka č. 5.4.

Tabulka č. 5.4 **Hodnocení procesu žádosti o dávku náhradní výživné** (v absolutních počtech i v %)

Odpověď	Počet	V %	% z těch, kteří uvedli nějaké hodnocení související s tématem
Vše v pořádku, žádost zvládnutelná, nastaveno správně, není třeba nic zlepšovat	158	17,6	42,0
Zlepšit informovanost o možnostech čerpat dávku, osvěta v médiích, např. video s instrukcemi, vzorové formuláře	40	4,4	10,6
Mít nárok na dávku i bez nutnosti exekuce nebo soudního výkonu rozhodnutí	34	3,8	9,1
Menší administrativní zátěž, méně „papírování“	26	2,9	6,9
Zlepšit informovanost úředníků na ÚP, sociálních pracovníků apod., jejich lepší orientace v problematice	16	1,8	4,3
Neochota úředníků, špatná zkušenost s úředníky při vyřizování žádosti	14	1,6	3,7
Nesrozumitelnost formuláře, složitost formuláře, složitost procesu žádosti	13	1,4	3,5
Možnost ji vyřídit elektronicky, bez nutnosti docházet na úřady osobně, elektronické připomínky do mailu	12	1,3	3,2
Neomezovat vyplácení na 24 měsíců	11	1,2	2,9
Nemuset podávat každé 4 měsíce novou žádost, nutnost dokládat dokumenty příliš často	11	1,2	2,9
Pochvala přístupu úředníků ÚP	11	1,2	2,9
Příliš dlouhá doba vyřizování, zkrátit dobu vyřizování	8	0,9	2,1
Změnit podmínky vyplácení – aby se nezastavilo vyplácení, pokud povinná osoba aspoň něco uhradí	8	0,9	2,1
Zlepšit propojení institucí (soudy, ÚP, OSPOD, PČR), aby nemusel žadatel dokládat na více místech opakovaně to samé	8	0,9	2,1
Zvýšení dávky, neomezovat částkou 3 000 Kč	6	0,7	1,6
Celkem odpovědí hodnotících proces žádosti	376	41,8	100,0
<i>Respondent neuvedl žádnou odpověď</i>	275	30,6	
<i>Odpovědi nesouvisející s hodnocením procesu žádosti</i>	52	5,8	
<i>Respondent netuší, co by bylo třeba udělat</i>	196	21,8	
Celkem všech odpovědí	899	100,0	

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Téměř pětina účastníků výzkumu využila možnosti vyjádřit se vlastními slovy k tomu, aby **proces žádosti o dávku náhradní výživné pochválily**. Dávka je z jejich pohledu nastavena správně, žádost je dobře zvládnutelná a není třeba činit žádná opatření ke zlepšení.

Co se týče odpovědí, které se již zaměřily na nějaké podněty ke změně, nejčastěji respondenti upozorňovali na **nízkou informovanost o dávce náhradní výživné** a potřebu lepší osvěty v médiích včetně ukázek vzorových formulářů či videí s instrukcemi pro vyplnění žádosti. Tento požadavek vyjádřila jedna z respondentek takto: „*Abyste lépe dostala do podvědomí samoživitelů, více tuto možnost propagovat - v médiích, TV...*“. Další poukázala na náročnost vyznat se v celém procesu žádosti: „*Podle mého je žádost dobře zvládnutelná, jen by možná pomohla detailnější komunikace a vysvětlení – ztrácím se v tom, kdy mám nahlásit další období a za jaké měsíce – to by mohlo být lépe vysvětlené.*“ Mezi odpověďmi na tuto otázku zazněl i jeden podnět k zamyšlení: „*Může to být*

problém pro rodiče z malých měst a vesnic, kde nefungují neziskové organizace, které pomohou zdarma vyřídit právní věci.”¹⁶

Druhým, účastníky tohoto výzkumu, nejčastěji zmiňovaným tématem pro změnu v nastavení žádosti o dávku náhradní výživné, **je možnost vyplácení dávky i bez nutnosti podat exekuci či soudní výkon rozhodnutí**. Z výpovědi byla patrná i nízká víra v účinnost tohoto postupu, především pak v případech, kdy povinná osoba není dohledatelná či je zcela nemajetná. Zřejmá byla i určitá neznalost podmínek pro čerpání dávky. Podrobněji viz výpovědi několika respondentů:

„Netrvat na podmínce exekuce, zničí vztahy mezi rodiči, finančně jednoho z rodičů a druhému stejně nepomůže.”

„Pomohla by, kdyby podmínkou pro získání náhradního výživného bylo pouze doložení podání návrhu na exekuci nebo návrhu na výkon soudního rozhodnutí, ne jejich probíhání. Když je povinný nemajetný a bez bydliště, exekuce i návrh na výkon jsou ukončeny a nárok na dávku zaniká, což postrádá smysl. Kdyby povinný výživné platil, není přece potřeba, pobírat místo něj dávky...”

„Bez nutnosti mít podanou exekuci, někdy je to nemožné z důvodu dohledání dlužníka, například trvalého pobytu na Městském úřadu, dlužník bez práce apod.”

„Aby zároveň s dávkou nemusela běžet exekuce. Teď je to vlastně podruhé co se exekuce bude zastavovat, protože neznám pobyt bývalého partnera, ale to je přece práce policie, jak já mám vědět, kde se zdržuje, když nejsme v žádném kontaktu už 2 roky. Nemůžu podat exekuci na jeho plat, protože nikde nepracuje, takže jsem zase tam kde jsem byla. Bývalý partner je vymátný, protože mu nikdo nic nemůže a já přijdu o náhradní výživné, protože se exekuce zastaví pro nemajetnost. Podle mě by bylo lepší, kdyby matka doložila, že danou exekuci podala a zároveň podala trestní oznámení a tím tak podnikla všechny možné kroky k vymáhání výživného a následně by měla bez jakéhokoliv zastavování aspoň teda ty 2 roky nárok na dávku. Ani nespočítám kolikrát jsem musela jet k soudu sepisovat exekuci nebo potvrzovat právní moc a kolik mě to stálo času a peněz a teď se mi dávka zase zruší zrovna ve chvíli, kdy jsem přišla o práci, protože zaměstnavatel neměl na výplaty. Na rodičovské dovolené jsem kromě rodičovského příspěvku nic nepobírala a našla jsem si 3 brigády, abych syna zvládla uživit. Pak jsem se dozvěděla o dávce a měla jsem fakt radost, protože bychom si díky tomu s malým mohli dovolit i nějaký výlet a následně mi bude dávka odebrána, protože bude exekuce zastavena, a to mi nepřijde fér, já ani syn nevíme kde se zdržuje a nemůžu za to, že bývalý partner nic nemá. Zároveň jsem ráda, že jsem aspoň půl roku dávku mohla pobírat, moc mi to pomohlo.”

Předmětem kritiky byla také některými účastníky výzkumu vnímaná **nadbytečná administrativní zátěž** při podání žádosti: *„Myslím, že řadu žadatelů odradí rozsáhlé množství dokumentů a potvrzení, která musí doložit. Proces je zdlouhavý a náhradní výživné je pak vypláceno s velkým zpožděním”*. Jedna z účastnic výzkumu poukázala na nutnost celý proces maximálně urychlit, aby se rodič pečující o dítě, na které není výživné hrazeno, nedostal do finanční tísně kvůli prodlevě ve vyplácení náhradního výživného: *„Aby byli dostatečně proškoleni zaměstnanci ÚP SOCIÁLNÍHO odboru. Rychlá administrativa, vyřízení žádosti!!!! Rychlé vyřízení žádosti, aby peníze za náhradní výživné byly vypláceny v měsíci, kdy nedostane běžné výživné dítě od otce!!! Peníze na potřeby dětí zoufale chybí v měsíci, když druhý rodič zůstane bez výživného!”* V jedné z výpovědí zazněl další podnět k zamyšlení: *„Možnost ji vyřídit elektronicky. Ač jsem se o to snažila, stejně jsem musela*

¹⁶ U všech uvedených vyjádření respondentů (psáno kurzivou) jde o doslovné citace.

osobně na Úřad práce podepsat jakési "podmínky", jejichž formulář nikde na stránkách MSPV nebyl. Předtím ještě nešlo odesílání online, musela jsem tedy vše uložit a zaslat datovou schránkou. Ač jsem vše udělala, stejně jakési formuláře chyběly. Dále nebylo jasné, kam zapsat částky zaslané exekutorem. Také se formulářích špatně načítala adresa (obec – čtvrť), hlásilo to chyby. Pro méně zdatného jedince může být žádost velmi komplikovaná, jelikož já jsem PC gramotná, a i tak to nebylo bez problémů. Jde tedy o prvotní žádost, nyní už stačí dokládat jeden formulář a je to bez potíží."

Ve výpovědích zazněly i požadavky na **lepší proškolení pracovníků Úřadů práce**, kteří, především pak v počátcích po zavedení dávky náhradní výživné, dle názorů a zkušeností některých respondentů sami neměli dostatek informací a žadatelé museli docházet na úřad opakovaně. Svou zkušenost popsala jedna z respondentek takto: *„Lepší znalost úřednic o této problematice. V době podání mé žádosti to byla novinka i pro ně a bohužel pro mě byly vyžadovány zbytečnosti, které nebyly nutné dokládat. Byla jsem na úřadě celkem 4x, než byly úřednice se vším spokojeny. Zabralo mi to hodně času to vyřídit, a to si myslím, jsem měla všechny věci v pořádku. Následující dokládání, zda a kolik otec nezaplatil už je hračka a probíhá dobře. Ale prvotní žádost byla celkem peklo."*

Mezi zkušenostmi respondentů byly i takové svědčící o **selhání komunikace ze strany Úřadů práce či jiných institucí**, se kterými při vyřizování žádosti o dávku náhradní výživné jednali. Zde uveden případ respondentky, který by bylo možno hodnotit dokonce jako profesionální selhání dané úřednice: *„Špatná zkušenost se státní úřednicí... prý je to moje špatná volba výběru otce svých dětí... žili jsme spolu 18 let... nečekala bych, že s rozvodem přestane být otcem našich dětí a hlavně se přestane úplně podílet na jejich potřebách... jak finančních, tak i vztahových."*

Další respondenti by uvítali **větší propojenost institucí a sdílení informací**, které byly na jednotlivé instituce žadateli předány: *„Pomoc s vyplněním dotazníku, a hlavně zjednodušení dokládání papírů, když se dají jednotlivé instituce propojit."* Stejný podnět vzešel i od dalších dvou žadatelů: *„Zjednodušit administrativu. Proč dokládám vymoženou částku a exekuci na výživné, když mohou vyhledat u soudu..."* „*Aby spolu komunikovaly všechny úřady, které se toho týkají, např. soud, policie, úřad práce, právník, aby si automaticky předávali informace a nemusela jsem všechno dohledávat a koordinovat, je to časově náročné."*

Ačkoli četnosti odpovědí u některých tematických celků nebyly velké, svědčí skutečnost, že je respondenti vlastními slovy **vypsali, leckdy i velmi podrobně a s popisem poměrně osobních zkušeností**, o tom, jak je daná problematika tíží a ovlivňuje jejich každodenní život. Někteří respondenti se obávají, co bude dál po uplynutí 24 měsíců, jiní nejsou spokojeni s tím, že se jim náhradní výživné započítává do rozhodného příjmu pro výplatu jiných dávek státní sociální podpory, na které mohou ztratit, nebo dokonce již někteří ztratili, nárok. Zde je výběr dalších z těchto odpovědí dotýkajících se zmíněných oblastí:

„Úplně nerozumím otázce, ale chtěla bych napsat, že třeba u mě náhradní výživné nemůže probíhat, jelikož exekutorovi se nepravdělně daří nějakou část peněz bývalému manželovi strhnout a ta jakmile se tam promítně, nemám nárok na náhradní výživné. Je to dost nešťastné, jelikož otec dětí má dlužné výživné za x let, tím pádem narůstá i aktuální dluh výživného. Exekutor strhává nepravdělně dlužnou částku z minulých let, a přesto je to bráno jako aktuální výživné, přestože to tak není. A pak mi tímto zaniká nárok na náhradní výživné."

„Rozhodně to, aby se do příspěvků na bydlení nepočítal příjem náhradního výživného. Výživné od státu nakonec použiji na zaplacení nájemného. Místo abych dávku využila pro děti na nákup oblečení apod. Nejsou to tudíž peníze „navíc“ pro nezaopatřené děti, a to se mě vůbec nelíbí!"

„Nezapočítávat dlužné výživné do rozhodné částky. Pokud jej tento úřad nevymáhá, tak by s touto dávkou nemělo souviset. Dále pokud mám výživné 4 000 Kč tak by se mělo počítat v součtu i s tou maximální výší, a to 3 000 Kč. Dále je pro matky samoživitelky k ničemu, že dostanou peníze až po uplynulém kvartálu, když peníze potřebují aktuálně. Proto je také vysoká zadluženost v této sociální skupině. Když v měsíci x dostanu výživné 0 Kč potřebuji vyplatit 3 000 Kč, a ne poměrnou část všech 4 měsíců, náklady to totiž stejně moc nepokryje. Je to super pokrok, ale stále nedořešený.“

„Aby se nezapočítávala do příjmů u lidí v hmotné nouzi nebo alespoň ne ze 100 %, v době schválení náhradního výživného jsem měla ve finále méně peněz než měsíc předtím.“

„Je to zvládnutelné, mám ale obavy, co bude, až dávky po 2 letech skončí. Kdy budeme opět jen na mém platu a výživné nebudeme dál dostávat.“

„V průběhu 16 let dluží bývalý partner přes 400 000 Kč, výživné platí nepravidelně, jak se mu zachce. Náhradní výživné v délce 24 měsíců je sice příjemné „přilepšení“ v této situaci, ale problém nevyřeší. Já sama mám zaměstnání, ale matky, které jsou bez práce, jsou v daleko horší situaci.“

„Vyplácet plnou výši, na kterou má dítě nárok a pak soudně částku po rodiči vymáhat. Mám nárok na 7 000 Kč a stát mi bude platit 3 000 Kč po dobu 24 měsíců.“

5.4 Návrhy na opatření vedoucí k placení výživného povinnými osobami

V dotazníku dostali respondenti prostor vyjádřit vlastní názor rovněž na kroky, které by donutily rodiče dlužící na výživném na své děti toto výživné platit. Zájem vyjádřit se byl opět poměrně vysoký, kdy z 899 účastníků výzkumu nějakou odpověď uvedlo 710 osob, což je 80 %. Pomineme-li opět osoby, které pouze slovně uvedly, že nevědí, jaké postupy by neplatiče výživného donutily jejich přístup změnit (156 případů), a respondenty uvádějící odpověď, která nesouvisela s danou otázkou (41 osob), získáme 513 slovních doporučení na opatření, která by dle názoru rodičů, žádajících o dávku náhradní výživné na své nezaopatřené dítě či děti, měla být uplatňována na dlužníky ze strany státu s cílem donutit je k řádnému placení výživného na tyto děti.

Přehled tematického uskupení odpovědí na tuto otevřenou otázku do větších celků je uveden v tabulce č. 5.5.

Tabulka č. 5.5 **Hodnocení procesu žádosti o dávku náhradní výživné** (v absolutních počtech i v %)

Odpověď	Počet	V %	% z těch, kteří uvedli nějaké hodnocení související s tématem
Vyšší tresty, přísnější tresty	119	13,2	23,2
Odnětí svobody při neplacení výživného	86	9,6	16,8
Nařídít pracovat, veřejně prospěšné práce, donutit pracovat	72	8,0	14,0
Nařídít práci ve vězení	57	6,3	11,1
„Když nechce, platit nebude, nic nepomůže“, tj. vyjádření beznaděje z pohledu respondenta	34	3,8	6,6
Neumožnit práci „na černo“, nerespektovat „úniky“, že „jako“ nemá příjem	27	3,0	5,3
Možnost okamžitě zabavit dlužníkovi majetek, ŘP, obstatit plat, sebrat sociální dávky	27	3,0	5,3
Rychlejší jednání při exekuci nebo potrestání dlužníka, důslednost exekutorů	19	2,1	3,8
Rychlejší práce soudů, změna práce soudů, efektivní práce soudů	16	1,8	3,2
Změnit právní systém, zefektivnit zákony	15	1,7	2,9
Výživné by měl platit stát a následně vymáhat	14	1,6	2,7
Donutit platit	13	1,4	2,5
Využít všechny možnosti k nalezení neplatičů – IP adresy, polohy apod.	6	0,7	1,2
Systematicky kontrolovat všechny příjmy dlužníka	5	0,6	1,0
Zkrácené „odsouzení“ v případě neplacení výživného	2	0,2	0,4
Celkem odpovědi s návrhy opatření	513	57,1	100,0
<i>Respondent neuvedl žádnou odpověď</i>	189	21,0	
<i>Odpovědi nesouvisející s tím, co by měl udělat stát</i>	41	4,6	
<i>Respondent netuší, co by bylo třeba udělat</i>	156	17,4	
Celkem všech odpovědí	899	100,0	

Zdroj: Náhradní výživné 2022

119 respondentů je pro **vyšší a přísnější tresty pro otce/matky neplatiče výživného**, protože stávající opatření jim přijdou příliš mírná, jako je to například u těchto výpovědí:

„Tvrdsí tresty pro neplatiče. Já osobně jsem podala trestní oznámení 3x a vždy vyvážl pouze s podmínkou kdy pár měsíců platil a pak zase ne.“

„Rozhodně tvrdší postihy, protože většina neplatičů z toho má "srandu".“

„Opravdu ho donutit jej platit... tlačít na něj, tvrdě... zatím ze státu, soudu a úřadu nevidím žádnou snahu dětem jejich dávku vymoci.“

Poměrně velká část respondentů je ve svých výpovědích ještě radikálnější a volá rovnou **po trestech odnětí svobody pro osoby neplatičí výživné**, jako je tomu u následujících příkladů výpovědí:

„Pokud ho neplatí, má být odsouzen. Výkon rozhodnutí jsem podávala 3x, nikdy nic nevydělá, přijde mi, že tam nebyla moc velká snaha ze strany exekutora. Trestní oznámení jsem podala“

5. Nastavení dávky náhradní výživné z pohledu žadatelů

cca 4x a když dostal podmínku, tak stačilo, aby párkrát poslal minimální částku a vždy se to otci dítěte prominulo, potom přestal vždy hned platit.“

„Zajistit, aby neplacení výživného bylo trestným činem a zavírat do kriminálu ty, jež se nehodlají starat o své děti.“

Stejný názor na možné postihy pro neplatiče výživného sdělil i jeden z respondentů, který řeší neplnění povinnosti platit výživné ze strany své bývalé partnerky: *„Zavřít rovnou do vězení hned po podání trestního oznámení a odsouzení, žádné podmíněné tresty. Dvakrát byla odsouzena podmíněně a až na po třetí šla do vězení. Mezitím uběhly 2-3 roky a já byl bez peněz. V té době náhradní výživné nebylo. Hlavně at' se tato pomoc nezruší a trvá napořád, limit 24 měsíců bych zrušil.“*

Poměrně silná je i skupina těch, kteří vidí jako nástroj řešení **nařízení pracovní povinnosti** pro neplatiče výživného, a to buď na svobodě nebo s upozorněním, že tato pracovní povinnost by měla být vázána na výkon trestu odnětí svobody.

„Rozhodně nařízení např. veřejných prací. Otec mých dětí dlouhodobě nepracuje a není páka, jak ho k tomu donutit. Exekutor strhává jen občas a velmi malé částky. Dále bych ještě chtěla podotknout, že o možnosti náhradního výživného není vůbec slyšet, dozvěděla jsem se o jeho schválení náhodou od kamarádky, v médiích jsem toto nezachytila vůbec, rozhodně by pomohla větší propagace.“

„Třeba mu nařídít oficiální práci s tím, že mu zaměstnavatel bude strhávat výživné a nebude moct dát výpověď, dokud to nesplatí a pod pohrůžkou vězení. Důkladně prověřovat kolik si vydělává a prověřovat práci na černo. A i když se neplatič dostane do výkonu trestu, tak mu nařídít povinnost tam pracovat, nebo mu nařídít veřejné prospěšné práce. Pokud je OSVČ, platit nad rámec vyšší daně, z kterých by se strhávalo výživné.“

„Výkon trestu a povinnost v těchto zařízeních pracovat/vydělávat a z tohoto příjmu strhávat danou částku na výživné.“

34 osob, ve své odpovědi v podstatě pouze vyjadřuje **beznaděj**, že dokud sám neplatící rodič nechce, nic ho nedonutí začít platit. Příklady mohou být následující stručná vyjádření:

„Myslím, že otce/matku nedonutí, bohužel, nikdo a nic, pokud sám platit nechce.“

„Nevím, podle mého komu se nechce platit, tak platit nebude.“

„Člověka, který nechce platit podle mne nic nedonutí.“

„Stát nevím, pokud otec nechce, vždy najde cestu, proč neplatit.“

Nezanedbatelná není ani část respondentů, kteří poukazují na **vyhýbání se placení výživného povinnou osobou formou práce tzv. „na černo“**, kdy tato oficiálně nevykazuje příjem, a žádají o tvrdší postihy těchto praktik. Příkladem mohou být výpovědi tří respondentek uvedené níže:

„Netuším, těžko vymáhat, když si pánové nechávají psát jen životní minimum. Nebo nepracují vůbec. Pokud nebude mít práci, tak ohlídat práci na černo. Víím, že můj manžel tohle dělá a nic se mu nestane. Úřady nic neudělají.“

„Otec dětí pracuje na dohodu o provedení práce, tam to moc vymahatelné není. Nebylo by na škodu, aby i za těchto podmínek byla šance k získání finančních prostředků pro dítě, tudíž byla postižitelná a dala se vymáhat exekučně.“

„Neumožnit pracovat na černo, aby se nemohli vyhnout placení své povinnosti.“

Obecně je, jak vyznívá i z uvedených doslovných citací výše v textu, z otevřených odpovědí cítit **rozladění ze stávající situace**, z pohledu respondentů jsou tresty pro neplatiče výživného příliš mírné, opatření nastavena příliš benevolentně, přístup zainteresovaných orgánů mnohdy laxní a stávající situace dlužníkům spíše nahrává, než aby je donutila začít výživné platit. Do tohoto negativního rozpoložení respondentů se jistě promítá i skutečnost, že více než třetina žadatelů o dávku náhradní výživné zapojených do výzkumu nedostává výživné na své dítě od druhého rodiče již déle než 6 let (více viz podkap. 4.1). Příkladem může být několik následujících výpovědí:

„Změnit celý sociální systém. Samoživitelé nemají na nic nárok, pokud jsou výdělečně činní. Musí se postarat sami a stát se jim spíše vysměje, než aby pomohl. Vlastní zkušenost. Člověk se musí otáčet, aby zaopatřil dítě, na kterého druhý rodič kašle a stát podpoří ty, kteří nepracují.“

„Důsledná a soustavná činnost orgánů vymáhajících výživné od povinného. Mám zkušenosti pouze s laxním přístupem vymáhání výživného ze zahraničí skrze Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Za téměř 12 let se žádná velká "akce" nekonala, vymožené výživné se rovná nule! Pouze občas mi přijde e-mail, jak povinného opět nedohledali. Toto není dostačující. Ani při podání trestního oznámení u PČR se toho mnoho neudálo. Po určité době bylo trestní oznámení odloženo z důvodu nedohledání povinného. Což je alarmující.“

„K tomuto tématu se nehodlám vyjadřovat, nerad bych se rozvášnil na účet tohoto státu!“

„Nastavit pořádné postihy při neplacení, a ne že má dvě, tři podmínky za neplacení a nic se neděje. A ne aby jim probační úředníci radili, že stačí zaplatit jedou za čtyři měsíce a problém je vyřešen. Stalo se mi to na vlastní kůži.“

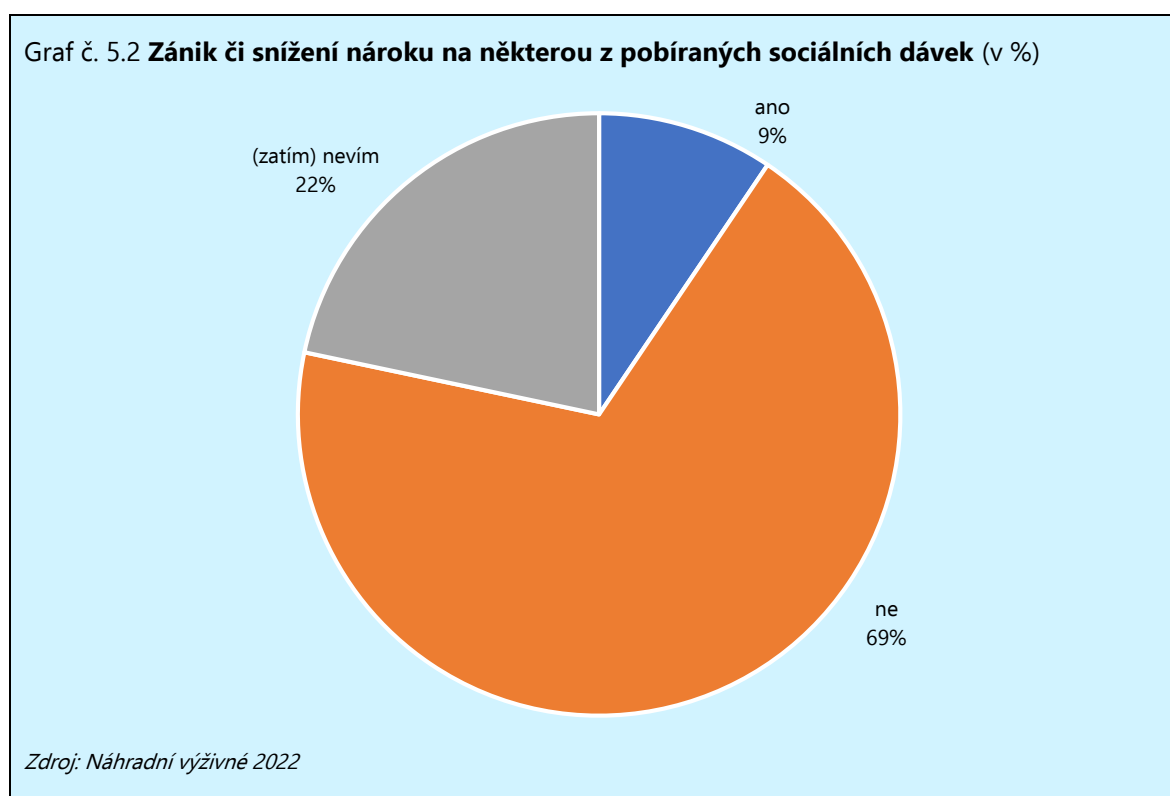
„Netolerovat, když otec pošle jen jednou za 3 měsíce malý zlomek peněz ze stanovené částky. Stát tomu říká snaha, ale podle mě je to záměrné neplacení výživného a vyhnutí se podání trestního oznámení. Takže bych byla pro tvrdší zákony proti neplatičům. V současné době to většinou krásně projde a když dítě po ukončení školy řekne, že po otci nic nechce, tak je otec z toho všeho venku a beztrestně.“

Jako ukázka rozzlobení ze stávající situace, která vede až k vyčerpání a do určité míry až k rezignaci v dané situaci, může sloužit výpověď jedné z respondentek: *„Otec mých dětí mi řekl, že mi nikdy nic platit nebude, protože mě nebude živit! Nevěděla jsem, jestli se mám smát nebo brečet, jak jsem byla hloupá! Ublížil mně i dětem a tento jeho postoj se nikdy nezmění. V současné době o něm nic nevím a ani vědět nechci, už ho ani nechci nikdy vidět. Ale takových nezodpovědných a egoistických neplatičů je celá řada. A oni se za to ani nestydí, protože nevidí tu svou ubohost.“*

5.5 Vliv dávky náhradní výživné na příjmovou situaci domácnosti

Dávky státní sociální podpory (v současné době s výjimkou pohřebného) zohledňují příjmy rodiny nebo jednotlivých členů domácnosti. Může tedy nastat situace, kdy se s pobíráním nové dávky změní celková příjmová situace domácnosti a tím pádem zanikne nárok na některou z dříve přiznaných sociálních dávek nebo se výše této dávky sníží.

Tuto zkušenost má devět procent respondentů, pětina dotazovaných zatím neví, jak se pobírání dávky náhradní výživné na pobírání ostatních sociálních dávek, na které doposud měla domácnost nárok, projeví. **Pro většinu účastníků tohoto šetření, konkrétně pro více než dvě třetiny z nich, zůstala situace ohledně nároku na jiné sociální dávky beze změn** (viz graf č. 5.2).

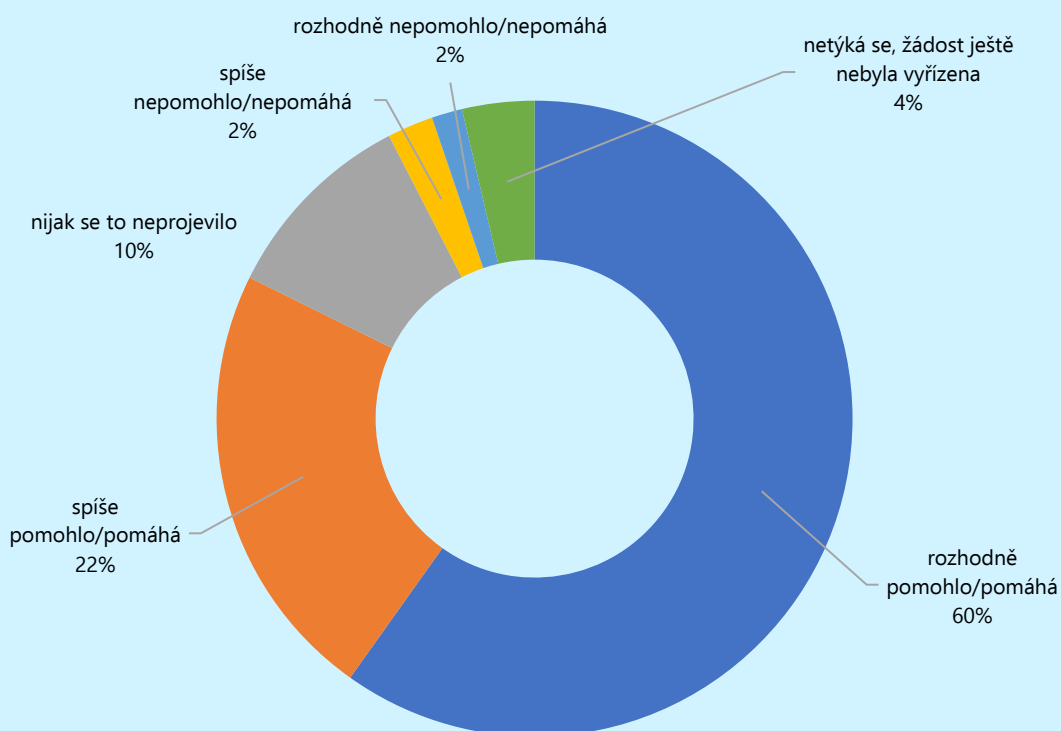

O své zkušenosti s vlivem dávky náhradní výživné na ostatní pobírané sociální dávky (mezi osobami, které kromě náhradního výživného alespoň nějakou sociální dávku pobírají) hovoří především nezaměstnaní, konkrétně pětina z nich. U pracujících příjemců dávek státní sociální podpory se projevil vliv náhradního výživného na jejich snížení či ztrátu nároku pouze ve 12 % případů. Avšak ani mezi jednotlivými socioekonomickými kategoriemi, ani z hlediska pohlaví, věku nebo vzdělání nejsou mezi jednotlivými skupinami respondentů rozdíly v tomto typu zkušeností statisticky významné.

Celkově lze konstatovat, že dávka **náhradní výživné s hrazením výdajů domácnosti příjemců pomáhá**. Pro tři pětiny z nich je tato pomoc výrazná, necelé čtvrtině tato dávka spíše pomohla. Těch, kterým dle jejich vyjádření náhradní výživné s hrazením výdajů domácnosti

nepomohlo, je necelých pět procent. Dle konstatování každého desátého respondenta se pobírání této dávky na možnostech hradit výdaje domácnosti nikterak neprojevilo (viz graf č. 5.3).

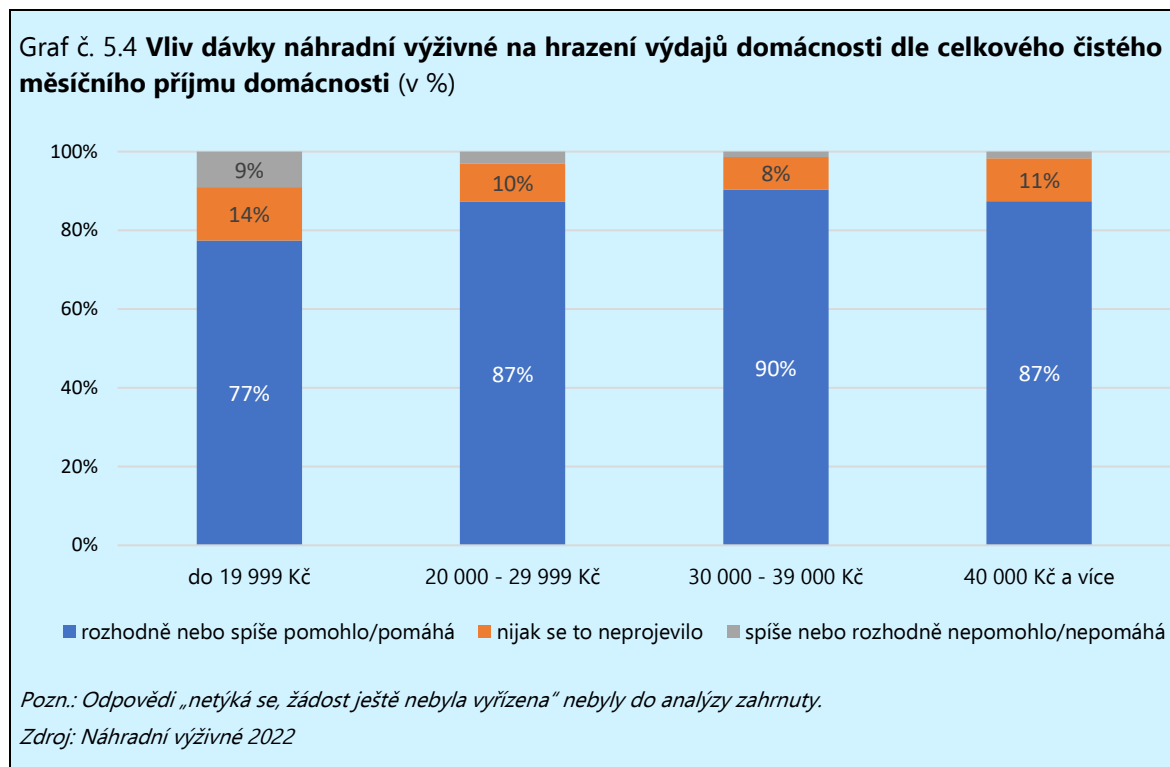
Graf č. 5.3 **Vliv dávky náhradní výživné na hrazení výdajů domácnosti (v %)**

Zdroj: Náhradní výživné 2022

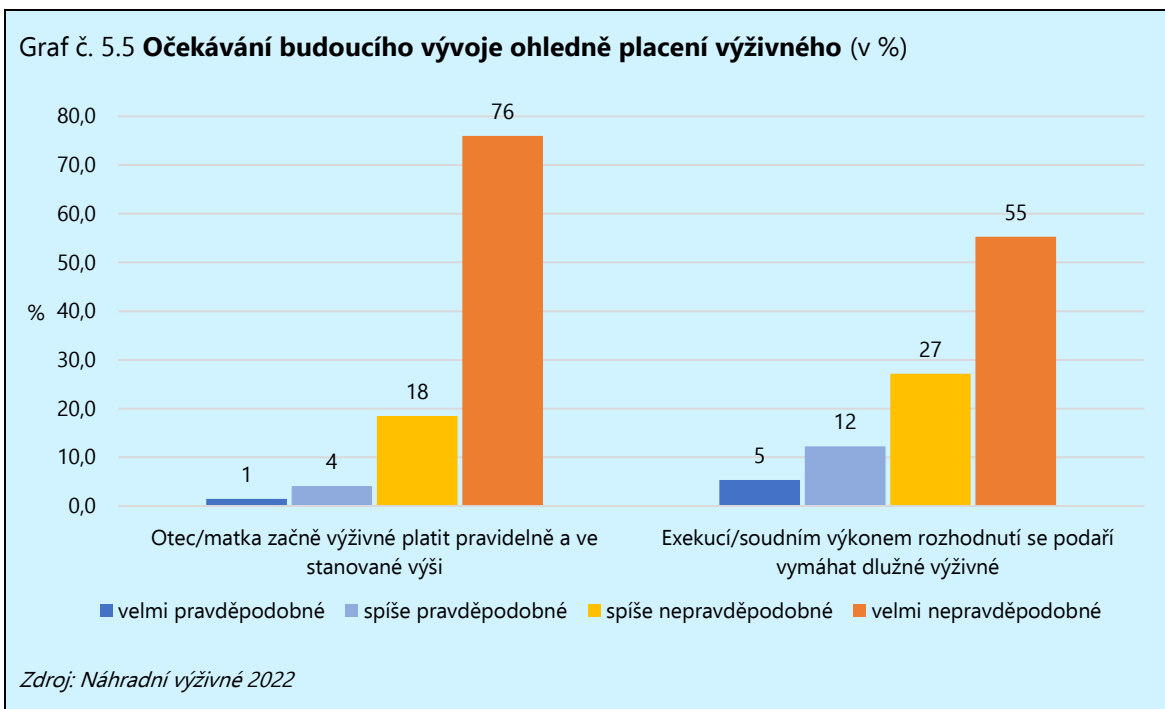
Nejsilnější přesvědčení, že dávka náhradní výživné s hrazením výdajů domácností nepomohla, sdíleli signifikantně častěji respondenti z řad nezaměstnaných (kladné i záporné odpovědi byly zpracovány dohromady a byly vypuštěny odpovědi těch, kteří zatím nedovedou svou situaci posoudit). Dle vyjádření pětiny z nich se pobírání dávky náhradní výživné na hrazení výdajů jejich domácností nijak neprojevilo (to samé si myslí pouze 8 % pracujících). Opačného názoru, tj. s nejsilnějším vědomím přínosu dávky náhradní výživné do rozpočtu domácnosti, je 89 % respondentů vykonávajících výdělečnou činnost (u nezaměstnaných tuto zkušenost sdílelo pouze 65 %).

Jako statisticky významné se ukázaly být rovněž rozdíly mezi domácnostmi dle jejich celkových čistých měsíčních příjmů. V případě zhodnocení dávky náhradní výživné z hlediska pomoci s hrazením výdajů domácností je patrný nižší efekt (tj. nižší míra pomoci s výdaji) u domácností z nejnižší příjmové kategorie (viz graf č. 5.4). Na tyto rodiny je tedy třeba cílit i další formy pomoci ze strany státu a zároveň zohlednit provázání nároku na náhradní výživné s nárokem na ostatní sociální dávky.

5.6 Očekávání budoucího vývoje v souvislosti s neplacením výživného povinnou osobou

Mezi příjemci dávky náhradní výživné, kteří se zapojili do výzkumu, **panuje značný pesimismus** v tom, že se ohledně placení výživného povinnou osobou v příštích 12 měsících **změní situace a oni se domohou dlužné částky či pravidelných plateb výživného na své dítě ve stanovené výši**. Očekávání příznivé situace je z jejich pohledu mnohem méně reálné pro případ, že by se změnila situace z vůle povinné osoby (jako alespoň nějak pravděpodobné to vnímá pouze každý dvacátý respondent). Důvěra, že by změnu přístupu povinné osoby k placení výživného na dítě vyvolala externí autorita, tj. exekuce nebo soudní výkon rozhodnutí, je sice o něco vyšší, však ani v tomto případě nikterak vysoká (17 %). S bytí malou pravděpodobností v tuto variantu věří pouze každý šestý respondent. Pro naprostou většinu příjemců dávky náhradní výživné zapojených do výzkumu je však spíše pravděpodobné, že se situace nezmění, resp. je velmi nepravděpodobné, že exekuce nebo soudní výkon rozhodnutí povede k úspěšnému vymáhání dlužného výživného (tento scénář očekává 82 %). Ještě méně reálný jim přijde výhled, že otec či matka začnou výživné platit ve stanové výši a pravidelně sami o sobě (tento scénář vidí jako nepravděpodobný naprostá většina respondentů, konkrétně 94 %) (viz graf č. 5.5).

Obecně lze konstatovat, že čím je respondent vzdělanější, tím větším je pesimistou, že v příštích 12 měsících nastane zlepšení situace ohledně placení či vymáhání dlužného výživného. O statisticky významné rozdíly jde však pouze v případě hodnocení budoucí úspěšnosti exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. Scénář, že otec/matka dítěte začne v příštích 12 měsících výživné sám/a platit, vnímají o něco častěji jako reálný osoby mladší 39 let.

Do očekávání respondenta ohledně **změny přístupu, a především platební morálky**, povinné osoby se významně **promítá předchozí zkušenost** s ní, resp. její předchozí strategie v oblasti placení výživného. Pokud má respondent zkušenost buď s nepravidelnými nebo zcela absentujícími platbami výživného na dítě, má tendenci mít mnohem nižší očekávání ohledně zlepšení, a to jak u změny jeho přístupu k placení, tak i úspěšnosti exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. Se stejným efektem se projevuje i délka doby, kdy výživné nebylo placeno. Čím delší tato doba je, tím menším optimistou je respondent, a naopak (viz tabulka č. 5.6).

Jistou naději ve zlepšení přístupu povinné osoby k placení výživného naznačuje skutečnost, zda bylo výživné soudem stanoveno na základě dohody rodičů či bez této dohody. Ti, kteří se dle svých slov s bývalým partnerem na částce výživného na společné dítě dohodli, mají statisticky významně pozitivněji laděná očekávání směrem k povinné osobě. Pro víru v úspěšnost exekuce či soudního výkonu rozhodnutí tato skutečnost však již neplatí.

5. Nastavení dávky náhradní výživné z pohledu žadatelů

Tabulka č. 5.6 **Očekávání budoucího vývoje ohledně placení výživného a úspěšnosti jeho vymáhání exekucí nebo soudním výkonem rozhodnutí dle předchozí platební morálky povinné osoby** (v %)

Jak moc je podle Vás pravděpodobné, že v příštích 12 měsících otec/matka začne sám/a výživné platit pravidelně a ve stanovené výši?		Velmi nepravděpodobné	Spíše nepravděpodobné	Součet odpovědí "nepravděpodobné"
Otec/matka po většinu času, kdy měl/měla platit výživné, ...	platil/a pravidelně, více méně ve stanovené částce	58,3	25,0	83,3
	platil/a pravidelně, ale v nižší, než stanovené částce	58,3	29,2	87,5
	platil/a nepravidelně	69,6	24,0	93,6
	neplatil/a vůbec	83,8	12,4	96,2
Jak dlouho otec/matka neplatí řádně výživné?	méně než rok	56,4	33,3	89,7
	1 až 2 roky	70,2	20,4	90,6
	3 až 5 let	78,2	18,8	97,0
	6 a více let	82,9	13,3	96,2
Jak moc je podle Vás pravděpodobné, že v příštích 12 měsících se exekucí/soudním výkonem rozhodnutí podaří vymáhat dlužné výživné?		Velmi nepravděpodobné	Spíše nepravděpodobné	Součet odpovědí "nepravděpodobné"
Otec/matka po většinu času, kdy měl/měla platit výživné, ...	platil/a pravidelně, více méně ve stanovené částce	45,8	25,0	70,8
	platil/a pravidelně, ale v nižší, než stanovené částce	41,7	16,7	58,4
	platil/a nepravidelně	48,0	31,7	79,7
	neplatil/a vůbec	62,5	24,4	86,9
Jak dlouho otec/matka neplatí řádně výživné?	méně než rok	34,6	24,4	59,0
	1 až 2 roky	43,6	31,6	75,2
	3 až 5 let	59,8	25,7	85,5
	6 a více let	63,0	26,8	89,8

Zdroj: Náhradní výživné 2022

Závěry a doporučení

Předložená zpráva představuje výsledky výzkumu zaměřeného na žadatele o dávku náhradní výživné. **Poskytuje první poměrně ucelenou představu o životě této specifické skupiny českých rodin.** Cílem výzkumu bylo získat informace o aktuálních životních podmínkách žadatelů o tuto dávku¹⁷ a dětí, pro které je o ni žádáno, zmapovat období předcházející žádosti o dávku včetně hodnocení budoucího vývoje ohledně placení, resp. neplacení výživného povinnou osobou z pohledu žadatele. Výzkum měl také za cíl zhodnotit proces podání žádosti a přínos dávky z perspektivy jejich příjemců. Přestože je dávka náhradní výživné vyplácena teprve rok (od 1. 7. 2021), podařilo se tímto kvantitativním výzkumem poměrně přesně prostřednictvím jejich zkušeností zmapovat situaci předcházející žádosti o dávku náhradní výživné a poukázat na okolnosti, které mohou být identifikovány jako rizikové pro budoucí neplacení výživného ze strany jednoho z rodičů. Dále se podařilo odhalit oblasti, kde u žadatelů, příjemců či v rodinách, které by mohly o dávku též žádat, ale zatím tak z důvodu nedostatečných či nepřesných informací neučinily, panuje informační deficit. Díky tomu je možné pracovat na nástrojích pro jeho eliminaci a zvýšení celkového povědomí o okolnostech a podmínkách nároku na dávku.

Z hlediska metodologie bylo vzhledem k relativně krátkému období vyplácení dávky náhradní výživné v ČR, specifičnosti zkoumaného tématu a dostupnosti cílové skupiny nutno přistoupit k technice sběru dat založené na velké míře ochoty, a především dobrovolnosti účastnit se výzkumu (tzv. samovýběrový či anketní efekt). To je poměrně rizikový nástroj z hlediska velikosti a konečného složení výběrového souboru a tím pádem i zobecnitelnosti závěrů na cílovou populaci. Přesto se podařilo získat informace od skupiny respondentů, která se svým složením blíží údajům z jiných dostupných statistik vypovídajících o rodičích samoživitelích. V souboru je mírná převaha žen, osob bez maturity či z menších obcí, což mohou být právě specifika pro populaci zakládající nárok na dávku náhradní výživné. Bez patřičné opory výběru v oficiálních statistikách žadatelů a příjemců této dávky jsou však z důvodu metodologické správnosti data z této studie interpretována jako závěry pro účastníky výzkumu, nikoli pro celou skupinu osob žádajících či pobírajících dávku náhradní výživné.

Hlavní výzkumem identifikované problémové okruhy

Narušené vztahy mezi bývalými partnery a mezi rodiči a dětmi

Jak již bylo uvedeno, tvoří převážnou část příjemců¹⁸ dávky náhradní výživné zapojených do výzkumu ženy, z hlediska ekonomické aktivity převažují osoby pracující (dvě třetiny), v 8 % jsou zastoupeni nezaměstnaní. U povinných osob je tomu však odlišně. V době výzkumu a dle povědomí o současných životních okolnostech povinných osob, které měla pouze necelá polovina respondentů, vyvíjely pracovní aktivitu pouze zhruba dvě pětiny povinných osob, takřka třetina byla v evidenci Úřadu práce. Tyto skutečnosti vypovídají o napjaté finanční situaci velké části povinných osob v důsledku

¹⁷ Cílová skupina byla omezena pouze na rodiče nezaopatřeného dítěte, pro něž bylo o dávku náhradní výživné žádáno. Nebyly sem tedy zahrnuty případy, kdy je žadatelem zletilé nezaopatřené dítě nebo jiný zákonný zástupce než rodič dítěte.

¹⁸ Osob, které ještě neznaly výsledek své žádosti, byla pouze 4 %.

absence příjmů, kdy se nabízí interpretace, že právě tato skutečnost je důvodem neplacení výživného. Názor rodičů žádajících náhradní výživné s tímto však zcela nesouzní. Špatnou finanční situací svých bývalých partnerů odůvodňuje neplacení řádného výživného, a to bez ohledu na počet dětí, které společně mají, pouze přibližně pětina respondentů. Tři čtvrtiny buď tvrdí, že důvod neplacení neznají nebo jej vnímají jako neochotu druhého rodiče plnit tento druh závazku vůči svému dítěti. V doplňující otevřené otázce o důvodech neplacení výživného použila řada respondentů směrem ke svým bývalým partnerům expresivní až vulgární výrazy, což svědčí o velmi napjatých vztazích mezi expartnery, které nezakládají platformu pro konstruktivní komunikaci a spolupráci. Narušené a málo vstřícné vztahy mezi nimi korespondují i s velmi oslabenou vazbou povinných rodičů s vlastními dětmi. Pouze každé dvacáté dítě, na které je podána žádost o dávku náhradní výživné, má se svým druhým rodičem osobní styky četnější než jednotky dní v měsíci, ve třech čtvrtinách případů však v kontaktu nejsou vůbec. Navíc neplacení výživného trvá ve dvou třetinách případů minimálně tři roky (u 38 % dokonce déle než šest let), a po většinu doby, kdy toto mělo být placeno, ho provázela nízká platební morálka povinných rodičů. Ta se projevuje buď nepravidelnými nebo zcela chybějícími platbami, což rovněž svědčí o malém zájmu rodiče o život vlastního dítěte, s jehož rodičem již netvoří pár.

Obecně lze říci, že pro rodiny příjemců dávek náhradní výživné panují jak mezi expartnery, tak i mezi dětmi a povinnými rodiči, velmi narušené a vlašné vztahy. Jistou naději na příznivější situaci představují páry, u kterých v minulosti došlo k nějaké formě dohody, zvláště pak ohledně stanovení výše výživného. U těchto osob je směrem k bývalému partnerovi, nyní dlužníkovi na výživném, patrná vyšší přístupnost k dohodám a četnější zvažování negativních dopadů vzájemných sporů na dítě a na širší rodinu. V některých ohledech jsou k bývalému partnerovi o něco vstřícnější ti, kteří s ním byli sezdáni (např. nižší tendence k podání trestního oznámení a odnětí svobody).

Žadatelé a následně příjemci dávky náhradní výživné se tedy rekrutují převážně ze svazků, kde se i přes existenci dohody brzy objeví buď velmi nízká nebo nulová disciplína v placení stanoveného výživného provázená slábnutím kontaktů a následnou ztrátou zájmu rodiče o dítě. Takový rodič je k platbám jen minimálně motivován i přesto, že jsou vůči němu uplatňovány z popudu druhého rodiče sankce s cílem donutit ho k plnění jeho zákonné povinnosti vůči dítěti. Na straně rodiče, který o dítě pečuje, se v důsledku toho objevuje velmi negativní přístup k povinnému rodiči (čtvrtina rodičů se v otevřených otázkách vyslovila pro přísnější tresty a 17 % pro automatické tresty odnětí svobody pro neplátců výživného). Rovněž víra v možné zlepšení situace, tj. ve změnu přístupu povinného rodiče k placení výživného a v úspěšnost exekuce či soudního výkonu rozhodnutí, je u respondentů výzkumu minimální.

Velmi špatná finanční a materiální situace některých rodin žadatelů o dávku náhradní výživné

Rodiče žádající o dávku náhradní výživné musí z důvodu absence výživného dorovnávat tento výpadek v příjmu pro potřeby dítěte vlastními silami. Toto je náročné především pro osoby bez vzdělání nebo se vzděláním bez maturity, které mají celkově nižší pracovní příjmy a pětina z nich dokonce žádné pracovní příjmy nemá. Absence příjmu nebo příjmu v dostatečné výši se řada z respondentů snaží vyrovnat přivýdělkou formou brigád nebo dohod o provedení práce. Jako nezbytné vidí tyto doplňkové příjmy čtyři z pěti účastníků výzkumu. Pouze 16 % však tyto příjmy má, zbylé dvě třetiny je sice vidí jako nezbytné, ale pouze v rovině úvah, kdy jim finance z tohoto zdroje přivýdělkou neplynou. Pouze každý desátý svou finanční situaci zvládá a přivýdělek buď vůbec nemá ani nehledá nebo má, ale obešel by se bez něj.

Finance z doplňkových pracovních činností jsou častěji hodnoceny jako nutné v rodinách sólo rodičů bez dalších spolubydlících osob (např. prarodičů dítěte), které by také mohly do rodinného rozpočtu přispívat a podílet se na nutných nákladech, tj. v rodinách, kdy všechny příjmy obstarává pouze jeden živitel. Tyto domácnosti jsou také v důsledku své špatné finanční situace nejčastějšími příjemci dávek hmotné nouze. Další ohrožení pro domácnosti sólo rodičů bez dalších spolubydlících osob kromě dětí představuje bydlení. Jsou totiž skupinou, která nejčastěji bydlí v nájmu (tři pětiny z nich) a má mezi všemi typy rodin nejvyšší náklady na bydlení, které leží v plné výši na jejich bedrech.

Sólo rodiče, nezaměstnaní a osoby s nižšími stupni vzdělání pocítují také největší obtíže při hrazení výdajů domácnosti, a to i výdajů na základní potřeby (potraviny, dětské oblečení a obuv, bydlení a výdaje spojené s docházkou dětí do školy či předškolního zařízení). Nadstavbové výdaje na volný čas a zábavu svou i svých dětí si musí v minimálně třetině případů tyto rodiny odříkat. Takřka nulová je u nich také schopnost šetřit, což svědčí o absencující finanční rezervě pro případ nenadálých výdajů.

Lze tedy konstatovat, že zvláště některé předem identifikovatelné typy domácností příjemců dávky náhradní výživné mají značné obtíže s pokrytím výdajů na své základní živobytí, jsou ve velké míře závislé na dávkách státní sociální podpory a akutně čelí riziku chudoby.

Strategie při uplatňování nároku na náhradní výživné

Základní podmínkou pro nárok na dávku náhradní výživné je soudní rozhodnutí o tom, který rodič (jeden z nich, případně oba, pokud jde o střídavou či společnou péči) a v jaké výši má platit výživné na nezaopatřené dítě či děti. Dalším nezbytným předpokladem pro získání předmětné dávky oprávněnou osobou je podání návrhu na exekuci či výkon soudního rozhodnutí s cílem vymoci od povinné osoby stanovené výživné. Mezi žadateli, kteří se zúčastnili výzkumu, **byli více zastoupení ti, kteří zvolili exekuci (83 %)**. Pouze zhruba každý třetí se k tomuto kroku uchýlil právě až v souvislosti s podáním žádosti o novou dávku, ostatní využívali tento nástroj pro získání výživného již někdy dříve. Ani tento postup však zdaleka není zárukou úspěchu. Pouze každý desátý žadatel účastníci se našeho výzkumu uvedl, že se díky exekuci domohl alespoň částečně dlužného výživného. Podle informací, které respondenti měli a sdíleli, probíhá exekuce nejčastěji srážkami za mzdy či jiných příjmů, druhým nejběžnějším postupem je pozastavení řidičského oprávnění. Z dalších výpovědí respondentů je možné se domnívat, že administrativa spojená s podáním návrhu na exekuci je mnohdy náročná, neboť řada z nich (dvě pětiny) se v této věci obrátila o pomoc k odborníkům, zejména z řad neziskových organizací.

Soudní výkon rozhodnutí doložilo jako součást žádosti o náhradní výživné 17 % respondentů. Podobně jako v případě exekuce nebyly pro většinu z nich (čtyři pětiny) impulsem k tomuto kroku až podmínky nároku na předmětnou dávku, ale tento způsob, jak se domoci plnění vyživovací pomoci druhého rodiče, zvolili již dříve. Z výzkumu však vyplývá, že téměř polovina respondentů ve snaze domoci se svých práv, potažmo práv svých nezaopatřených dětí, vyzkoušela oba přístupy, tj. exekuci i soudní výkon rozhodnutí. Podobně jako mezi těmi, kteří k žádosti o náhradní výživné připojili návrh na exekuci, uvedla pouze necelá desetina, že se jim díky soudnímu výkonu rozhodnutí daří získat alespoň část dlužného výživného. V případě soudního výkonu rozhodnutí je administrace celého procesu v porovnání s exekucí jednodušší, oprávněná osoba se obrátí na soud, který o výživném rozhodl, ať na základě dohody nebo autoritativně. To se zřejmě projevovalo i v nižším podílu žadatelů, kteří se v této věci obešli bez pomoci odborníků (téměř tři čtvrtiny).

Vysoké zastoupení případů, kdy rodiče-žadatelé mají již zkušenosti s oběma způsoby vymáhání dlužného výživného, tj. exekucí i soudním výkonem rozhodnutí, svědčí o tom, že nezůstávají pasivní a snaží se výživné vymoci všemi možnými způsoby již delší dobu. Fakt, že negativní dopady vymáhání výživného na vztah svého dítěte s druhým rodičem zvažovali pouze dva z pěti respondentů v případě exekuce a každý druhý u soudního výkonu rozhodnutí, jen potvrzuje dříve uvedenou skutečnost, že vztahy povinných rodičů a dětí v rodinách žadatelů o dávku náhradní výživné jsou opravdu velmi narušené. Obavy z možného poškození těchto vztahů slábnou s dobou, po které výživné není placeno. Jak u exekuce, tak i u soudního výkonu rozhodnutí je velmi vysoký podíl osob, které nemají povědomí o tom, jakým konkrétním způsobem je daný nástroj vymáhání dlužného výživného použit (55 %, resp. 72 % respondentů).

Podle trestního zákoníku může být zanedbání povinné výživy po dobu delší než čtyři měsíce posuzováno jako trestný čin. **Trestní oznámení pro neplacení výživného** podalo na druhého rodiče sedm z deseti respondentů. Spolu s délkou období, po které povinná osoba neplní své závazky, se zvyšuje podíl respondentů, kteří vyzkoušeli více možností, jak druhého rodiče k placení výživného alespoň částečně přimět. K podání trestního oznámení se téměř tři čtvrtiny respondentů, kteří tak někdy učinili, uchýlili jako k první volbě, jak situaci neplacení výživného řešit. Nejčastějším motivem pro podání trestního oznámení byla snaha druhého rodiče zastrašit a donutit ho tak výživné hradit. Každý pátý respondent, který podal na svého bývalého partnera v souvislosti s neplacením výživného trestní oznámení, vkládal do tohoto postupu naději s tím, že jej soud donutí plnit jeho vyživovací povinnosti. Trestní řízení bylo nejčastěji ukončeno podmíněným odsouzením neplatiče výživného (45 %), trest odnětí svobody byl uložen v 15 % případů. Podobný podíl trestních stíhání však byl zastaven (15 %) nebo v době výzkumu nebyl znám jeho výsledek (17 %). Z výpovědí respondentů lze usuzovat, že úspěšnost domoci se výživného na dítě je v případě trestního oznámení o něco vyšší než v případě exekuce či soudního výkonu rozhodnutí. V každém sedmém případě začal dlužník výživné platit, stejný podíl začal splácet svůj předchozí dluh. K ideálnímu výsledku, tzn. ke splácení či splacení dluhu na výživném i k řádnému placení „běžného“ výživného však vedlo trestní stíhání u pouhých 7 % povinných osob. I zde však data ukazují, že u osob, které svou vyživovací povinnost vůči dítěti neplní delší dobu, případně ji ani nikdy neplnily, je účinek trestního oznámení na zlepšení platební morálky ještě slabší.

Informovanost a hodnocení dávky náhradní výživné

Náhradní výživné náleží oprávněné osobě ve výši rozdílu mezi soudem stanoveným výživným a přijatým výživným od povinné osoby, nejvýše však 3 000 Kč měsíčně. Porovnáním těchto dvou částek se ukázalo, že polovina dětí pobírá náhradní výživné ve stejné výši, v jaké jim bylo výživné stanovené soudem. Druhá (téměř) polovina pak dostává náhradní výživné v průměru ve třipětinové výši, než by jim náleželo podle soudního rozhodnutí. V maximální částce 3 000 Kč pobíralo náhradní výživné podle provedeného šetření každé čtvrté dítě, což je vyšší podíl ve srovnání se statistikami MPSV, podle kterých dostává náhradní výživné v této výši necelá pětina dětí. Možné vysvětlení tohoto rozdílu je ve vyšší motivaci příjemců maximální výše dávky podělit se o své zkušenosti.

V nastavení parametrů je dávka náhradní výživné účastníky výzkumu hodnocena velmi dobře. Nejvyšší spokojenost panuje s rychlostí vyplácení dávky, kdy spokojených je devět osob z deseti. Příznivě hodnocena je také srozumitelnost žádosti (se spokojeností na úrovni čtyř pětin) a podmínky nároku na dávku (sedm z deseti respondentů vyjádřilo spokojenost). Zvýšená míra nespokojenosti se objevila u hodnocení výše dávky. Nutno ale zdůraznit, že i v tomto parametru převažují spokojení nad respondenty hodnotícími neutrálně a nespokojenými. Situace se zcela obrací v případě

hodnocení maximální doby vyplácení dávky, kdy poměr nespokojených ku spokojeným činí 56 % ku 25 %, ostatní jsou vůči tomuto parametru neutrální. Obava z toho, co nastane po uplynutí 24 měsíců, tedy doby, po kterou může být dávka maximálně vyplácena, jsou patrné i z odpovědí na otevřenou otázku mapující, co by bylo možné učinit pro lepší zvládnutí žádosti o dávku. Tato nejistota, možná až strach z budoucnosti, dokresluje situaci příjemců dávky, pro kterou je typický „boj“ s omezeným rodinným rozpočtem a existenční obavy.

Celkově lze však konstatovat, že nová dávka státní sociální podpory, tj. náhradní výživné, pro rodinné rozpočty představuje vítanou pomoc a je z pohledu domácností, pro které je určena, přijímána kladně. Svědčí o tom skutečnost, že v případě možnosti dávku vlastními slovy ohodnotit, vyjádřila takřka pětina respondentů pochvalu nastavení dávky bez potřeby dalších změn. Mírnou rezervu lze vysledovat v informovanosti cílové skupiny, obecně se zde otevírá prostor pro ještě větší osvětu v oblasti státní podpory rodin s dětmi. Poměrně kriticky je rovněž nazíráno na podmínění nároku na dávku probíhající exekucí nebo soudním výkonem rozhodnutí.

V souvislosti s výše uvedenými závěry lze formulovat několik **doporučení**, která však souvisí nejenom s agendou MPSV, tedy vztahující se k nastavení náhradního výživného, ale i obecně s problematikou vyživovacích povinností, jejich plnění, možností řešení při neplnění či zlepšení vymáhání dlužného výživného, což je gescí Ministerstva spravedlnosti. Jedná se o následující doporučení legislativního i nelegislativního charakteru:

- Zlepšit informovanost potencionálních žadatelů o náhradní výživné o podmínkách samotné žádosti, o nutnosti (opětovného) dokládání potřebných dokumentů či o možnostech vymáhání dlužného výživného. Snahou by současně mělo být jak vyvrácení mylných představ ohledně nároku na dávku, tak podpora těm rodičům, kteří nevědí, jak danou situaci řešit, na koho se mají obrátit apod.
- Zlepšit stávající způsoby vymáhání dlužného výživného a v té spojitosti zvážit provázanost splácení dluhu na výživném a platby běžného výživné a jejich vlivu na nárok na dávku.
- Podpořit (neziskové) organizace, které v oblasti vymáhání výživného, exekucí či nároku na náhradní výživné poskytují rodičům poradenství a podporu.
- Zvážit nutnost zachování časového omezení doby čerpání náhradního výživného na 24 měsíců a v té souvislosti diskutovat možnosti (dalšího) řešení neplacení řádného výživného a následné podpory oprávněných dětí, potažmo rodičů.
- V rámci případné revize parametrů náhradního výživného uvažovat o valorizaci jeho maximální výše, a to nejen ve vztahu ke zvyšující se průměrné výši soudem stanoveného výživného, ale například i z hlediska věku dítěte, jako je tomu například u přídatku na dítě.
- Podporovat a posilovat rodičovské kompetence a rodičovskou zodpovědnost za péči a výchovu dětí.

Literatura a zdroje

ČSÚ, 2013. *Sčítání lidu, domů a bytů – Pramenné dílo – 2011*. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/24000-13-n_2013-030102

HÖHNE, Sylva & Jana PALONCYOVÁ, 2019. *Péče o děti po rozvodu či rozchodu. Výsledky předvýzkumu v rámci projektu Dopady míry rodičovského konfliktu na dítě a role, jakou v nich hraje konkrétní forma porozvodového uspořádání péče*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z:

http://praha.vupsv.cz/fulltext/vv_002.pdf

MPSV, 2022. *Informace o vyplacených dávkách*. Dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/web/cz/informace-o-vyplacenyh-davkach>

PALONCYOVÁ, Jana, Jana BARVÍKOVÁ, Sylva HÖHNE & Věra KUCHAROVÁ, 2019. *Neúplné rodiny*.

Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_469.pdf

Přílohy

Příloha č. 1: Průvodní dopis posílaný e-mailem 19. dubna 2022 žadatelům o náhradní výživné

Vážená paní/Vážený pane,

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí realizuje ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Úřadem práce ČR **projekt zaměřený na náhradní výživné** (více o projektu zde <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=395>).

Cílem tohoto šetření je získat podrobnější informace o životních podmínkách a potřebách rodin pobírajících náhradní výživné.

Výzkum je zaměřen zejména na okolnosti a důvody neplacení výživného povinným rodičem a způsoby vymáhání dlužného výživného. Cenné jsou i Vaše zkušenosti, názory či připomínky k nastavení podmínek pro přiznání dávky náhradní výživné.

Účastí na tomto výzkumu a sdílením vlastních zkušeností tak máte možnost přispět k většímu porozumění životu rodičů samoživitelů a dát podněty ke zlepšení pomoci ve formě náhradního výživného. Získané poznatky umožní zhodnotit dopady zavedení náhradního výživného, jeho přínos pro příjemce a poukázat na případná pozitiva či slabá místa spojená s jeho vyplácením.

Dotazníkového šetření se spolu s Vámi v současné době účastní všichni žadatelé o náhradní výživné. Ubezpečujeme Vás, že všechny odpovědi považujeme za důvěrné, budou zpracovány anonymně a souhrnně za všechny oslovené rodiny a nebudou v žádném případě spojovány s Vaší osobou ani rodinou.

Přímý odkaz, kde můžete dotazník vyplnit:

https://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=nahradni_vyzivne

Prosíme o vyplnění dotazníku do 30. dubna 2022.

Předem Vám děkujeme za spolupráci a za čas, který budete věnovat vyplnění dotazníku. Obojího si velmi vážíme.

V případě technických potíží při vyplnění dotazníku se prosím obraťte na pana Petra Hráského z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí:

Email: petr.hrasky@vupsv.cz

Telefon: +420 211 152 712

Na tento e-mail prosím neodpovídejte. Využijte kontaktních údajů v případě technických potíží při vyplnění dotazníku. Tento e-mail byl jednorázově zaslán klientům Úřadu práce ČR.

Příloha č. 2: Informační leták k distribuci na úřadech práce

Vážená paní/Vážený pane,

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí realizuje ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí a Úřadem práce ČR **projekt zaměřený na náhradní výživné** (více informací o projektu naleznete zde <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=395>).

Cílem tohoto šetření je získat podrobnější informace o životních podmínkách a potřebách rodin pobírajících náhradní výživné.

Výzkum je zaměřen zejména na okolnosti a důvody neplacení výživného povinným rodičem a způsoby vymáhání dlužného výživného. Cenné jsou i Vaše zkušenosti, názory či připomínky k nastavení podmínek pro přiznání dávky náhradní výživné.

Účastí na tomto výzkumu a sdílením vlastních zkušeností tak máte možnost přispět k většímu porozumění životu rodičů samoživitelů a dát podněty ke zlepšení pomoci ve formě náhradního výživného. Získané poznatky umožní zhodnotit dopady zavedení náhradního výživného, jeho přínos pro příjemce a poukázat na případná pozitiva či slabá místa spojená s jeho vyplácením.

Dotazníkového šetření se spolu s Vámi v současné době účastní všichni žadatelé o náhradní výživné. Ubezpečujeme Vás, že všechny odpovědi považujeme za důvěrné, budou zpracovány anonymně a souhrnně za všechny oslovené rodiny a nebudou v žádném případě spojovány s Vaší osobou ani rodinou.

Pro vyplnění dotazníku zadejte do prohlížeče tuto adresu:

https://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=nahradni_vyzivne

Prosíme o vyplnění dotazníku nejpozději do 8. května 2022.

Předem Vám děkujeme za spolupráci a za čas, který budete věnovat vyplnění dotazníku. Obojího si velmi vážíme.

V případě technických potíží při vyplnění dotazníku se prosím obraťte na pana Petra Hráského z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí:

Email: petr.hrasky@vupsv.cz

Telefon: +420 211 152 712

Příloha č. 3: Děkovný/upomínací dopis posílaný e-mailem 29. dubna 2022 žadatelům o náhradní výživné

Vážená paní/Vážený pane,

velice Vám děkujeme za účast ve **výzkumu zaměřeném na náhradní výživné**. Získané poznatky umožní zhodnotit dopady zavedení náhradního výživného, jeho přínos pro příjemce a poukázat na případná pozitiva či slabá místa spojená s jeho vyplácením.

Pokud jste dotazník ještě nevyplnili, budeme velice rádi, když tak učiníte.

Přímý odkaz, kde můžete dotazník vyplnit:

https://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=nahradni_vyzivne

Prosíme o vyplnění dotazníku do 8. května 2022.

Děkujeme Vám za spolupráci, které si velice vážíme.

V případě technických potíží při vyplnění dotazníku se prosím obraťte na pana Petra Hráského z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí:

Email: petr.hrasky@vupsv.cz

Telefon: +420 211 152 712

Na tento e-mail prosím neodpovídejte. Využijte kontaktních údajů v případě technických potíží při vyplnění dotazníku. Tento e-mail byl jednorázově zaslán klientům Úřadu práce ČR.

Příloha č. 4: Dotazník

Výzkum zaměřený na náhradní výživné

Tento výzkum se zaměřuje na širší životní podmínky žadatelů o dávku „náhradní výživné“.

Účastí na tomto výzkumu máte možnost přispět ke zlepšení této formy pomoci rodinám s dětmi. Všechny odpovědi jsou důvěrné a budou zpracovány anonymně.

1. Jste rodičem dítěte, pro které jste žádal/a o dávku „náhradní výživné“, nebo jeho jiný zákonný zástupce? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Rodič
2. Jiný zákonný zástupce – **ukončit rozhovor**

2. Bylo Vaší žádosti o dávku „náhradní výživné“ (alespoň jednou) vyhověno? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, žádosti bylo vyhověno
2. Žádost byla podána, ale zatím neznám výsledek

3. Jste ...

1. Muž
2. Žena

4. Uveďte prosím rok Vašeho narození. Vybírali ze seznamu: 1952 až 2004.

5. Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání? Pokyn: Jedna odpověď.

Nedokončené základní nebo základní	1
Vyučen/a bez maturity nebo střední bez maturity	2
Vyučen/a s maturitou	3
Střední odborné nebo všeobecné s maturitou	4
Vyšší odborné, pomaturitní studium	5
Vysokoškolské – bakalářský program, magisterský program, inženýrské či jiné souvislé 4–6leté studium, doktorandský program	6

6. Jaké je Vaše sociálně-ekonomické postavení? Pokyn: Jedna odpověď.

Zaměstnanec/zaměstnankyně	1
Osoba samostatně výdělečně činná (živnostník, svobodné povolání, podnikatel) se zaměstnanci	2
Osoba samostatně výdělečně činná (živnostník, svobodné povolání, podnikatel) bez zaměstnanců	3
Nezaměstnaný/á	4
Na mateřské dovolené (období 28 týdnů kolem narození dítěte)	5
Na rodičovské dovolené (do 3 let věku dítěte) bez výdělečné činnosti	6
Na rodičovské dovolené (do 3 let věku dítěte), současně pracuje	7
V domácnosti	8
Důchodce (starobní, invalidní)	9
Student/ka	10
Jiné, uveďte:.....	11

7. Které osoby s Vámi v současné době bydlí a společně hospodaří ve Vaší domácnosti (alespoň polovinu dnů v měsíci)? Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

(Nezaopatřené dítě = dítě do skončení povinné školní docházky a poté dítě studující nebo soustavně se připravující na budoucí povolání, nejdéle však do 26. roku věku. Zaopatřené dítě = dítě po skončení povinné školní docházky, které se už soustavně nepřipravuje na budoucí povolání.)

	Ano	Ne
a. Nezaopatřené děti – Vaše vlastní (z Vašich předchozích vztahů či ze současného vztahu)	1	2
b. Zaopatřené děti – Vaše vlastní (z Vašich předchozích vztahů či ze současného vztahu)	1	2
c. Váš/Vaše současný/á partner/ka, manžel/ka (tj. ten/ta, se kterým/kterou máte nyní vztah)	1	2
d. Nezaopatřené děti – děti Vašeho současného partnera/partnerky z jeho předchozích vztahů	1	2
e. Zaopatřené děti – děti Vašeho současného partnera /partnerky z jeho předchozích vztahů	1	2
f. Vaši rodiče nebo rodiče partnera/ky	1	2
g. Váš/Vaše bývalý/á partner/ka, manžel/ka	1	2
h. Jiné příbuzné osoby	1	2
i. Jiné osoby	1	2

Filtr: Na otázku 8 odpovídají ti, kteří v otázce 7c. uvedli variantu 1 (bydlí v současnosti s partnerem/kou, manželem/kou)

8. Uvedl/a jste, že s Vámi bydlí a hospodaří Váš/Vaše současný/á partner/ka, manžel/ka. Máte spolu nezaopatřené dítě/děti? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne
3. Odmítl/a odpovědět

Filtr: Na otázku 9 odpovídají ti, kteří v otázce 8 uvedli variantu 1 (mají spolu děti)

9. Kolik máte s Vaším současným partnerem/partnerkou společných nezaopatřených dětí? Vybírali ze seznamu: 1 až 5. Počet....

Všichni

VAŠE NEZAOPATŘENÉ DĚTI, které máte s bývalým partnerem/partnerkou

Dále se budeme věnovat POUZE Vaším nezaopatřeným dětem, které máte s Vaším bývalým partnerem/partnerkou (příp. bývalými partnery/partnerkami), tj. S JEJICHŽ OTCEM/MATKOU JIŽ NETVORÍTE PÁR.

10. Kolik máte s Vaším bývalým partnerem/partnerkou (příp. bývalými partnery/ partnerkami) celkem nezaopatřených dětí? Vybírali ze seznamu: 1 až 8. Napište prosím počet:

(Nezaopatřené dítě = dítě do skončení povinné školní docházky a poté dítě studující nebo soustavně se připravující na budoucí povolání, nejdéle však do 26. roku věku.)

Zaopatřené dítě = dítě po skončení povinné školní docházky, které se už soustavně nepřipravuje na budoucí povolání.

10a. U kolika z těchto dětí jste Vy osobně podal/a žádost o dávku „náhradní výživné“ (v době podání žádosti bylo dítě nezletilé, tj. mladší 18 let)? *Vybírali ze seznamu: 1 až 8. Uveďte prosím počet:*

10b. U kolika z těchto dětí bylo žádosti o dávku „náhradní výživné“ vyhověno, případně u nich tato žádost nebyla zatím vyřízena? *Vybírali ze seznamu: 1 až 8. Uveďte prosím počet:*

Nyní se budeme věnovat postupně těmto Vaším dětem, na které jste žádal/a o dávku „náhradní výživné“ a této žádosti bylo vyhověno nebo případně u nich tato žádost nebyla zatím vyřízena. Pokud jste v otázce 10b uvedl více než 3 děti, budeme se nadále věnovat pouze 3 nejstarším. Začneme tím nejstarším z nich.

Otázky 11 až 58 „třikrát“ podle počtu dětí (11_1, 11_2, 11_3 až 58_1, 58_2, 58_3)

11. Uveďte prosím rok narození tohoto dítěte. *Vybírali ze seznamu: 2003 až 2021.*

12. Jak dopadla žádost o dávku „náhradní výživné“ pro toto dítě? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Žádosti bylo vyhověno
2. Žádost nebyla zatím vyřízena

13. Kde toto Vaše dítě v současné době bydlí po většinu dnů v měsíci? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Bydlí se mnou
2. Bydlí přibližně napůl u mě a napůl u svého otce/matky
3. Bydlí se mnou a se svým otcem/matkou v jedné stále společné domácnosti
4. Jinde (např. bydlení u příbuzných, náhradní rodinná péče, internát)

Filtr: Na otázku 14 odpovídají ti, kteří v otázce 13 uvedli variantu 1 nebo 4 (bydlí s respondentem nebo jinde)

14. Jak často se s tímto dítětem v současné době vídá jeho otec/matka? Je to většinou... *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. ...1 až 4 dny v měsíci
2. ...5 až 9 dnů v měsíci
3. ...10 až 14 dnů v měsíci
4. ...15 až 19 dnů v měsíci
5. ...20 a více dnů v měsíci
6. ...Nepravidelně, každý měsíc jinak
7. ...Nevídá se s ním vůbec
8. Nevím

Všichni

15. Kdo má podle (posledního) soudního rozhodnutí platit na toto dítě výživné? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Jeho otec/matka
2. Já i jeho otec/matka
3. Jiná osoba, kdo...

16. Jak byla soudem stanovena současná výše výživného na toto dítě? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Na základě naší dohody
2. Bez naší dohody

17. Jaká je podle (posledního) soudního rozhodnutí měsíční výše výživného na toto dítě? Uveďte částku v Kč. Pokud daná osoba nemá výživné platit, uveďte „0“. Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

- a. Částka, kterou mám platit JÁ:
- b. Částka, kterou má platit jeho OTEC/MATKA:
- c. Částka, kterou má platit NĚKDO JINÝ:

18. Dostával/a jste v posledních 12 měsících na toto dítě nějaké výživné od jeho otce/matky/někoho jiného? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, pravidelně každý měsíc, ale v nižší částce, než je stanovena
2. Ano, ale nepravidelně
3. Ne, nedostával/a vůbec

Filtr: na otázku 19 odpovídají ti, kteří v otázce 18 uvedli variantu 1 nebo 2 (aspoň něco dostával)

19. Jaká byla průměrná měsíční výše výživného (v Kč), které otec/matka/někdo jiný na toto dítě ve skutečnosti platil? Uvažujte prosím období posledních 12 měsíců. Pokud nevíte, uveďte „99“.

Všichni

20. Proč otec/matka/někdo jiný výživné na toto dítě řádně neplatí, tj. platí ho nepravidelně, v nižší částce, nebo ho neplatí vůbec? Vyberte jeden hlavní důvod. Pokyn: Jedna odpověď.

1. Nemá pravidelný příjem
2. Nemá příjem v dostatečné výši nebo nemá žádný příjem
3. Odmítá ho platit
4. Jiný důvod neplacení výživného, jaký?
5. Nevím

21. Nyní se budeme věnovat dávce „náhradní výživné“. V jaké výši (v Kč) jste naposledy dostal/a dávku „náhradní výživné“ na toto dítě? Pokud žádost ještě nebyla vyřízena, uveďte „9999“.

22. Byla někdy výplata dávky „náhradní výživné“ na toto dítě přerušena, případně zastavena? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne
3. Netýká se, žádost ještě nebyla vyřízena

Filtr: Na otázku 23 odpovídají ti, kteří v otázce 22 uvedli variantu 1 (bylo přerušeno nebo zastaveno)

23. Jaký byl hlavní důvod, proč dávka „náhradní výživné“ na toto dítě nebyla vyplacena? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Otec/matka/někdo jiný začal/a výživné platit
2. Výživné bylo (alespoň částečně) uhrazeno na základě exekuce

3. Výživné bylo (alespoň částečně) uhrazeno na základě soudního výkonu rozhodnutí
4. Exekuce byla zastavena
5. Soudní výkon rozhodnutí byl ukončen
6. Nebyly doloženy všechny potřebné dokumenty k žádosti
7. Jiný důvod, jaký...

Všichni

POVINNÁ OSOBA

NÁSLEDUJÍCÍ OTÁZKY SE TÝKAJÍ OCE/MATKY DÍTĚTE, PŘÍPADNĚ JINÉ POVINNÉ OSOBY (PRARODIČE), KTERÝ/Á VÝŽIVNÉ NA DÍTĚ ŘÁDNĚ NEPLATÍ, A ŽÁDAL/A JSTE PROTO O DÁVKU „NÁHRADNÍ VÝŽIVNÉ“.

24. Můžete prosím uvést, kdo je pro toto dítě touto „povinnou osobou“? Pokyn: Jedna odpověď:

1. Jeho otec/matka
2. Jiná osoba, jaká? – **přejít na další dítě nebo na otázku 59 (viz filtry – skript)**

Filtr: Na otázku 25 odpovídají ti, kteří v otázce 10b uvedli, že mají 2 nebo více dětí s bývalým partnerem/kou, na které žádali o dávku „náhradní výživné“. (viz filtry – skript)

25. Je jeho otec/matka ten/ta, o kterém jste již uváděl/a údaje u předchozího dítěte/dětí?

1. Ano – **přeskočí povinnou osobu (a jde na další dítě; pokud další dítě nemá, tak na ot. 59)**
2. Ne – **pokračuje dále otázkou 26**

26. Uveďte prosím rok narození otce/matky dítěte. Pokud nevíte, uveďte „99“. Vybírali ze seznamu: 1952 až 2004, nevím.

27. Jaké je nejvyšší dokončené vzdělání otce/matky dítěte? Pokyn: Jedna odpověď.

Nedokončené základní nebo základní	1
Vyučen/a bez maturity nebo střední bez maturity	2
Vyučen/a s maturitou	3
Střední odborné nebo všeobecné s maturitou	4
Vyšší odborné, pomaturitní studium	5
Vysokoškolské – bakalářský program, magisterský program, inženýrské či jiné souvislé 4–6leté studium, doktorandský program	6
Nevím	7

28. Jaké je sociálně-ekonomické postavení otce/matky dítěte? Pokyn: Jedna odpověď.

Zaměstnanec/zaměstnankyně	1
Osoba samostatně výdělečně činná (živnostník, svobodné povolání, podnikatel) se zaměstnanci	2
Osoba samostatně výdělečně činná (živnostník, svobodné povolání, podnikatel) bez zaměstnanců	3
Nezaměstnaný/á	4
Na mateřské dovolené (období 28 týdnů kolem narození dítěte)	5
Na rodičovské dovolené (do 3 let věku dítěte) bez výdělečné činnosti	6

Na rodičovské dovolené (do 3 let věku dítěte), současně pracuje	7
V domácnosti	8
Důchodce (starobní, invalidní)	9
Student/ka	10
Jiné, uveďte:.....	11
Nevím	12

29. Víte, nebo dokážete odhadnout, čistý měsíční pracovní příjem otce/matky dítěte? Pokyn: *Jedna odpověď*

1. do 9 999 Kč
2. 10 000 – 19 999 Kč
3. 20 000 – 29 999 Kč
4. 30 000 – 39 999 Kč
5. 40 000 – 49 999 Kč
6. 50 000 – 59 999 Kč
7. 60 000 – 69 999 Kč
8. 70 000 – 79 999 Kč
9. 80 000 a více Kč
10. Neznám výši příjmu
11. Nemá pracovní příjem

30. Má otec/matka dítěte kromě Vašeho/Vašich společných dětí ještě další nezaopatřené vlastní dítě/děti? Pokyn: *Jedna odpověď.*

1. Ano
2. Ne
3. Nevím

Filtr: Na otázku 31 odpovídají ti, kteří v otázce 30 uvedli variantu 1 (má další děti)

31. Kolik má takových dětí? Pokud nevíte, uveďte „99“. Vybírali ze seznamu: 1 až 8, nevím. Počet...

Všichni

32. Žije otec/matka dítěte ve společné domácnosti s novým partnerem/ partnerkou? Pokyn: *Jedna odpověď.*

1. Ano
2. Ne
3. Nevím

Filtr: Na otázku 33 odpovídají ti, kteří v otázce 32 uvedli variantu 1 (žije s partnerem/kou v domácnosti)

33. Má partner/ka otce/matky dítěte nějaké nezaopatřené děti z předchozích vztahů? Pokyn: *Jedna odpověď.*

1. Ano
2. Ne
3. Nevím

Všichni

34. Jak skončilo Vaše partnerství s otcem/matkou dítěte? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Nebyli jsme manželé – rozchodem
2. Byli jsme manželé – rozvodem manželství
3. Jsme stále manželé – rozchodem, zatím bez rozvodu manželství
4. Nikdy jsme spolu nežili

35. Kolikrát jste se s otcem/matkou dítěte soudili ohledně nastavení výživného na toto dítě?

Pokyn: Jedna odpověď.

1. Jednou
2. Dvakrát/soudíme se podruhé
3. Víckrát

Filtr: Na otázku 36 odpovídají ti, kteří v otázce 35 uvedli variantu 2 nebo 3 (soudili se více než jednou)

36. Co bylo (většinou) cílem nového soudního řízení o výživném na toto dítě? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Zvýšení výživného
2. Snížení výživného
3. Ukončení placení výživného
4. Zahájení placení výživného
5. Nelze říci, bylo to různé

Všichni

37. Když se zamyslíte nad celým obdobím, kdy měl/a otec/matka dítěte podle rozhodnutí soudu platit výživné, řekl/a byste, že výživné po většinu času ... Pokyn: Jedna odpověď.

1. ...platil/a pravidelně, více méně ve stanovené výši
2. ...platil/a pravidelně, ale v nižší než stanovené částce
3. ...platil/a nepravidelně
4. ...neplatil/a vůbec

38. Jak dlouho trvá období, kdy otec/matka dítěte neplatí řádně výživné? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Méně než 1 rok
2. 1 až 2 roky
3. 3 až 5 let
4. 6 a více let

39. Jak řešíte/jste řešil/a vymáhání dlužného výživného v souvislosti s podáním žádosti o dávku „náhradní výživné“? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Exekucí
2. Soudním výkonem rozhodnutí

Filtr: Na otázku 40 (až 45) odpovídají ti, kteří v otázce 39 uvedli variantu 1 (exekucí)

40. Podal/a jste návrh na exekuci až v souvislosti s podáním žádosti o dávku „náhradní výživné“, nebo již někdy dříve? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Až v souvislosti s podáním žádosti o dávku „náhradní výživné“
2. Návrh na exekuci jsem podal/a již dříve

41. Jakým způsobem probíhá exekuce v současné době? Pokyn: Vyberte všechny odpovídající způsoby.

Pozastavením řídičského oprávnění	Srážkami ze mzdy	Zabavením/prodejem majetku	Jinak, jak ...	Nevím
x	x	x	x	x

42. Daří se prostřednictvím exekuce vymáhat dlužné výživné? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne, pro nemajetnost otce/matky
3. Ne, otec/matka nebyl/a dohledán/a (není znám jeho/její pobyt, zaměstnání apod.)
4. Ne, z jiného důvodu, jakého?
5. Nevím

43. Zvažoval/a jste případné negativní dopady vymáhání výživného od otce/matky dítěte prostřednictvím exekuce na vztah Vašeho dítěte s jeho otcem/matkou? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Rozhodně zvažoval/a
2. Spíše zvažoval/a
3. Spíše nezvažoval/a
4. Rozhodně nezvažoval/a

44. Využil/a jste při podání návrhu na vymáhání výživného od otce/matky dítěte prostřednictvím exekuce služeb nebo pomoci neziskových organizací? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Využil/a, bez nich bych to nezvládl/a
2. Využil/a, ale zvládl/a bych to i bez nich
3. Nevyužil/a, o této možnosti jsem nevěděl/a
4. Nevyužil/a, i když jsem o této možnosti věděl/a

45. Řešil/a jste někdy vymáhání dlužného výživného prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne

Filtr: Na otázku 46 (až 51) odpovídají ti, kteří v otázce 39 uvedli variantu 2 (soudním výkonem rozhodnutí)

46. Podal/a jste návrh na soudní výkon rozhodnutí až v souvislosti s podáním žádosti o dávku „náhradní výživné“, nebo již někdy dříve? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Až v souvislosti s podáním žádosti o dávku „náhradní výživné“
2. Návrh na soudní výkon rozhodnutí jsem podal/a již dříve

47. Jakým způsobem probíhá soudní výkon rozhodnutí v současné době? Pokyn: Vyberte všechny odpovídající způsoby.

Srážkami ze mzdy	Zabavením peněz z bankovního účtu	Nevím
x	x	x

48. Daří se prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí vymáhat dlužné výživné? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano,
2. Ne, otec/matka nemá příjem nebo bankovní účet
3. Ne, otec/matka nebyl/a dohledán/a (není znám jeho/její pobyt, zaměstnání apod.)
4. Ne, z jiného důvodu, jakého?
5. Nevím

49. Zvažoval/a jste případné negativní dopady vymáhání výživného od otce/matky dítěte prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí na vztah Vašeho dítěte s jeho otcem/matkou? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Rozhodně zvažoval/a
2. Spíše zvažoval/a
3. Spíše nezvažoval/a
4. Rozhodně nezvažoval/a

50. Využil/a jste při podání návrhu na vymáhání výživného od otce/matky dítěte prostřednictvím soudního výkonu rozhodnutí služeb nebo pomoci neziskových organizací? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Využil/a, bez nich bych to nezvládl/a
2. Využil/a, ale zvládl/a bych to i bez nich
3. Nevyužil/a, o této možnosti jsem nevěděl/a
4. Nevyužil/a, i když jsem o této možnosti věděl/a

51. Řešil/a jste někdy vymáhání dlužného výživného prostřednictvím exekuce? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano
2. Ne

Všichni

52. Podal/a jste někdy trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, jednou
2. Ano, vícekrát
3. Ne, i když jsem to zvažoval/a
4. Ne, ani jsem to nezvažoval/a

Filtr: Na otázku 53 (až 57) odpovídají ti, kteří v otázce 52 uvedli variantu 1 nebo 2 (podal jednou nebo vícekrát)

53. Bylo podání (první) trestního oznámení úplně prvním způsobem, jakým jste řešil/a neplacení výživného? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano
2. Ne, podal/a jsem trestní oznámení až po návrhu na exekuci
3. Ne, podal/a jsem trestní oznámení až po návrhu na soudní výkon rozhodnutí
4. Ne, podal/a jsem trestní oznámení až po návrhu na exekuci i na soudní výkon rozhodnutí

54. Jaký z následujících výroků nejlépe vystihuje Vaši motivaci pro podání (prvního) trestního oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Doufal/a jsem, že pod hrozbou trestního stíhání začne výživné sám/a platit.
2. Doufal/a jsem, že ho/ji soud donutí výživné platit, aniž nastoupí do vězení.
3. Doufal/a jsem, že ho/ji soud donutí výživné platit tím, že nastoupí do vězení.
4. Jiný důvod, jaký

55. Jaký byl výsledek (prvního) trestního stíhání? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Trestní oznámení jsem stáhl/a
2. Trestní stíhání bylo zastaveno
3. Otec/matka dítěte byl/a odsouzen/a s podmínkou
4. Otec/matka dítěte byl/a odsouzen/a k trestu odnětí svobody
5. Jiný, jaký
6. Zatím není znám výsledek

56. Vedlo (první) trestní stíhání otce/matky dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě k tomu, že ... Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	Ano	Ne
a. ...otec/matka dítěte začal/a výživné platit	1	2
b. ...otec/matka dítěte začal/a splácet/splatil dluh na výživném	1	2

57. Je v současné době podáno trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě, případně probíhá jeho/její trestní stíhání? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne

Filtr: Na otázku 58 odpovídají ti, kteří v otázce 52 uvedli variantu 3 nebo 4 (nepodal trestní oznámení)

58. Jakou roli hrály následující důvody v tom, že jste zatím nepodal/a trestní oznámení na otce/matku dítěte z důvodu neplacení výživného na dítě? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku. Odpovídejte s využitím škály 1-5, kde 1 znamená „zásadní roli“ a 5 „vůbec žádnou roli“.

	1-Zásadní roli	2	3	4	5-Vůbec žádnou roli
a. Nechtěl/a jsem, aby šel/šla otec/matka dítěte do vězení	1	2	3	4	5
b. Nevěřil/a jsem, že ho/ji pod hrozbou trestního stíhání přiměju, aby výživné sám/a platil/a.	1	2	3	4	5
c. Nevěřil/a jsem, že jeho/její odsouzení povede k tomu, aby výživné platil/a.	1	2	3	4	5
d. Nechtěl/a jsem, aby trestní řízení poznamenalo vztahy v (širší) rodině	1	2	3	4	5

Všichni

SLOŽENÍ DOMÁCNOSTI, PŘÍJEM, POBÍRÁNÍ DÁVEK

59. V jakém bytě/domě v současné době bydlíte? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ve Vašem vlastním bytě/domě
2. V družstevním bytě
3. V nájemním bytě/pronajatém domě

4. V bytě/domě, který vlastní rodiče (prarodiče nebo jiní příbuzní)
5. Na ubytovně nebo v azylovém zařízení (např. domov pro matky s dětmi)
6. Jiná možnost, jaká

60. Můžete, prosím, uvést, v jakém intervalu se přibližně pohybují měsíční výdaje Vaší domácnosti na bydlení (celkově za nájem, vodu, energie, příp. hypotéku)? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. do 4 999 Kč
2. 5 000 – 9 999 Kč
3. 10 000 – 14 999 Kč
4. 15 000 – 19 999 Kč
5. 20 000 – 24 999 Kč
6. 25 000 – 29 999 Kč
7. 30 000 a více Kč
8. Nevím, nechci odpovědět
9. Neplatím nic

61. Jaký je celkový počet členů Vaší domácnosti, včetně Vás a všech dětí (trvale/většinou bydlících ve Vaší domácnosti), případně dalších osob? *Uveďte počet. Vybírali ze seznamu: 1 až 10. (domácnost = všechny osoby společně bydlící a hospodařící, včetně dětí)*

62. Kolik osob (včetně Vás) je ve Vaší domácnosti výdělečně činných, tj. má pracovní příjem? *Uveďte počet. Vybírali ze seznamu: 0 až 10.*

63. Kromě příjmů z Vašeho hlavního zaměstnání či podnikání, případně sociálních dávek, máte Vy osobně v současnosti nějaké další příjmy, např. z brigád, dohod o provedení práce? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. Ano, mám, je to nezbytné
2. Ano, mám, ale obešel/obešla bych se bez nich
3. Ne, nemám, ale potřeboval/a bych
4. Ne, nemám, nepotřebuji je
5. Nechci odpovědět

64. Můžete, prosím, uvést, v jakém intervalu se přibližně pohybuje Váš vlastní čistý měsíční pracovní příjem? *Pokyn: Jedna odpověď.*

1. do 9 999 Kč
2. 10 000 – 19 999 Kč
3. 20 000 – 29 999 Kč
4. 30 000 – 39 999 Kč
5. 40 000 – 49 999 Kč
6. 50 000 – 59 999 Kč
7. 60 000 – 69 999 Kč
8. 70 000 – 79 999 Kč
9. 80 000 a více Kč
10. Nevím, nechci odpovědět
11. Nemám pracovní příjem

65. Můžete, prosím, nyní uvést, v jakém intervalu se přibližně pohybuje celkový čistý měsíční příjem Vaší domácnosti? Započítejte všechny mzdy, platy, sociální dávky, příp. důchody a další příjmy, které mají všichni členové domácnosti, a to po zdanění a dalších srážkách. Pokyn: jedna odpověď

1. do 9 999 Kč
2. 10 000 – 19 999 Kč
3. 20 000 – 29 999 Kč
4. 30 000 – 39 999 Kč
5. 40 000 – 49 999 Kč
6. 50 000 – 59 999 Kč
7. 60 000 – 69 999 Kč
8. 70 000 – 79 999 Kč
9. 80 000 a více Kč
10. Nevím, nechci odpovídat

66. Nyní se zaměříme na některé typy výdajů, které mohou rodiny s dětmi do určité míry zatěžovat. Můžete prosím u každého typu výdajů uvést, nakolik je pro Vás obtížné tyto náklady hradit? Pokyn: V každém řádku jedna odpověď.

	Zcela bez obtíží	Téměř bez obtíží	S určitými obtížemi	S velkými obtížemi	Daný výdaj nemáme, nemůžeme si to dovolit	Daný výdaj nemáme z jiných důvodů
a. Výdaje na potraviny	1	2	3	4	5	6
b. Výdaje na bydlení	1	2	3	4	5	6
c. Výdaje na <u>dětské oblečení a obuv</u>	1	2	3	4	5	6
d. Výdaje spojené s <u>docházkou dětí do školy nebo předškolního zařízení</u> (např. školné, stravné, školní pomůcky)	1	2	3	4	5	6
e. Výdaje spojené s <u>pravidelnými volnočasovými aktivitami dětí</u> (zájmové kroužky, kurzy apod.)	1	2	3	4	5	6
f. Výdaje spojené s <u>jednorázovými aktivitami dětí</u> , jako např. škola v přírodě, lyžařský výcvik, dětský prázdninový tábor, studijní pobyt, soustředění	1	2	3	4	5	6
h. Výdaje na Vaše osobní potřeby, zájmy apod.	1	2	3	4	5	6

67. Daří se Vám v současnosti měsíčně něco ušetřit? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, bez problémů ušetřím nějakou částku pravidelně každý měsíc
2. Ano, občas něco ušetřím, ale není to pravidlem
3. Ne, neušetřím nic
4. Nechci odpovídat

68. Pobíráte Vy nebo některý člen Vaší domácnosti v současné době následující dávky? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	Ano	Ne	Nevím
a. Přídavek na dítě	1	2	3
b. Peněžité pomoc v mateřství – „mateřská“/otcovská poporodní péče	1	2	3

c. Rodičovský příspěvek	1	2	3
d. Náhradní výživné	1	2	3
e. Příspěvek na bydlení	1	2	3
f. Dávky hmotné nouze (doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí, mimořádná okamžitá pomoc)	1	2	3
g. Podpora v nezaměstnanosti	1	2	3
h. Důchod (starobní, invalidní, pozůstalostní)	1	2	3
i. Jiné sociální dávky	1	2	3

69. Přestal/a jste mít v souvislosti s pobíráním dávky „náhradní výživné“ nárok na některou jinou, do té doby pobíranou sociální dávku, nebo jste ji začal/a pobírat v nižší částce? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne
3. (Zatím) nevím

70. Do jaké míry Vám pomohlo/pomáhá pobírání dávky „náhradní výživné“ hradit výdaje Vaší domácnosti? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Rozhodně pomohlo/pomáhá
2. Spíše pomohlo/pomáhá
3. Nijak se to neprojeví
4. Spíše nepomohlo/nepomáhá
5. Rozhodně nepomohlo/nepomáhá
6. Netýká se, žádost ještě nebyla vyřízena

71. Je na Vás v současnosti podána exekuce? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano
2. Ne, nikdy nebyla podána
3. Ne, již byla vypořádána
4. Nechci odpovědět

72. Máte Vy platit výživné na některé z Vašich dětí?

1. Ano
2. Ne

Filtr: Na otázku 73 odpovídají ti, kteří v otázce 72 uvedli variantu 1 (má platit výživné)

73. Platíte v současnosti toto výživné? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Ano, pravidelně každý měsíc ve stanovené (nebo vyšší) částce
2. Ano, pravidelně každý měsíc, ale v nižší než stanovené částce
3. Ano, ale nepravidelně
4. Ne, neplatím
5. Nechci odpovědět

Všichni

74. Do jaké míry jste spokojen/a s nastavením dávky „náhradní výživné“ z následujících hledisek? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	Rozhodně spokojen/a	Spíše spokojen/a	Ani spokojen/a, ani nespokojen/a	Spíše nespokojen/a	Rozhodně nespokojen/a	Neumím posoudit
a. Podmínky nároku na dávku (tj. nutná probíhající exekuce nebo soudní výkon rozhodnutí)	1	2	3	4	5	6
b. Srozumitelnost žádosti	1	2	3	4	5	6
c. Výše dávky	1	2	3	4	5	6
d. Rychlost vyplácení dávky	1	2	3	4	5	6
e. Maximální doba vyplácení dávky (tj. 24 měsíců)	1	2	3	4	5	6

75. Z jakých zdrojů jste získal/a informace nebo rady o dávce „náhradní výživné“? Vyberte 2 nejdůležitější informační zdroje. Pokyn: Jedna odpověď v každém sloupci.

	První zdroj	Druhý zdroj
a. Od rodiny, blízkých přátel či známých	1	1
b. Na sociálních sítích (Facebook apod., webová fóra)	2	2
c. V médiích (televize, rozhlas, tisk, internet)	3	3
d. Na Úřadu práce	4	4
e. U neziskových organizací	5	5
f. Z jiných, jakých?	6	6

76. Jak moc je podle Vás pravděpodobné, že v nejbližších 12 měsících nastanou následující situace? Pokyn: Jedna odpověď v každém řádku.

	Velmi pravděpodobné	Spíše pravděpodobné	Spíše nepravděpodobné	Velmi nepravděpodobné
a. Otec/matka dítěte začne sám/sama výživné platit pravidelně a ve stanovené výši	1	2	3	4
b. Exekucí/soudním výkonem rozhodnutí se podaří vymáhat dlužné výživné	1	2	3	4

77. Co by podle Vás pomohlo, aby žádost o dávku „náhradní výživné“ byla pro všechny žadatele co nejlépe zvládnutelná? Pokyn: Vlastními slovy.

.....

78. Co by podle Vás mohl stát udělat pro to, aby otec/matka dítěte, který má výživné platit, ho opravdu platil? Pokyn: Vlastními slovy.

.....

79. Jaká je velikost obce, ve které žijete? Pokyn: Jedna odpověď.

Méně než 1 000 obyvatel	1
1 000 až 4 999 obyvatel	2
5 000 až 19 999 obyvatel	3
20 000 až 99 999 obyvatel	4
100 000 a více obyvatel	5

80. V jakém kraji žijete? Pokyn: Jedna odpověď.

Hlavní město Praha	1
Jihočeský	2
Jihomoravský	3
Karlovarský	4
Kraj Vysočina	5
Královéhradecký	6
Liberecký	7
Moravskoslezský	8
Olomoucký	9
Pardubický	10
Plzeňský	11
Středočeský	12
Ústecký	13
Zlínský	14

81. Jak jste se o výzkumu dozvěděl/a? Pokyn: Jedna odpověď.

1. Přišel mi e-mail
2. Dostal/a jsem leták na pobočce úřadu práce
3. Jinak, jak.....

Děkujeme Vám za vyplnění dotazníku!